JOAN. HENRICI MEIBOMII

DE

CERVISIIS

potibusque & ebriaminibus extra vinum aliis

COMMENTARIVS

Accedit ADR. TURNEBI libellus

De

VINO

HELMESTADII,
Typis & Sumtibus JOHANNIS HEITMULLERI
Anno cIↄ Iↄ c LXIIX.

MAGNIFICO, NOBILISSIMO, AMPLISSIMOQVE VIRO

DN. HENRICO LANGERBECIO JCto

Sereniss. Brunsv. & Lynaburg. Ducis

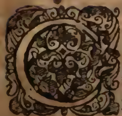
D. JOHANNIS FRIDERICI

Cancellario & Consiliario intimo,

Domino suo pl. observando

HENRICUS MEIBOMIUS

S. P. D.

Ircumspicienti mihi, quem posthumo huic scripto solito more patronum eligerem, statim M. T. se ingessit. Cum enim hoc seculo vivamus, quo periti imperitique de studiis promiscue judicant: quicunque tamen ultra vulgus sapere, & ad antiquorum gloriam erigere se nituntur, censeri etiam sua ab iis maximè cupiunt, qui non tam auctoritate aliqua, quam judicio id facere possunt, quorumq; in iis rebus nota est peritia.

ritia. Non est autem temere aliquis in his regionibus, qui non Te ingenio promptissimo, maximo rerum usu, incomparabili prudentia & præterea eruditione selectissima pollere nesciat; Qui non fateatur, Te esse Cancellarium, similem antiquis, qualis ante Te vix unus aut alter: non sinit enim me verecundia Tua dicere, qualis nemo. Dum vero alii ex iis, quæ maxime sibi intelligere videntur, prudentia nimirum & rerum gestarum magnitudine Te æstimant, ego tamen Te in remissionibus quoque miror, eximiamque doctrinam Tuam suspicio, quæ cum inexhausta sit, augeri tamen semper desiderat: cumque nihil ferè nescias, tanta tamen cura omnia, etiam in litterarum studiis, inquiris, ac si nil omnino scires. Et verò facilem mihi veniam spondeo, quod homo studiis deditus, & illarum rerum minus peritus, quæ Te terrarum Diis gratum, nobis idcirco reddunt venerabilem, doctrinam potissimum in Te mirer, cum forte idipsum fieri non detrectes. C. Plinius Secundus, Vir in Republ. Romana maximis auctus honoribus (cum eo enim libenter Te comparo, quia ut ille sui, sic

Tu

Tu noſtri ſeculi TRAIANO proximus es) fatetur in Epiſtola ad Maximum ſuum, frequenter quidem ſe è ſenatu famam, qualem maximè optaverat, retuliſſe, nunquam tamen majorem cepiſſe voluptatem, quam cum intellexiſſet, ſe inter primos eruditorum totius Urbis haberi, nomenque ſuum, quaſi litterarum proprium, cenſeri. Quî Tibi quoque non placeat, Magnifice Vir, quod ex illis quoque ſtudiis ubique notiſſimus, quibus in ſimili faſtigio ignoti ſunt alii? Præſertim, cum, ſi quis conſideret actionum Tuarum & laborum catenam, nullam horam ſtudiis impendendam reliquam eſſe videat: ſi variam ſcientiam, nihil aliud, quàm litteras per totam vitam Te tractaſſe judicet. Tam eſt admirabilis Genius Tuus! tam in Te omnia, veluti ſingula, ſumma reperiuntur. Sed in Tuis laudibus fruſtra ero, ſive eas extollere, quæ per ſe ſunt ampliſſimæ: ſive recenſere tantùm coner, cum ſint innumeræ. Fatendum tamen iterum, hinc me impulſum ad librum hunc Tuo nomine exornandum, ut cui parvum à ſeipſo pretium, à Tui nominis præſcriptione eſſet maximum: &, cum publici ſaporis non

ſit, ſi tamen, (quod ſperare forte invidioſum) Tibi placeat, reliquorum poſſet eſſe judiciorum ſecurus. Hæc unica eſt, Magnifice Vir, ambitio mea, ſeu potius ſollicita pro paterno libro cura. Illud enim dicere non audeo, quanquam veriſſimum ſit, voluiſſe me hujus libelli inſcriptione oſtendere, quàm grato animo maxima Tua erga me recolam beneficia, cum innumeri litterati alii ſint, quorum dos ingenii major, qui Tuum favorem ſimiliter experti, dignis præconiis, oblatis monumentis, grati prædicarint: ut ſerus nimis ego ad Tuæ virtutis admirationem accedam. Quin igitur rogo tantum, ut quia ſtudia colis plerumque, amas ſemper, mihi etiam, meiſque ſtudiis porro faveas; qui cum devotione erga Te cedam nemini, tùm ipſe impoſterum quotidie mecum novo erga Te obſervantiæ genere decertabo. Dabam in Academia Julia Idibus Jul. Anni M DC LXIIX.

LE-

LECTORI BENEVOLO
HENRICUS MEIBOMIUS
S. D.

Idebor forte tibi rem actam egisse, quod libellum Parentis mei de Cervisiis imprimi curaverim, cum de illis omnique re potabili extent lucubrationes Cll. Virorum Antonii Gazii, Guilh. Grataroli, Thaddæi Hageccii, Martini Schoockii, aliorumque, lectu dignissimæ. Et certè erit mihi reddenda hujus mei instituti ratio, cum in me magis, quàm Parentem redundet culpa. Non enim vitium est scribere, quæ scripta non placeant, sed emittere: nec fama scribentis agitur in eo, quod scribit, sed quod publicat. Male igitur & de Parente & de publico videbor mereri, quod crambem toties coctam apponam. Quod si quis tamen rectè rem considerct, differre plurimum ab aliis ejus argumenti hunc librum deprehendet. Illi enim Medico scopo unicè intenti cervisiarum tantùm, quæ in usu sünt, naturam examinarunt: Hic ex antiquitate, etiam remotissima, omnes potus & ebriamina, quibuscunque populis usitata, quorum nomina

vix

vix vulgò cognita, recenset, & dein cum nostris confert: de usu vero, ὡς ἐν τύπῳ tantum, disputat. Ut ita antiquitatis studiosis non possit non esse gratus hic labor. Quod si ex Medicis forte nonnulli hæc non habere usum putent, næ illi Artis, quam profitentur, amplitudinem non intelligunt, nec quantam utilitatem habeat, nosse victus rationem & olim & hodie aliis gentibus usitatam. Sunt tamen, scio, quibus hæc, ut omnis vetus doctrina, sordent: quorum & inertium & imperitorum delicias, desidiamque, quasi judicium, respicere non debemus. Nam hos quidem si in consilio habeas, postquam novitii Doctoris compendiolum jejunus devoraveris, præter Formulas medicamentorum quicquam scire necessum non est. Ego hujus farinæ homines non moror, nec in illorum gratiam supprimere hunc librum volui, qui inter maximos & continuos in arte facienda labores Parenti meo natus est, nec pluris à me venditur, quàm illi constitit. Sed *non omnibus eadem placere, nec convenire quidem*, dudum observavit Plinius. Tu vale Lector erudite & fave.

IOAN.

JOAN. HENRICI MEIBOMII
DE
CERVISIIS VETERVM,
potibusque extra vinum aliis,
LIBELLVS SINGVLARIS.

CAPUT PRIMUM,

SUMMARIA.

1. *Vita hominis in calido & humido.* 2. *corpus in perpetuo fluxu.* 3. *ex substantia constans humida & sicca.* 4. *utramque refici necessum.* 5. *fames cibi, sitis potus.* 6. *cibi utilitas.* 7. *potus necessitas.* 8. *cibi hominum primi.* 9 *potus, aquæ & fluvii.* 10. *cibus ex frugibus.* 11. *ador.* 12. *vitium cultura.* 13. *Terræ maledictio.* 14. *Agriculturæ à Caino initium.* 15. *vitium à Noacho.* 16. *iuxta gentiles à Cerere & Baccho.* 17. *& Osiride.* 18. *Ægyptiorum olim in cibo & potu temperantia.* 19. *cui intemperantia successit.* 20. *& ciborum vinorumq; condimenta.* 21. *Opsinatricis artis scriptores.* 22. *& vinorum condiendorum.* 23. *Vini in multis regionibus defectus.* 24. *& penuria.* 25. *Aquarum alibi vitia.* 26. *Potus ex frugibus inventio.* 27. *Osiridi olim adscripta.* 28. *& Baccho.* 29. *Ex aqua & fruge ebrietas.* 30 *Potus extra vinum & post fruges alij & varij.*

A Vitam.

1 Vitam hominis in calido & humido consistere, pluribus nos docuit princeps Philosophorum Aristoteles lib. de longit. & brevit. vitæ. Calor autem continuo in humidum agit, atque id indies exiccat, & tanquam pa-
2 bulum suum depascit. Ex quo corpus nostrum, ut pluribus docet Galenus lib. 3. de Sanit. tuenda cap. II. in perpetuo quasi est fluxu, & nisi subinde similis substantia in ejus, quod absumitur ac dissipatur, locum reponeretur, marcesseret id immaturè homoque vita ante fa-
3 talem terminum defungeretur. Quia vero idem corpus nostrum partim ex solidiori & sicciori, partim ex humidiori constat substantia, & tam illa, quam hæc refectionis indiget; necessum omnino fuit, ut illa cibo, velut sicciori,
4 hæc potu, tanquam humidiori alimento instauraretur. Et hanc ipsam ob caussam tum *fames* homini data est, tum *sitis*: fames, qua cibum, sitis, qua potum appeteret. Et τοῦ
5 σίτου quidem ἐπιθυμία, seu *cibi desiderium*, est κατ' ἀμφότερα ἀναγκαία, καὶ ὑγίειαν, καὶ εὐεξίαν, ὅτε ὠφέλιμος, ἥτε παῦσαι ζῶντα, *necessarium duplici ratione, & ad sanitatem & tuendum bonum corporis habitum, tum quod conducat, tum quod animalium famem sedet*, inquit Athenæus lib. XII. Un-
6 de *cibo*, seu *pane*, in sacris *cor fulciri* dicitur: ut Judicum cap. XIX. vers. v. & IIX. Στήρισον τὴν καρδίαν σου ἄρτῳ, sive κλάσματι ἄρτου. *Fulci cor tuum pane*, aut *buccella panis*. Et Psalmo CIV. vers. XV. καὶ ἄρτος καρδίαν ἀνθρώπου στηρίζει.
7 *Et panis cor hominis fulcit*. De potu vero Antisthenes apud eundem Athenæum ait: *Ut plantæ nocturnis diurnisque aquis irrigatæ crescunt atque florent, iis vero si destituantur, neces-*
se est

ſe eſt exiccari ipſas & emori : ſic animalium vita potione utili ſuſtentatur, ſine qua illam extingui oportet. Cæterum cibus 8
primo mundi exordio ſimplex admodum fuit, & qualis à natura ipſa offerebatur. De eo Virgilius lib. III. Georg.

Victum infelicem, baccas, lapidoſaq; corna
Dant rami, & vulſis paſcunt radicibus herbæ.

Ovidius lib. I. Metam. fab. III.

Arbuteos fœtus, montanaq; fraga legebant,
Cornaq; & in duris hærentia mora rubetis,
Et quæ deciderant patula Iovis arbore glandes.

Eoque nomine primos mortales felices prædicat Boëthius lib. II. de conſolat. Philoſ. metro V.

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu,
Facili quæ ſera ſolebat
Ieiunia ſolvere glande.

Similique modo & potus ab initio non alius primis morta- 9
lium fuit, quam ſimplex aqua : quam proinde non immerito φυσικὸν ποτὸν καὶ ἀναγκαῖον τοῖς διψῶσι, *naturalem & neceſſarium ſitientibus potum*, vocat Clemens Alexandrinus lib. II. Pædag. cap. II. Quemadmodum nec alia re ſoliti fuere veteres quam

Dulcis aqua ſaliente ſitim reſtinguere rivo,

ut Virgilii verſum uſurpemus ex Ecl. V. Nec ſecus ad ſedandam ſitim ipſos

— — *fluvii fonteſq; vocabant,*
Quam nunc montibus è ſummis decurſus aquai
Solicitat ad ſe ſitientia ſecla ferarum,

ut loquitur Lucretius lib. V. Progreſſu temporis, quum vi- 10
ctum ſimplicem potumque homines faſtidirent, nec omnibus etiam is convenire aut ſalutaris eſſe videretur, primo *frugum omne genus* invenerunt mortales; unde

11 *Mox ador atq; adoris de polline pultificum far*
Instruxit mensas,

ut Ansonius scripsit in Monosyllabis Eidyll. XII. eoque etiam longo adhuc tempore usos Romanos testatur Plinius
12 lib. XIIX. cap. IIX. & tangit Val. Maximus lib. II. cap. V. Potus vero loco post aquæ simplicis usum *lac animalium* primo omnium in subsidium vocatum, nullus ambigo. Videbant enim primi homines infantes, non nutricatus tantum, sed & sitis caussa sæpius mamillas uxorum sellitare: videbant eandem ob caussam brutorum animantium fœtus à matrum uberibus subinde dependere. Igitur & ipsi, dum in agris locisq; desertis cum gregibus suis commorarentur, ac siti forte premerentur, nec aquarum statim rivi aut fontes in promptu aut propinquo essent, necessitate primùm coacti, lac mulsum bibere, eoque sitim extinguere cœperunt. Mox animadvertentes lac aqua dulcius esse, & plus palato arridere, idem in delicias adsumpsere, nec sitis tantum, sed jucunditatis etiam gratia, sæpius ora faucesque eo rigare distulere. Accessit tamen ex intervallo *vitium cultura* & vini usus; *ceu non*, ut idem Plinius ait lib. XIV. cap. XXII. *saluberrimum ad potum aquæ liquorem natura dedisset* humano generi, *quo cætera omnia animantia utuntur*. Ex
13 quo nempe terra, si sacris literis consentanea loqui velimus, ob lapsum primorum parentum fulmine maledictionis à Deo Opt. Max percussa, spinas & tribulos germina-
14 vit, statim culturam agri ad se traxit, & arari serique in sudore vultus humani cœpit: primusque *agricolæ* nomen, seu ἐργαζόμενος τὴν γῆν, sortitus fuit *Cainus*, ut legimus Genes. cap. III. vers. XVII. & XIIX. & cap. IV. vers. II. & primus aratrum invenit, πρῶτος ἄροτρον εὗρε, inquit Cedrenus.
15 Vitium vero culturam primus *Noah* post universale diluvium filios suos docuit, ἀμπελῶνα ἐφύτευσε, *vineam plantavit*,

tavit, primusque inebriandi vim vino insitam expertus, filii Chanaan irrisionem, & hic illius maledictionem sensit, ut est Genes. cap. IX. vers. XX. XXI. & XXV Ethnici, seu Gentiles, ut vocamus, frugum hanc vinique inventionem Dis suis, *Cereri* & *Baccho* adscripserunt. De Cerere & frugibus ita Ovidius lib. V. Metam. fab. V. 16

Prima Ceres unco terram dimovit aratro,
Prima dedit fruges, alimentaq; mitia terris.

Et lib. IV. Fastor.

Prima Ceres, homine ad meliora alimenta vocato,
Mutavit glandes utiliore cibo.

De Cerere & Libero simul Lucretius loco paullo ante adducto:

Namq; Ceres fertur fruges, Liberque liquoris
Vitigeni laticem mortalibus instituisse.

Et Virgilius lib I. Georg. in προσφωνήσει ad utrumque:

Liber & alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista,
Poculaq; inventis Acheloia miscuit uvis.

Ægyptii utrumq; munus uni *Osiridi* Regi suo attribuerunt, 17
de quo Diodorus Siculus lib. I. cap. VII. *Osiris narratur, beneficentia & gloriæ studiosissimus quum esset, magnum contraxisse exercitum, quo totum orbem hominibus frequentatum peragrare, & plantationem vitis, & tritici, hordeiq; sementem edocere constituit.* Nec tamen frugibus, aut ex eis cibo, aut vino ab initio homines abutebantur, sed modice 18
illis fruentes Ægyptiorum fere more vivebant, de quibus idem Diodorus lib. eod. cap. LXX. ait, in more ipsis positum fuisse, *ut simplici uterentur nutrimento, certamq; mensuram vini biberent, qua nec ad ebrietatem faceret, nec ad repletionem.* At crescente paullatim luxuria, quum cibus 19
non tantum ad famem amplius, nec potus ad sitim quære-

retur, potiusque hoc unum omni studio & opera agerent
mortales, ut gulam irritarent, ac cibi sæpe non ad satieta-
tem, sed nauseam, potus ad ebrietatem ingurgitarentur;
varia ciborum & vinorum condimenta excogitari cœpe-
20 runt. Verum de istis, tum ciborum, tum vinorum condi-
21 turis nunc nihil dicemus. De cibis tamen condiendis vide-
ri possunt Opsonatricis artis conditores: quorum ex vete-
ribus Græcis Latinisque unus nobis integer remansit, qui
libris suis *Apicij de re Culinaria* titulum præscripsit: reli-
quorum qua Græcorum, qua Latinorum, tantum frag-
22 menta hinc inde apud scriptores supersunt. De vini condi-
turis plurium habemus ex Græcis Collectanea apud Γεωπονι-
κῶν Auctorem, & Dioscoridem, medicosque post hunc a-
lios: ex Latinis quoque multa nos docuerunt Cato, Varro,
Columella, Palladius, aliique rei rusticæ & agrorum cul-
turæ, ut & rei herbariæ & materiæ medicæ commentato-
23 res. Licet vero vino jam invento omnes aquæ potum abo-
minarentur; tellus tamen quævis, ob cæli solique asperita-
tem, vitium culturam non statim, nec ubivis admisit. Gen-
tes etiam quosdam paupertas non sivit vinum bibere. Ut e-
nim, dicente Seneca lib. III. de Ira, cap. XXI. *quasdam gen-
tes beneficio paupertatis luxuriam non movere*: ita multæ
etiam, eidem Divæ litantes, vinum sibi comparare ac bibe-
re nequiverunt. De Ægyptiis ait Herodotus lib II. ὅτι οὐκ
ἔσαν ἐν τῇ χώρῃ ἄμπελοι, *quod vites in regione ea non essent.*
24 Gallos, sive Celtas, Julianus ὁ παραβάτης in Epigr. quod suo
loco totum dabimus, ait τῇ πενίῃ βοτρύων, *ob vitium ino-
piam*, vinum non bibisse: quos similiter tradit Diodorus
lib. V. cap. XXVI. fuisse στερισκομένους οἴνου, *vini inopes.* Apud
Hispanos potus ex frugibus factos, *quod ferax vini locus
non esset*, scribit suo tempore Isidorus Hispalensis, Orig.
lib. XX. cap. III. Dion Academicus apud Athenæum lib. I.
refert

refert multos Ægyptiorum fuiſſe διὰ πενίαν ἀπορῦντες τῦ οἴνυ. *vini indigos ob egeſtatem:* candemque ob cauſſam Poſidonius Stoicus apud eundem Athenæum lib. IV. meminit ſolos locupletiores Gallorum vinum bibiſſe, ex Italia & Maſſilienſium diſtrictu allatum. Accedebant aquarum multis 25
in locis pravitates & vitia, ob quæ variis morborum caſibus bibentium corpora objiciebantur. Igitur neceſſitas ho- 26
minum plurimos adegit, ut aut alium ſibi à vino potum quærerent, aut quovis modo aquam emendare conarentur, & ſalubriorem reddere. Nec defuere, qui, quum viderent ex vino, quo ipſi deſtituebantur, hominibus hilaritatem obvenire & lætitiam, omnemque animi nubem diſpelli,

> *Ac ſpem reduci mentibus anxiis,*
> *Viresq́, & addi cornua pauperi;*

ſimilem ſibi potum optarent,

> *Qui curas abigens, & cum ſpe divite manans,*
> *In venas animumq́, hominis, qui verba miniſtrans,*

in ærumnis eſſet & laboribus

> ἐσθλὸν ἀλεξίκακον πάσῃ συνοπηδὸν ἀνίῃ
> *Cuiuſvis medicina mali, medicina dolorum:*

ut de vino loquuntur Horatius Epiſt. lib. I. ep. XV. & Panyaſis Poëta antiquus apud Athenæum lib. II. Itaque reperti fuere, qui vino deficiente primum aquæ fruges, mox herbas amariuſculas & alia injicerent, ac ſimul in potum vino æmulum, ſive in vini ſimilitudinem ac inebriantem coquerent, & βοήθημα, ut vocat Poſidonius, ſive *ſolatium*, aut ſubſidium, vini penuriæ adferrent. Iidemque hoc modo effecere, ut vix eſſent, qui felicitati gentium vino beatarum inviderent: ſed ſimilem illi potum bibentes, ita lætarentur, ὡς καὶ ᾄδειν, καὶ ὀρχεῖσθαι, καὶ πάντα ποιεῖν, ὅσα τοὺς ἐξοίνους γινομένους, *ut & canerent, & ſaltarent, & quæ ebrii ſolent,*

solent, facerent omnia, ut iterum ait Dio Academicus apud
27 Athenæum lib. I. Hoc inventum rursus Osiridi & Baccho
ex Ægyptiorum mente adscribit Diodorus. Et de Osiride
ait lib. I. cap. xx. *Totum denique orbem Osiris emensus mitissi-*
morum fructuum communicatione de vita communi bene me-
ritus est. Quod si qua tellus plantam vitis non admitteret,
conficiendum ex hordeo potum docuit, vino fragrantia & effi-
28 *cacitate haut multo inferiorem.* De Baccho refert lib. III.
cap. LXXIII. & Græcos & barbaros ab ipso, *etiam qui intra-*
ctabiles haberent fundos, & à cultura vitis prorsus alienos, ex
hordeo potum, saporis bonitate vino paullo inferiorem, confi-
cere didicisse. Et lib. IV. cap. II. de eodem ita scribit: *Quin*
& potum ex hordeo conficiendum adinvenit: Zythum aliqui
vocant, sapore & fragrantia non multo inferiorem vino: cuius
rationem eos edocuit, quorum tellus vitium plantandarum
29 *non erat capax.* Quid veri falsive huic narrationi subsit, per-
inde est. Hoc certum, quod Plinius ait lib. XIV. cap. XXII.
mira vitiorum solertia inventum esse, quemadmodum aqua
quoque inebriaret, & non-vitiferarum regionum populus sua
esset ex fruge madida ebrietas, nullaque in mundi parte cessa-
30 *ret.* Nec tamen hoc modo ex frugibus saltim potus extra
vinum parari cœperunt, sed ex *fructibus* etiam *arborum*,
ex *herbis* & *radicibus*, ex *melle* & *saccharo*; qui omnes
inebriandi vi pollebant, & plerique hodie *cervisia, pyratii,*
pomatii, medonis, aut barbaris certarum regionum nomi-
nibus appellantur: de quibus hoc in loco paullo accuratius
rem dispiciemus.

CAPUT SECUNDUM.

SUMMARIA.

1. *Lactis potus.* 2. *Lactatum.* 3. Γαλακτοπόται. 4. *inter quos AEthiopes Macrobii.* 5. *Cyclopes.* 6. *Mycenai.* 7. *Scythæ.* 8. *Nomades & Getæ.* 9. *Germani.* 10. *Cyrenai.*

11. *in*

11. *incolæ regni Turquestan.* 12. *Scoti.* 13. *ἱππημολγοὶ.* 14. *Scythæ Nomades.* 15. *Cimmerii.* 16. *Geloni.* 17. *Sarmatæ.* 18. *Tartari.* 19. *Lac equarum albarum.* 20. *Lactis nigri salubritas.* 21. *Lactis Camelini potio.* 22. *ad bibendum præparatio.* 23. *Mel lacti immixtum.* 24. *item sanguis, à Gelonis.* 25. *Massagetis.* 26. *Getis.* 27. *Borussis.* 28. *Concanis.* 29. *Chabotius & Lambinus dimissi.* 30. *Lac sublimatum.*

ANte, quam ad cervisias, quod commune nunc potuum 1
extra vinum nomen est, sive ad potus ex frugibus progrediamur, de *lacte* res nobis expedienda erit, quod primum omnium post aquam in potus usum venisse diximus. Quanquam àutem tum vino invento, tum plurimis ex frugibus fructibusque potionibus aliis, vilescere lactis potus apud plerosque cœperit, adeo, ut Athenæus lib. II. ex Aristotele aut Theophrasto referat quasi pro miraculo, Philinum quendam toto vitæ cursu nec cibo nec potu alio fuisse usum quam lacte: plurimæ tamen gentes & olim in potu ejus usum retinuere, & retinent etiam hodie nonnullæ, & in deliciis habent, vinique & cervisiæ in modum illo inebriantur. Eum potum latine *Lactatum* dici, auctor est Isi- 2
dorus Orig. lib. xx. cap. III. Eo utentes & se invitantes, peculiari nomine Græcis *γαλακτοπόται* dicebantur, Latine *la-* 3
ctibibos aut *lactibibulos* diceres. Inter hos olim fuere *Æ-* 4
thiopes Macrobij, quorum Rex apud Herodotum lib. III. Cambysis Persarum regis exploratoribus respondet, subditis suis *σίτησιν εἶναι, κρέα τ' ἑφθὰ, καὶ πόμα γάλα*, *cibum esse carnem coctam, & potum lac.* Idem de iisdem tradit Scylax Caryandensis in Periplo, ubi de ipsis ait: *εἰσὶ κρεοφάγοι καὶ γαλακτοπόται* *carnivori sunt & lactibibaces.* Ex lactibi 5
bis etiam fuere *Cyclopes*, Siciliæ inhabitatores. Unde *Polyphemus* de seipso apud Theocritum Eidyll. XI.

Ἀλλ'

Ἀλλ' αὐτὸς, τοῖος ἐὼν, βοτὰ χίλια βόσκω,
κὴκ τούτων τὸ κράτιστον ἀμελγόμενον γάλα πίνω.
Verum ego, qui talis sum, ovium bene millia pasco,
Et, quod ab his mulctum reliquo praestat magè, poto.

Et apud Ovidium lib. XIII. Metam. fab. XIII.

Lac mihi semper adest niveum: pars inde bibenda
Servatur; partem liquefacta coagula durant.

6 De *Mycenais* Peloponnesi incolis ita Euripides Electra:

Ἐμολέ τις, ἔμολε γαλακτοπότας ἀνὴρ,
Μυκηναῖος, οὐρειβάτας.
Venit quispiam, venit vir lactibibus,
Mycenaeus, montivagus.

Scythas Galenus noster lib. II. ad Glauc. de curat. cap. X.
7 γαλακτοπότας vocat. De iisdem ita Maximus Tyrius Serm. XI. Σκυθῶν οἱ μὲν πολλοὶ γάλακτι βιοτεύουσιν, ὡς οἱ ἄλλοι οἴνῳ. *Scytharum maxima pars lacte, perinde atque alii vino, vitam*
8 *sustentant.* Horum pars fuere *Nomades* & *Getae*, de quibus Columella lib. VII. de re rust. cap. II. *Nomadum Getarumque plurimi* γαλακτοπόται *dicuntur.* Id nominis & *Massagetis* tri-
9 buit Herodotus lib. I. De *Germanis* nostris ex Posidonio Stoico inquit Athenaeus lib. IV. Γερμανοὶ, ὡς ἱστορεῖ Ποσειδώνιος ἐν τῇ τριακοστῇ, ἄριστον προσφέρονται κρέα μεληδὸν ὠπτημένα· καὶ ἐπιπίνουσι γάλα. *Germani, ut auctor est Posidonius libro tricesimo, in prandium afferunt carnes membratim assas;*
10 *& lac superbibunt.* *De Cyrenaica in Africa incolis* Strabo etiam lib. XVII. ait, eos γαλακτοποτεῖν. De iisdem Pomponi-
11 us Mela lib. I. cap. IIX. *Potus est lac & baccarum succus.* Haitho Armenus, Hist. Orient. cap. III de incolis regni Tur-
12 questan: *Bibunt cursiam, & alia potulenta, & lac.* Etiam hodie *Scotorum* multos lactis potu uti, notat Jo. Bruyeri-
13 nus de re cibaria lib. XIV. cap. I. Plurimae vero gentes prae caeteris lactis generibus palmam equino deferebant; atque inde

inde peculiari nomine ἱππημολγοὶ, & ἱππομολγοὶ, Latinis *equimulgi* appellabantur. Id de *Scythis Nomadibus* affirmat 14
Hippocrates noster lib. de aëre, aq. & loc. ubi de ipsis ait: Καὶ πίνουσι γάλα ἵππων, καὶ ἱππάκην τρώγουσι. τοῦτο δ' ἐστὶ τυρὸς ἵππων. *Bibunt lac equinum & hippacen edunt: id autem est caseus equinus.* De iisdem Anonymus in Periplo Ponti Euxini, victitare ait γάλακτι καὶ Σκυθικαῖς ἱππημολγίαις, *lacte & Scythicis equarum mulctibus.* Horum similes erant 15
Cimmerii, populi ad Bosporum in Asia, de quibus Callimachus hymno εἰς Ἄρτεμιν.

— — ἐπὶ δ᾽ στρατὸν ἱππημολγῶν
Ἤγαγε Κιμμερίων, ψαμάθῳ ἴσον.
— — *Armatos mulsores duxit equarum*
Cimmerios, penè innumeros atq; instar arenæ.

Erant ex numero eo & *Geloni*, Scythiæ populi, ut est apud 16
Sidonium Apollinarem lib. IV. epist. I. *Philosophaturus*, inquit, *aut ad paludicolas Sicambros, aut Caucasigenos Alanos, aut equimulgos Gelonos.* De *Scythis* in genere Dithmarus Merseburgius lib. VII. Ibi *sunt Scythæ*, ait, *qui feris & lacte equino pascuntur.* De Sarmatis idem innuit Martialis 17
lib. I. Epigr. IV.

Venit & epoto Sarmata pastus equo.

Maxime autem potu isto etiam hodie delectantur *Tartari*, 18
quos Haitho loco adducto, cap. XLIIX. ait *de lacte equarum pocula sumere & carnibus vesci:* & Vincentius Belluacensis speculi Histor. lib. XXX. cap. LXXIIX. eosdem scribit *lacte iumentino, quod ipsi Kamaus vocant, quotidie, sicut homines cæteros vino forti, se inebriare.* Plus tamen hi deferunt 19
lacti equarum albarum, quam quæ alterius sint coloris. Istarum enim lac Tartarorum regem bibere, & eodem DIs suis libare, testis est M. Paullus Venetus Itiner. lib. I. cap. LVII. atque ut in Epistolis legimus Tartaricis, idem Rex

Tartarorum equarum candidissimarum alit decem millia, quarum lac cum primoribus suis potat. Quid caussæ vero sit, quod pluris faciant lac candidarum equarum, quam quæ alterius coloris, conjectari nequeo: nisi dixeris, albi coloris equas rariores esse aliis, ac proinde majoris æstimii.
20 Medici sane nigra animalia saniora & puriora aliis adfirmarent. Certè Aristoteles lib. III. Hist. animal. cap. XXI. lac fuscarum fœminarum, Rhases lib. ult. contin. cap. CLXXII. & Mesue simplic. cap. IX. caprarum nigrarum, Aëtius vero Tetrab. I. serm. II. cap. LXXXIIX. universim brutorum animalium nigrorum lac quovis alio salubrius esse pronunciant. sed mittimus ista. Fuere etiam, qui lac Camelinum po-
21 tarent. D. Hieronymus lib. II. in Jovinian. *Arabes & Saracenos*, ait *Camelorum lacte & carnibus vivere.* Idem fit ab incolis Dargin, Novi Orbis insulæ, referente Jo. Bruyerino
22 lib. II. cap. V. Nec tamen simplex lac semper bibebant, quotquot erant γαλακτοπόται: sed variè id præparabant, & subinde alia atque alia ipsi addebant aut permiscebant. De *Tartaris* M. Paullus Venetus adducto loco sic scribit: *Bibunt lac equinum, quod taliter præparant, ut videatur esse vinum album; non admodum insipidus potus vocatur ab ipsis*
23 *Chuinis.* Græci mel lacti injiciebant, sive ne facile in ventriculo coagularetur (cui fini nos hodie saccharum immiscemus) sive gratioris saporis caussa. Colligimus id ex Æliano lib. XV. de Animal. cap. VII. ubi refert, in India & Prasiorum cumprimis regione, mel liquidum decidere in herbas, & calamorum palustrium comas, & mirificas præstare bubus & ovibus pastiones; pastoresque pecus ad calamos illos deducere, & jucundis excipere epulis, quod deinde suavissimum reddat lac, ut non habeant opus mel ipsi
24 permiscere, ut faciant Græci. Quidam eo feritatis etiam devenerunt, ut sanguinem quoque equorum lacti immiscerent

fecerent, incertum, cui fini. De *Gelonis* id testatur Poëtarum princeps lib. III. Georg. ubi ait:

Bisaltæ quo more solent, acerq́; Gelonus
Quum fugit in Rhodopen, atq́; in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.

De *Massagetis* Statius Achilleid. lib. I. 25

Lactea Massageta veluti quum pocula fuscant
Sanguine puniceo.

Et Claudianus in Ruffin. lib. I.

Et qui cornipedes in pocula vulnerat audax
Massagetes.

Item Seneca Tragicus Oedipo:

Lactea Massagetes qui pocula sanguine miscet.

Et Dionysius Periegesi de iisdem:

οὐ γάρ σφιν σίτοιο μελίφρονός ἐστιν ἐδωδὴ,
οὐ δέ μὲν οὔτ' οἶνος μεταδήμιος· ἀλλὰ γὰρ ἵππων
αἵματι μίσγοντες λευκὸν γάλα, δαῖτα τίθενται

Quos versus ita Latine loqui fecit Andreas Papius:

Nam nec eis dat terra benigna munera frugis,
Nec vini laticem niveo sed lacte cruorem
Quadrupedum miscent, mensisq́; in fercula ponunt.

Vetus interpres, seu Priscianus, seu Rhemnius Fannius, seu quis alius, his binis inclusit sententiam stichis:

Non Bacchi donum, Cereris nec munera norunt,
Sed lac concretum potant cum sanguine equino.

De Getis simpliciter idem asserit Sidonius Apollinaris, Panegyrico, quem Avito dixit: 26

Sauromatam taceo, ac Moscum, suetosq́; cruentum
Lac potare Getas, ac pocula tingere venis.

Veteres *Borussiæ incolas* idem fecisse, & carnibus ferinis pro 27
cibo, lacteque pro potu victitasse: quandoque etiam, sanguine equino mixto, hoc bibisse ad ebrietatem, narrat Erasmus

 rasmus

28 rasmus Stella de antiq. Boruss. lib. I. At Horatius Carm. lib. III. Ode IV. licet de lacte taceat, equinum tamen sanguinem etiam à *Concanis*, Cantabriæ in Hispania populis bibitum notat, quando ait:

Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum.

29 Gualtherus Chabotius quidem & Dionys. Lambinus, comment. ad hunc locum, nihil tale de Concanis aut universis Cantabris alibi legi, & Horatium id ita finxisse autumant. Verum legisse id poterant etiam apud Silium Italicum lib. III. cujus hi versus:

Nec qui Massageten monstrans feritate parentem,
Cornipedis fusa satiaris, Concane, vena.

30 Hodie Tartari *lac* quoque *sublimatum* bibunt. Testis est Matth. Miechovius, Sarmat. lib. I. cap. VI. *In conviviis*, inquit, *& cum hospitibus bibunt Araka, quod est lac sublimatum, quod mirabiliter & cito inebriat.* Repetit Scaliger Exercit. LXXXVII.

CAPUT TERTIUM.

SUMMARIA.

1. *Potus ex frugibus, rebusq; aliis.* 2. *& quidem diversi.* 3. *sed præcipui ex hordeo.* 4. οἶνοι ἐκ κριθῆς *dicti.* 5. *triplicem ob caussam.* 6. οἶνος ἀπὸ κριθῆς *à præcipua materia.* 7. *Sophocli* μέθυ ἐκ κριθῶν. 8. οἶνος ἀμπέλινος. 9. *Nomina potuum extra vinum peculiaria.* 10. *Hebræorum schechar.* 11. *schicharon.* 12. *schackar.* 13. *Sicera.* 14. *potus vino contradistinctus.* 15. *Interpreti Chaldæo vinum vetus.* 16. *quibusdam temetum.* 17. *Interpreti Græco* μέθη. 18. *Sicera quid.* 19. *Tertulliano ebriamen.* 20. *Hieronymo potus quivis inebrians.* 21. *& Isidoro.* 22. *& Zonaræ.* 23. *& Hesychio.* 24. *Ejus mentio apud alios.* 25. *Siceratores.*

Ut

VT aquæ faſtiditæ lac ſucceſſit in potum mortalium, ita 1
lac poſtmodum excepere potiones ex frugibus, iisque
diverſis, fructibus item arborum, & quævis extra vinum
aliæ. Harum licet plurimæ jam olim eſſent, *nominibus* qui- 2
dem *diverſis*, ut Plinius ait lib. XIV. cap. XXII. ab *ratione
eadem:* primæ tamen ac præcipuæ illæ fuere, quæ inter 3
fruges *ex hordeo* parabantur. Unde & generali primum ap-
pellatione potus iſti οἶνοι ἐκ κριθῆς dicti fuere. Et οἶνοι ſane 4
dicebantur triplicem ob cauſſam. Primo quidem, quod vi- 5
num propriè ſic dictum, odore, ſapore & facultate æmu-
labantur. Unde Diodorus zythum ſuum, qui fere ex hor-
deo fiebat, & de quo mox in ſpecie dicemus, vocat potum
οὐ πολὺ λειπόμενον τῆς περὶ τὸν οἶνον εὐωδίας καὶ δυνάμεως,
non multum vino fragrantia & facultate inferiorem lib. I.
cap. XX. lib. III. cap. LXXVII. & lib. IV. cap. II. *Potum in vi-
ni ſimilitudinem corruptum* vocat Tacitus lib. de mor. Ger-
man. Deinde οἶνοι dicebantur, quod vini in locum ſuccede-
rent iis in locis, ubi vinum non naſcebatur, nec tellus vi-
tium capax erat, quod modo diximus. Tum denique,
quod vini in modum inebriarent, quod & olim docuit, &
hodie teſtatur experientia. *Vino* vero ἀπὸ κριθῆς ſeu *ex* 6
hordeo dicebantur, quod ex hac frumenti ſpecie potiſſimum
& primo omnium cœperint parari. Hinc Herodotus lib.
II. ait Ægyptios οἴνῳ ἐκ κριθῶν διαχρῆσθαι, *vino ex hordeo uti*.
Athenæus lib. X. *brytum*, potionem itidem ex hordeo, vo-
cat οἶνον κρίθινον, *vinum hordeaceum*. Theophraſtus lib VI.
de cauſſ. plantar. cap. XV. meminit τῶν οἴνους ποιούντων ἐκ τῶν
κριθῶν, *eorum, qui vina ex hordeo conficiunt*. Heſychius &
Suidas zythum definiunt οἶνον ἀπὸ κριθῆς γινόμενον, *vinum
ex hordeo confectum*. Æſchylus in Supplicibus nominat ἐκ 7
κριθῶν μέθυ, *ex hordeo temetum*, ſeu vinum forte. Rex e-
nim

nim ibi Argivorum, Supplicibus, bellum quasi denuncian-
tibus respondens, ait:

Ἀλλ' ἀρσενάς τοι τῆς δὲ γῆς οἰκήτορας
Εὑρήσετ', οὐ πίνοντας ἐκ κριθῶν μέθυ.
Sed huius haud telluris incolas viros
Vinum bibentes invenietis hordei.

Vult nempe Rex hoc dicere, si bellum velint Supplices, non
inventuros ipsos regionis suæ subditos temeto ebrios ex
8 hordeo. Quin & vinum proprie dictum, ad differentiam
vinorum ex hordeo, dicebatur *οἶνος ἀμπέλινος*, seu *vinum
vineale*, sive ex vinea. Ita Herodotus loco adducto, de sa-
cerdotibus Ægyptiis verba faciens: *Δίδοται δέ σφι καὶ οἶνος
ἀμπέλινος*, *Vinum quoque ipsis datur vineale.* In sacris Nu-
mer. cap. VI. vers. IV. vocatur *οἶνος ἐξ ἀμπέλων*. Hesychi-
us: *Οἶνος ἀμπέλινος τοῦτο δηλοῖ, καὶ ἐξ ἑτέρων γίνεσθαι οἶ-
νον.* Propterea nempe *οἶνον* cum adjectione vult dici *ἀμπέ-
λινον*, quod non tantum ex vinea, sed aliis etiam rebus fieri
9 possit aut soleat vinum. Quemadmodum autem potus ex-
tra vinum reperti, generali ista appellatione *vina* appel-
labantur *ex hordeo*: ita postmodum singulæ gentes peculi-
are suis extra vinum proprie dictum potibus indiderunt no-
10 men. Et Hebræi quidem potiones omnes, quæ extra vi-
num erant, nominabant *Schecar*: quæ vox immoderatam
potus ingurgitationem innuit. Hinc *schicharon*, *ebrietas*,
11 Ezechielis cap. XXIII. vers. XXXIII. Et cognationem habet
12 τὸ *schecar*, cum verbo *schackar*, quod est, *scurriliter egit*,
ut fere solent ebrii agere, & spectantium se exponere ludi-
13 brio. Græci Latinique paullum detorta voce *σίκερα*, *σικέ-
ραν* & *siceram* dixere. Mentio ejus in sacris est plurima:
Levit. cap. X. vers. IX. Numer. cap. VI. vers. III. Judic. cap.
XIII. vers. IV. Proverb. cap. XXXI. vers. VI. Jesaiæ cap. XXIX.
14 vers. IX Lucæ cap. I. vers. XV. Notandumque est, τὸ *sche-
char*,

char, five *ſiceram* omnibus iſtis in locis οἴνῳ, ſive vino proprie dicto, tanquam diverſum quid, contradiſtingui. Verbi gratia: *Οἶνον καὶ σικέρα μὴ πίεσθε, vinum & ſiceram non bibetis*: *ἀπὸ οἴνου καὶ σικέρα ἁγνισθήσεται, à vino & ſicera abſtinebit*: *οὐκ ἀπὸ σικέρα οὐδὲ ἀπὸ οἴνου, non ex ſicera nec ex vino*: *οἶνον καὶ σικέρα μὴ πίῃ, vinum & ſiceram non bibet*. In-
terpres quidem Chaldaicus ad locum Numer. ex cap. VI. ad- 15
ductum, τὸ ſchechar interpretatur *vinum vetus*: quem 16
ſequutus Sebaſtianus Caſtalio & alii, reddidere latine *temetum*, ſive vinum forte. Verum & novum vinum, vinum eſt, æque ut vetus; ac proinde ſi proprie vinum eſſet τὸ *ſchechar*, non opus fuiſſet tam ſignanter illud οἴνῳ ubi-
que contradiſtingui, & ab ipſo ſeparari. Unde & Græcus 17
interpres ſemper *σικέρας* vocabulum retinet, loco ſaltem ex Proverbiis adducto *μέθην* pro ea reponit, ſeu *inebriantem potum*, quando ait: *Δίδοτε μέθην τοῖς ἐν λύπαις, καὶ οἶνον τοῖς ἐν ὀδύναις*. Latinus interpres, qui Hieronymum mentitur, ita vertit: *Date ſiceram mœrentibus, & vinum iis, qui amaro ſunt corde*. Quemadmodum idem etiam Lucæ cap. I. *ſicera* nomen retinet: in locis vero cæteris τὸ *ſchechar* vo-
cat *omne id, quod inebriare poteſt*. Quo ſenſu & D. Baſilius 18
lib. de ebriet. per ſiceram intelligit *πᾶν τὸ δυνάμενον μέθην ἐμ-
ποιῆσαι, omne id, quod potis eſt ebrietatem inducere*. Ter- 19
tullianus eleganter una voce *ebriamen* vocat lib. de Iejun.
Explicatius vero, quid ſit *ſicera* docet D. Hieronymus ad 20
Nepotianum, de vita Clericorum: *Sicera*, inquit, *Hebræo ſermone omnis potio nominatur, quæ inebriare poteſt, ſive illa, quæ frumento conficitur, ſive pomorum ſucco, aut cum favi decoquuntur in dulcem & barbaram potionem, aut palmularum fructus exprimuntur in liquorem, coctisq́; frugibus aqua pinguior coloratur*. Huic conſentanea ſcribit Iſidorus Orig. 21
lib. XX. cap. II. *Sicera*, inquit, *eſt omnis potio, quæ extra*

vinum inebriare potest. Cuius licet nomen Hebræum sit, tamen Latinum sonat, pro eo quod ex succo frumenti vel pomorum conficiatur, aut palmularum fructus in liquorem exprimantur; coctisq; frugibus aqua pinguior quasi succus colatur,
22 *& ipsa potio Sicera nuncupatur.* Sed audiamus & Zonaram ad Canon. Apostol. III. Σικέρα δέ ἐστι πᾶν τὸ ἄνευ οἴνου ἐμποιοῦν μέθην, ἅ εἰσιν αἱ ἐπιτηδεύουσιν ἄνθρωποι. *Sicera est omne id, quod sine vino inebriat, & ab hominibus conficitur.* Ad-
23 de Hesychium, in Lexico: Σικέρα πᾶν πόμα ἐμποιοῦν μέθην, μὴ ἐξ ἀμπέλων ἢ σκευαστὸν, ζυθελόν. *Sicera est omnis potus inebrians, non ex vitibus confectus, compositus.* Me-
24 minit siceræ etiam Hieronymus in vita S. Machulis: *Tunc quid ageret ambigens, ad officinam, ubi sicera fiebat, abiit; petens à confectore sibi ignem præberi.* Et Gregorius Turonensis lib. v. cap. x. de S. Patroclo: *Vinum, siceram, vel omne quod inebriare potest, non bibebat.* Item S. Bonifacius in Epist. ad Zachariam Papam, in qua scribit, se in monasterio constituturum *viros strictæ abstinentiæ, absq; carne & vino, absq; sicera & servis; proprio manuum suarum labore*
25 *contentos.* Ab hac *sicera* sequior Latinitas *siceratores* dixit, non siceræ tantum, sed aliorum etiam potuũ confectores. Carolus M. Imp. in Capitulari de villis, edito à clarissimo & amicissimo nobis Hermanno Conringio, num. XIV. *Siceratores, id est, qui cervisiam vel pomatium, vel piratium, vel aliud quodcunque liquamen ad bibendum aptum, facere sciant.*

CAPUT QVARTUM.

SUMMARIA.

1. *AEgyptiorum potus, ζῦθος.* 2. *Theophrasto ζῦθος.* 3. *Syris zitos.* 4. *factus præcipue ex hordeo.* 5. *vinum ex hordeo.* 6. *ζύθιον.* 7. *zythus ex tritico.* 8. *peculiaris AEgypti potus.* 9. *zythus Pelusiacus.* 10. *Io. Bapt. Pius notat ...*

11. *zy-*

11. zythu Lusitanis in usu. 12. & Gallis. 13. sub quibus comprehenduntur Germani. 14. zythus an Gallorum proprius potus & vox Gallica. 15. Zuthi. 16. Zuthelaers. 17. Io. Isacij opinio refellitur. 18. zythi derivatio à σῖτος. 19. vel ζέω. 20. vel à Germanico Sieden. *21. Zythus simplex, duplex. 22. διζυθον. 23. διζυφα. 24. ζιζυφα. 25. διζυθον, periapti species. 26. ἠπίαλος, rigor in febri. 27. epiala febris.*

ÆGyptiis potus extra vinum inebrians, præcipuè fru- 1
mentaceus, ζύθος, ζύθον & ζῦθιν vocabatur. Theo- 2
phrasto lib. vi. de causs. plant. cap. xv. ζῖθος est; *voce*,
ut Scaliger pater inquit in Animadvers. lib. vi. cap. xx. *minus usitata.* Daniel Heinsius tamen in textum reposuit pro
ζῦθος, ζύθος, & in versione Latina vertit *Zuthum*, qui com-
muniter alias *zythus* dicitur. Syri *Zitum* vocant, notante 3
eodem Scaligero lib. de Subtil. exercit. xcvii. Poloni &
Bohemi etiam hodie antiquum nomen retinent, & *zyto*
appellant. Parabatur autem præcipue ex hordeo. Diosco 4
rides lib. ii. cap. lxxxi. Ζύθος σκευάζεται ἐκ κριθῆς, *Zythus*
ex hordeo paratur. Unde Hesychio & Suidæ est οἶνος ἀπὸ κρι- 5
θῆς γινόμενος, *vinum ex hordeo confectum.* Diminutivum 6
ejus est ζυθίον, quod πόσιν ἀλφίτου vocat Hesychius, seu *po-
tionem ex farina*, nempe *hordeacea.* Aliquandò etiam fie- 7
bat ex tritico, quod docet nos Posidonius Stoicus, qui apud
Athenæum lib. i. ζύθου πυρίνου, *zythi ex tritico* meminit.
Docet idem Theophrastus loco adducto, ubi & *zythi* no-
men potui isti primo omnium in Ægypto obvenisse testis
est. Verba sunt: οἴνους ποιοῦντες, ἐκ τῶν κριθῶν, καὶ ἐκ τῶν 8
πυρῶν· καὶ τὸ ἐν Αἰγύπτῳ λεγόμενον ζῦθος· *Vina conficientes
ex hordeo & tritico: & quod zythum in Ægypto appellatur.*
Testis item Strabo, de Ægyptiis loquens lib. xvii. τὸ δὲ ζῦ-
θος ἰδίως παρασκευάζεται παρ' ἐκείνοις. *Zythus peculiariter apud*

ipsos conficitur. Et Diodorus lib. I. cap. XXIV. Σκευάζεται
πόμα τοῖς Αἰγυπτίοις ἐκ κριθῆς, ὃ ζύθον καλοῦσι· *Conficitur po-
tus AEgyptiis ex hordeo, quem Zythum vocant.* Item lib. IV.
cap. II. ait Bacchum Ægyptium εὑρεῖν τὸ ἐκ κριθῆς κατασκευαζό-
μενον πόμα, τὸ προσαγορευόμενον μὲν ὑπό τινων ζῦθον, *inve-
nisse potum ex hordeo conficiendum, quem Zythum aliqui vo-*
8 *cant.* Etiam Plinius lib. XXII. cap. XXV. *Ex iisdem* (frugi-
9 bus) *fiunt & potus, ut Zythum in AEgypto.* Unde & Colu-
mella lib. X. *zythum* appellat *Pelusiacum*, à Pelusio, Ægy-
pti urbe, ad primum Nili fl. ostium:

Ut Pelusiaci proritet pocula zythi.

Et Galenus lib. II. Aphor. comm. XX. *zythum* ad Alexan-
10 drinorum in Ægypto diœtam refert. Ex quibus manife-
stus est error Jo. Bapt. Pii, quem errat in Annot. poster. syl-
loge III. cap. CLXI ubi τὸ *Zythi* apud Columellam transmu-
tat in *githi:* aitquè *githum Pelusiacum* esse compositionem
factam ex herba *gith*, quam Plinius lib. XX. cap. XVII. à
Græcis alias μελάνθιον, alias μελάσπερμον dicit appellari. No-
11 bis *nigella* est, à seminis nigredine. Adr. Junius Animadv.
lib. II. cap. XII. Pii hoc commentum vocat indoctum, &
quod sine cachinno legere non potuerit. Interim tamen &
Lusitanis in Hispania zythi potum & usum tribuit Strabo
lib. III. Χρῶνται δὲ καὶ ζύθει, οἴνῳ δὲ σπανίζονται. *Zytho etiam u-*
12 *tuntur, vini vero parum habent.* Atque etiam Gallorum,
sive Celtarum quosdam zythi potu usos meminit Posidoni-
us loco adducto, ubi ait: τὸ πινόμενον τοῖς ὑποδεεστέροις ζῦθος πύ-
ρινον μετὰ μέλιτος ἐσκευαζόμενον, παρὰ δὲ τοῖς πολλοῖς καθ' αὑτό. κα-
λεῖται δὲ κόρμα. *Inferioris conditionis homines zytho utuntur
ex tritico cum melle praeparato; vulgus vero id per se bibit, vo-
catur autem corma.* Et Diodorus lib. V cap. XXVI. Διόπερ
τῶν Γαλατῶν οἱ τούτων καρπῶν (οἴνου καὶ ἐλαίου) στερισκόμενοι, πόμα
κατασκευάζουσιν ἐκ τῆς κριθῆς, τὸ προσαγορευόμενον ζῦθον. *Galli*

horum

horum fructuum (vini & olei) *expertes, ex hordeo sibi potum conficiunt, qui Zythus appellatur.* Ubi tamen per *Gallos* et- 13
iam *Germanos* Diodorus intelligit. Nam cap. præcedenti dixerat per Gallorum regiones fluere Rhenum & Danubi-
um. Cæterum ex Diodori hoc loco Jo. Isaacius Pontanus 14
in Glossar Prisco: Gall. in voce *Zythus*, evincere conatur zythum proprium esse Gallorum potum, non Ægyptiorum, ut putarit Plinius, vocemque ipsam non Ægyptiam esse, sed Gallicæ originis. Ei sententiæ firmandæ in omissis ad Glossar. addit, in Evangeliorum Otfridi libro, veteri lingua Germanica conscripto, ante annos ɪↄcc, superesse rei ve-
stigium, & extare vocem *Zuthi*, non quidem pro solo po- 15
tu sumptam, sed pro quavis alimonia: & *panem quotidianum* (quem ita in Oratione Dominica appellant Latini in-
terpretes) ibi vocari Germanice *dagalichun Zuthi*. Nec 16
dubitat eandem vocem etiam hodie superesse in Belgarum illo *Zuthelaers*; quo illud genus hominum indigitant, qui castris commeatum, ac cibum potumque subvehere con-
sueverunt. Et originatio quidem illa ingeniosa est, nec in- 17
concinna. In eo tamen frustra est Isaacius, quod Diodorum hoc vult dixisse: Gallos, quod vinum non haberent, coactos fuisse ex hordeo potum sibi parare, quem zythum appellaverint. Diodorus enim hoc tantum dicit: Gallos potum sibi parasse, qui zythus fuerit appellatus: non quem Galli ita primum vocaverint. Similiter vero & Strabo, & Posidonius, quos nos de Gallis adduximus, nihil aliud dixere, quam quod usi fuerint zytho triticeo; non quod ipsi eum ita appellaverint. Immo Posidonius addit, Gallos zytho usos, qui vocetur *corma*: qua de voce suo loco pluribus dicturi sumus. Ægyptios interim suo potius *zythi* nomen indidisse, satis superque ex Theophrasto, Strabone, Plinio & Diodoro ipso jam patuit. Unde quum in Ægypto

C 3 cons-

conſtet ortum zythum, zythique vocem, ſupervacaneum fuerit, originem ejus cum Iſaacio ex priſco Gallorum idiomate, aut cum aliis ex Græca & hodierna Germaniæ infe-
18 rioris lingua deducere conari. Nam ἀπὸ τȣ̃ ἄλȣ, quod *frumentum* eſt, zythum derivari poſſe, non obſcure innuit
19 Philippus Cluverius German. antiqu. lib. I. cap. XVII. At Matth. Martinius Lexico Philolog. & Abrahamus VVernerus Orat. de Cervis. mavult deduci à Græcorum ζέω, quod eſt *ebullio*, quia ſit ζέμα quoddam, ſive *decoctum:*
20 vel etiam à Germanico Sieden / quod eſt, *coquere*. Sed mittimus iſta. Quemadmodum vero hodie pluribus apud nos locis cerviſiæ, ſive potionis ex frumento unius ejuſdemque, geminum habemus genus, alterum *ſimplex*, alterum
21 *duplex* appellatum, ſola minoris aut majoris efficaciæ ratione ab invicem diſtinctum: ita veteres etiam δίζυθον, ſive
22 *Zythum duplicem*, à ſimplici diſtinctum habuiſſe, ex Palladæ quodam epigrammate ſunt qui nobis perſuadere velint. Epigramma ita habet Anthol. lib. I. tit. εἰς ἰατρȣ́ς.

Οὐκ ἀλόγως, ἐν διζύφοις δύναμίν τινα θεῖαν,
Εἶναι ἔφην. χθὲς γὰρ δίζυφον ἐν χρονίῳ
Ἡ πάλῳ κάμνοντι παρλαίῳ πεειλῆφα,
Καὶ γέγονεν ταχέως, οἷα χρόνων, ὑγιής.

Et potus quidem frumentacei duo olim apud quoſdam fuiſſe genera, ex Simeone Sethi etiam patet, qui lib. de aliment. facult. *phucam* ſuum alium *ſimplicem* facit, alium
23 *duplicem & compoſitum*, ut ſuo loco dicemus. Quid vero δίζυφα, aut δίζυφον hoc in loco ſit apud Palladam, viri docti fatentur ſe ignorare, mendumque in textu ſubeſſe arbitran-
24 tur. Itaque Jo. Bapt. Pius Annot. poſter. cap. XXXVI Stephanus Niger in Collectan. ex Athenæo, & Jo. Bodæus Comm in Theophr. Hiſt. plant. lib. IV. cap. IV. legunt, ἐν ζιζύφοις, & ζίζυφα interpretantur fructum illum hodie in

vulgus

vulgus notum, quo in decoctionibus pectori dicatis, frequenter utimur. Erasmus in Adagiis, in proverbio, Crotone salubrior, habet ἐν διζύφοις, sive hæc in codice ejus fuerit lectio, sive ipse eam ita interpolarit. Vult autem δίζυφον *duplicem* illum esse *Zythum*, de quo jam dixi. Andr. 25
Alciatus Parerg. lib. x. cap. xv rem in medio relinquit. Mihi non minus aqua hic hæret. Zythum tamen duplicem hic non intelligi, aut zizypha, fructum pectori amicum, satis evincit vox περίαψα. Neque enim Palladas ait, se *Zizypha* febricitanti exhibuisse, aut *duplicem Zythum* bibendum dedisse; (neque etiam alterutro febrem, de cujus antidoto agit, abigere potuisset) sed δίζυφον (quicquid etiam per hoc intelligat, aut quid monstri hæc vox alat) febricitanti *circumligasse*, tanquam περίαμμα aut περιαπτὸν aliquod febrifugum. Atque eam sententiam etiam placuisse Demetrio Chalcondyli, notat Alciatus dicto loco. Sed addo versionem epigrammatis Latio à nobis donatam.

Non ratione caret, dizyphis ego quod medicam vim
Dixi esse. unde & heri dizypha in hepialo
Quartana dudum oppresso circum ipse ligavi,
Et subito sanus, ut Croto, convaluit.

Ἐν ἠπιάλῳ autem in his versibus, est, in primo insultu paro- 26
xysmi febrilis, sive in rigore. Docet enim Hesychius, ἠπίαλον esse rigorem qui febrem præcedat. Verba sunt. Ἠπίαλος, ῥῖγος πρὸ πυρετοῦ. Ἠπιάλων, ῥίγων· τὸ γὰρ πρὸ τοῦ πυρετοῦ ῥῖγος ἠπίαλον φασίν. Alia est *epiala*, ex pituitosarum genere 27
febris: de qua medicorum libri consulendi. Nos pergimus.

CAPUT QUINTUM.

SUMMARIA.

1. *Aristotelis liber* περὶ μέθης. 2. *Athenæus laudatur.* 3. πῖνον, *potus ex hordeo.* 4. ἀπὸ τοῦ πίνειν *dictus.* 5. *vel* ἀπὸ

τῶν

τῶν πίνων. 6. *Biera nomen an veteribus notum aut notatum.* 7. *Barthii sententia.* 8. *pro πίνω apud Aristotelem πῖρον legentis.* 9. *Pivvo, Polonorum.* 10. *πίνω ebrii supini in dorsum cadunt.* 11. *Aristoteles emendatur.* 12. *vino poti in omnem partem prolabuntur.* 13. *vinum καρηβαρικὸν*, 14. *potus ex hordeo καρωτικός.* 15. *Sententia & laus Fr. Bonamici,* 16. *Etiam potus hordeaceus καρηβαρικός.* 17. *& vinum καρωτικὸν.* 18. *Polyphemi ex vino ebrij prolapsus.*

1 PRinceps Philosophorum Aristoteles librum inter alia conscripsit περὶ μέθης, sive *de Temulentia*, qui tamen injuria temporis ad nostram notitiam non pervenit. Titulum tantum & fragmentum ex eo quoddam nobis conser-
2 vavit Athenæus: quem quotiens in manus sumo, infelicitatem deploro tot elegantium scriptorum, quorum tantum reliquias ille habet, & velut ruta cæsa. Refert autem lib. x. Aristotelem in jam dicto libro οἶνον ἀπὸ κριθῆς, sive *potum*
3 *ex hordeo*, appellasse πῖνον. Locum integrum, & verba huc facientia mox adscribam & explicabo, de nomine ipso & eius etymo primum visurus. Adrianus Junius Animadvers.
4 lib. II. cap. XII. dictum putat πῖνον, vel à communi *bibendi* vocabulo, nempe ἀπὸ τοῦ πίνειν in quo ipsi adstipulatur Phil.
5 Cluverius German. antiq. lib. I. cap. XVII. vel ἀπὸ τῶν πίνων, sive *sordibus faeculentis*. Plurimas enim has hordeacei triticeive potus habent, & per subsidentiam ad fundum deponant. Vt etiam Arnobium respexisse autumem, quando lib. III. *Semeleium*, sive Bacchum, *feculentæ hilaritatis*
6 vocat *datorem*. Barthius verò noster Advers. lib. XI. cap. XXXII. miratur, qui factum, quod auctores veteres, quum potuum Germanicorum & Gallicorum sæpe meminerint, nomen tamen eius proprium, *bieram*, non expresserint. Factum autem id credit sane; verum barbaram vocem describentium inscitia apud Græcos Latinosque scriptores fu-

isse

isse depravatam. Itaque eo se labi ait, ut pro πίνῳ apud A- 7
ristotelem πύρῳ reponendum, & *bieram*, sive *beram* per
id intelligendum censeat: quod Abrah. Wernerus etiam
facit Orat. de Cervis. Sed in medio hoc nunc relinquo,
plura in progressu ea de re dicturus. Anton. Snebergerus 8
in Amethysto, ab Aristotelis hoc πίνῳ Polonos autumat
deduxisse suum *pivvo*, quo nomine cervisiam etiam ho- 9
die appellant: quod tamen Phil. Cluverius German. antiq.
lib. I. cap. XVII. potius deducit à *piti*, seu *picz*, quod iis-
dem Polonis *bibere* significat. Cœterum Aristoteles pecu- 10
liare hoc τοῦ πίνου, immò cujusvis potus hordeacei ligurito-
ribus esse voluit, quod ipso inebriati non nisi εἰς τὰ νῶτα κα-
ταπίπτωσι, *in tergum & supini concidant*. Verba ex Athe-
næo sunt ista: Πλὴν ἴδιόν τι συμβαίνει περὶ τὰς τῶν κριθῶν, τὸ
καλούμενον πῖνον· οἱ μὲν γὰρ ὑπὸ τῶν λοιπῶν τε καὶ μεθυστικῶν, οἱ μεθυ-
σθέντες ἐπὶ πάντα τὰ μέρη πίπτουσι. καὶ γὰρ ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ καὶ δε-
ξιά, καὶ πρηνεῖς, καὶ ὕπτιοι. μόνοι δὲ τῷ πίνῳ μεθυσθέντες εἰς τοὐπίσω
ὕπτιοι κλίνονται. *At peculiare quippiam contingit vino ex hor-
deo confecto, quod πῖνον vocant. Reliquis enim potionum ge-
neribus, quæ inebriant, temulenti in omnem partem labun-
tur, dextram, sinistram, proni, supini: at pino poti, supini
tantum, & in posteriora inclinantur.* Ubi tamen in princi- 11
pio mendum occurrit in verbis Philosophi, quod emacula,
& lege: περὶ τὸν τῶν κριθῶν (scilicet οἶνον, de hoc enim lo-
quutus fuit) τὸν καλούμενον πῖνον. Eadem vero ex Aristotele,
paucis tantum mutatis, ac tacito auctoris loco, additaque
rei caussa, retulerat Breviator Athenæi lib. I. in fine. Ἀρι-
στοτέλης δὲ φησί, inquit, ὅτι οἱ μὲν ἀπ' οἴνου μεθυσθέντες ἐπὶ πρόσω-
πον φέρονται. οἱ δὲ τὸν κρίθινον πεπωκότες ἐξυπτιάζονται τὴν κεφα-
λήν. ὁ μὲν γὰρ οἶνος καρηβαρικὸς, ὁ δὲ κρίθινος καρωτικός. *Aristo-
teles scribit, eos qui vino temulenti sunt, in faciem pronos
vergere; qui vero hordeaceum bibunt, in caput resupinari,*

quia, ut nimio vino caput gravatur: sic potu hordeaceo vetera-
12 *nosum fit & somnolentum.* Videtur nempe hoc velle Philosophus, eos qui vino appoti sunt probe, in omnem partem labi, dextram, sinistram, pronos supinosque: at vino ex hordeo ebrios tantum supinos concidere: vel vino madidos tantum pronos, hordeaceo potu largius invitatos in
13 dorsum procumbere & supinos. Posterioris assertionis caussam putat esse, quod vinum sit καρηβαρικὸν, & caput vaporibus repleat, qui id gravent & veluti βάρει seu pondere
14 deorsum impellant, ut proni concidant: *pinum* vero, sive κρίθινον potum sensus potius ligare, & veterno aut caro quid simile inducere, quibus qui laborant, in dorsum & supini
15 soleant procumbere. Rem pluribus aliquanto diducit Levinus Lemnius de Occult. nat. mirac. lib. II. cap XIX. *Quum autem omnes*, inquit, *madidi vinoq; perfusi ridiculos Comicosq; mores exprimant, tum nulli magis moriones agunt, risumq; obviis excitant, quum vultum atq; oculos gestusq; spectamus, quam qui ex zytho, qua nobis biria dicitur, temulenti sunt. Illi siquidem non in omnem partem corruunt, sed retrorsum duntaxat & supini. Qui vero ex vino ebrietatem contraxerunt, antrorsum proruunt, ac proni decumbunt. Sic ut isti genas, frontem, faciem naresque inutile est: illi scapulas & occipitium, ubi in terram devolvuntur. Quod ipsum etiam spectare licet, ubi inter pocula somno corripi solent. Ex cervisia enim uvidi, capite in cervices devoluto, biantiq; ore dormiunt. Ex vino autem facie mentoq; in pectus inclinato. Ratio est, quod fugri vaporesq; ex vino syncipu, partesq; corporis anteriores occupant: ex cervisia occiput, partesq; posticas obsident. Quo fit, ut isti obliviosi sint ac somnolenti, minimeque loquaces ac clamosi.* Paullo aliter, & ex propriis principiis rem expedire conatur magni olim nominis philosophus, Franc. Bonamicus lib. III. de Alimento, cap. XIX. & præter

præter mentem Aristotelis præsupponit vini potores ad latera, zythi amatores antrorsum ferri. Verba ejus sunt ista: *Zythum* (potus ex hordeo quicumque) *crassius est atq; frigidius: quare in maiori copia potandum est, ut inebriet; & difficilius coquitur: obtinet ergo multum materiæ: propterea pondus afferens thoraci, detrahit pronum. Hæc enim est gravium natura, ut perpetuo subsideant. Quod si quo modo vincatur: crassos fumos exhalat ad caput, ubi sunt commissuræ nervorum; proin sicut mortui, dissolutis compagibus universi corporis, supini jacent: sic ebrii ex Zytho. A vino autem non requiritur tanta materiæ copia, quæ pondere deprimat; neq; tam crassi vapores exhalantur, qui coniunctionem universi corporis revellant; ergo neq; proni, neq; supini. Prout autem materia delata est ad hepar, aut ulterius pervenit ad cor; sic in sinistram dextramve partem procumbunt, & pars oppressa delabitur. Nam fumi exhalati à vino prius tentant caput, quam corpus vini, totaq; materies se contulerit in loca coctionis. Si ergo talis fuerit, ut prius digeratur, quam perveniat ad cor; ad dextram declinat, ubi residet hepar: si quid ulterius flagitet, transilit hepar; quare deflectit ad sinistram. Hic namq; materiæ rationem habemus, non autem principij, quod manifesto vergit in dextram & in anticam partem, est etenim in mucrone principium & in ventriculo dextro; quod flectitur in eas partes. Namq; hoc in ebrietate statuendum est, eam fieri in secunda coctione, quæ ministratur ante, quam alimentum delatum fuerit ad caput, indeq; tanquam postliminio redierit ad cor.* Hactenus Bonamicus. Obscura vero sunt ejus hæc verba, nec intelligi queunt, nisi tota ejus de nutritione doctrina prius explicetur: quod facere non hujus est loci, nec, ut fiat, necessum est. Frustra enim in ejus rei ratione reddenda laboramus, quæ non uno semper & eodem modo se habet. Experientia siquidem testis est, & quidem 16

omni exceptione major, non vinum tantum, sed & hordeaceos potus caput gravare, & καρηβαρικοὺς esse, ac καρηβαρίαν inducere, quam *capitis gravitatem* ex humorum & excrementorum repletione vocat Hippocrates lib. de vict.

17 rat. in morb. ac. Et vicissim vinum etiam καρωτικὸν quid inducere valet, æque ac pinum, cæterique potus hoc genus. Et tam vino quam pino largius invitatos, nunc pronos, nunc supinos, concidere, nunc in latera ferri conspicamur.

18 Ipse Polyphemus Homericus Odyss. IX. ab uti, seu Ulysse, non pino, sed meraco Liberi flore sauciatus, non pronus statim, nec in latera, sed supinus primùm, tandem cervice obliquatus procubuit.

Ἦ γὰρ ἀνακλινθεὶς πέσεν ὕπτιος· αὐτὰρ ἔπειτα
κεῖτ' ἀποδοχμώσας παχὺν αὐχένα.
Namq; reclinatus cecidit resupinus: & inde
Crassa obliquatus iacuit cervice.

Ubi igitur experientia, & quæ in sensus incurrunt, fidem rei faciunt, δεινὸς fuerit rationum conquisitis momentis, ut contrarium aut diversum quid ostendas, allaborare.

CAPUT SEXTUM.

SUMMARIA.

1. Βρῦτον. 2. Βρυτίον, *diminutivum.* 3. *an à verbo* βρύω. 4. *Versus de eo Sophoclis.* 5. *à Casaubono emendatus.* 6. *duo item versus AEschyli.* 7. *Archilochi versus.* 8. *Similiter emendati.* 9. αὐλὸς, κρηνὶς. 10. βλύζων. 11. κυβάβδα. 12. *de bryto Hecatæi locus.* 13. βρῦτον *Paonum potus.* 14. *de bryto locus Hellanici.* 15. *& Theophrasti.* 16. *Pro* βρυτίον *Barthius legit* βυρύτιον. 17. *& apud Hesychium,* βῦρ, ζῦθον. 18. *item pro* βρυτῷ βύρειον. 19. *Cluverius* βερυτόν. 20. *Konsfeus* βυρ. 21. *De lectionibus omnibus dubitatum.*

1 SI Athenæum sequi velimus, de βρύτῳ nunc porro nobis agen-

agendum erit. Is enim dicto jam libro x. hoc potionis genus τῷ πίνῳ proxime subjungit, & similiter οἶνον κρίθινον, seu *vinum hordeaceum* appellat. Hesychius nominat βρυτίον, 2
quod diminutivum est à bryto, ut ζυθίον à zytho. βρυτίον, inquit, πόμα ἐκ κριθῆς. βρυτὸν, πᾶν τὸ ἐκ τρυφῆς ποτόν. 3
Quas voces, haut scio, an non recte deducas à verbo βρύω, quod est *germino*: quod & Abrah. Wernerum monuisse video Orat. de Cervis. Coquebatur enim, ut in loco de potibus hordeaceis omnibus dicemus, ex hordeo madefacto, & post aliquam corruptionem germinante & ligulas emittente. Athenæus de *bryto* auctorum aliquot, vetustissimorum sane, adducit in testimonium loca, sed admodum corrupta, quæ tamen subjungere libet. Agmen eorum ducit 4
Sophocles, cujus iste est versus in Triptolemo:

βρῦτον ἢ τὸν χερσαῖον κ' ἀλυεῖν,

Jacobus Dalechampius Latine vertit:

Brytum terrestrem in alvum non dimittere.

Is. Casaubonus, quod sensus sibi non constet, in Animad- 5
vers. ita legit, versumque complet:

βρῦτον ἢ τὸν χερσαῖον ἐκχεῖν χαμαί.

quod Latine dices:

Humiq; terrestrem brytum profundere.

Auctorum alter est Æschylus, cujus isti versus in Lycurgo, 6
prorsus obscuri:

Κἀκ τῶνδ᾽ ἔπινε βρῦτον ἰσχναίνων χρόνῳ,
Καὶ σεμνοκόπει τοῦτ᾽ ἐν ἀνδρείᾳ στέγῃ.

Dalechampius hæc pluribus περιφράζεται:

Iam inde brytum bibebat temporis spatio seipsum extenuans,
Ac sub virili tecto cum gravitate modestiaq; sese tundens.

Alii in hunc modum transferunt:

Hinc brytum bibisti, avo macilentus,
In ædibus quas fortes viri & generosi inhabitant.

Nos Davi sumus non Oedipi, proinde Lectori judicium re-
7 linquimus. Sequitur vero apud Athenæum auctor tertius, Archilochus, qui Olympiade LXIV floruisse creditur. Ejus versus sunt:

Ὥσπερ αὐλῷ βρύτον ἢ Θρᾶξ ἀνὴρ
Ἢ Φρὺξ ἔβρυζε, κύβδ' ἀν ἦν πονουμένη.

Vertit iterum Dalechampius:

Ad tibiam brytum, ut Thrax quispiam
Sorbebat, aut Phryx, prono bibens corpore.

8 Ego primum versum metri caussa sic legerim:

Ὥσπερ μὲν αὐλῷ βρυτίου ἢ Θρᾶξ ἀνήρ.

alterum emendat Casaubonus, legitque:

9 Ἢ Φρὺξ ἔβλυζε κυβάβδ' ἢ πονουμένη.

Αὐλὸν autem in priori versu Casaubonus interpretatur κρουνὸν, sive *scatebram*, quæ aquam fundit, ut Homerum ait
10 sumsisse. Pro βρύζειν reponit βλύζειν, quod est *scaturire*, &
11 si active sumas, *effundere*. Pro κύβδα, quod nullius est significationis, legit κυβάβδα, Hesychio Amathusiorum lingua *sanguinem* denotans. Unde versus ipsos Latine ita vertere licet;

Velut ex scatebra bryttium Thrax quispiam,
Aut Phryx: ita exspuebat ægra sanguinem.

Loquutus enim fuisse videtur Archilochus de muliere qua-
12 dam sanguinis sputo laborante. Pergit vero Athenæus & Poëtis, qui bryti meminerint, addit Hecatæum ex Historicis, Archilocho coætaneum: ut quem eadem Olympiade LXIV vixisse testatur Suidas. De eo autem ita scribit: Ἐν δὲ τῆς Εὐρώπης περιόδῳ Παίονας φησὶ πίνειν βρῦτον ἀπὸ τῶν κριθῶν, καὶ παραβίην ἀπὸ κέγχρου καὶ κονύζης. *In Europæ Periodo ait* (nempe Hecatæus) *Paonas brytum ex hordeo bibere, & parabi-*

rabiam ex milio & conyza paratam. Unde discas *brytum* Pæ- 13
onum fuisse potum, quæ gens eadem erat cum Illyribus;
quem tamen Thracibus etiam & Phrygibus familiarem ex
adducto Archilochi loco cognoveris. Addit vero tandem 14
Athenæus & Hellanicum, Herodoto contemporaneum,
natum Olympiade L XX, adscribitque verba ex ejus libro,
quem Κτίσεις inscripsit, sive *de urbium conditoribus*: πίνουσι
δὲ βρῦτον ἐκ ῥιζῶν καθάπερ οἱ Θρᾷκες ἐκ τῶν κριθῶν. *Brytum*
verò bibunt ex radicibus, ut Thraces ex hordeo. Ubi iterum
observabis βρῦτον non tantum ex hordeo olim confici so-
litum, verùm etiam ex radicibus. De *parabia* vero in *sa-*
baia dicturi sumus. *Bryti* demum præter cæteros etiam 15
mentionem facit Theophrastus Hist. plantar. lib. IV. cap. X.
Ita enim de foliis malinathalla loquitur: Ταῦτα (φύλλα)
συνάγοντες οἱ κατὰ τὴν χώραν, ἑψοῦντες ἐν βρύτῳ τῷ ἀπὸ τῶν κρι-
θῶν, καὶ γίνεται γλυκέα σφόδρα. χρῶνται δὲ πάντες ὥσπερ τρα-
γήμασι. *Folia incolæ* (ad Nili flumen habitantes) *legentes,*
in bryto coquunt hordeaceo, quæ admodum dulcia evadunt, his-
què pro bellariis utuntur. Cæterum diximus ex intervallo,
quando de πίνῳ agebamus, τὸν πάνυ Barthium ἀντὶ τοῦ πίνου
legere πῖρον, ut *bira*, sive *biera* Germanorum & Gallorum
potus intelligatur. Idem hic etiam eo se labi scribit Adver- 16
sar. lib. XI. cap. XXXII. ut pro voce βρύτιον apud Hesychium
legat Βυρύτιον ut alludat appellationem *bira* aut *biera*,
vox detorta ad Græcam pronunciationem. Dubitat insu- 17
per, an non byram nostram & zythum conjunxerit Hesy-
chius, alteramque vocem ex altera explicaverit, scripserit-
que non Βυρύτιον, sed Βῦρ, ζῦθον. Mox etiam apud Athe- 18
næum, ubi βρύτου vox occurrit, omnibus locis rescriben-
dum conjicit βύριον. Sed & Philippo Cluverio German. 19
antiq. lib. I. cap. XVII. & Abrah. Wernero, loco adducto
video placuisse Βερυτὸν, ex quo *biera* Germanicæ origo
dedu-

20 deduci queat. Et jam ante omnes istos Barthium, Cluverium & Wernerum, medicus doctissimus Balduinus Ronsseus Epist. Medic. XL. notavit, ex βρῦτον vocabulo, parva literarum transpositione, & posterioris syllabæ ἀποκοπῇ, fieri βῦρ, & inde *bieram* nostratium. Verum ultima hæc originatio licentiæ nimium sibi sumit. Si namque ex voce disyllaba syllabam alteram prorsus tollas, alteram pro libitu transponas, facilè cuivis voci, quamcumque velis, origi-
21 nem tribuere possis. Derivationes cæteræ, licet ingeniosæ sint, & plausibiles, tamen vix verisimile fit, apud auctores illos omnes ac singulos, qui *bryti* meminere, Sophoclem, Æschylum, Archilochum, Hecatæum, Hellanicum, Theophrastum, Hesychium, textus ubique fuisse corruptos, nullumque eorum codicem repertum mendi ejusmodi expertem. Igitur rem potius in medio relinquimus, & de emendationibus istis ex veteri JCtorum formula pronunciamus: *Non liquere.*

CAPUT SEPTIMUM.

SUMMARIA.

1. *Curmi Dioscoridis.* 2. *Posidonio Stoico corma.* 3. *apud quem male lectum, dercoma.* 4. *quod tamen retinet Io. Isaacius.* 5. *& Germanica vult esse originis.* 6. *Durcke, castigare, vox Danorum.* 7. *Iac. Dalecbampÿ παρόραμα.* 8. *Posidonius explicatus.* 9. *Isaacius dimissus.* 10. *Curmen, idem cum curmi.* 11. Krmen / *saginatio*, Krme / *cibus Bohemis.* 12. Krome / *Germanis mica panis.* 13. *Tū curmi derivatio ex antiqua voce Britannica.* 14. *Curmi, an camum Vlpiani.*

1 Dioscorides lib. II. cap. LXXXI. meminit potus ex hordeo, quem κοῦρμι vocat. Καὶ τὸ καλούμενον δὲ κοῦρμι, inquit,

quit, σκευαζόμενοι δὲ ἐκ κριθῆς. ᾧ καὶ ἀντὶ οἴνου πόματι πολλάκις χρῶνται. *Fit ex hordeo etiam potus, quem curmi vocant, eoq; saepe loco vini pro potu utuntur.* Posidonius, Philoso- 2 phus Stoicus, lib. de Hist. Celtar., agens de ipsorum conviviis & potu, apud Athenaeum lib. IV. *corma* appellat, & ex tritico parari notat. Locum adscribo integrum: Τὸ δὲ πινόμενόν ἐστι, παρὰ μὲν τοῖς πλουτοῦσιν οἶνος ἐξ Ἰταλίας, καὶ τῆς Μασσαλιητῶν χώρας παρακομιζόμενος. ἄκρατος δ᾽ οὗτος. ἐνίοτε δὲ ὀλίγον ὕδωρ παραμίγνυται. παρὰ δὲ τοῖς ὑποδεεστέροις ζῦθος πύρινον μετὰ μέλιτος ἐσκευασμένον. παρὰ δὲ τοῖς πολλοῖς καθ᾽ αὑτό. καλεῖται δὲ κόρμα. Quem locum sic interpretor. *Locupletes vinum bibunt ex Italia advectum & Massiliensium regione: atq; id meracum: interdum pauca aqua permixtum: Ab inferioris conditionis hominibus zythum triticeum bibitur, cum melle paratum: à vulgo autem per se, dicitur vero corma.* In ultimis his Posidonii verbis legebatur jam olim, καλεῖ δέρκομα nullo sensu. Unde mendum loco subesse advertens primus Joan. Ruellius lib. II. de nat. stirp. cap. XIIX. felicissima conjectura legendum censuit, καλεῖται δὲ κόρμα. 3 Nec aliter in codicibus MSS. legi postmodum observavit eruditissimus Casaubonus Animadv. in Athen. ad hunc locum. At Joan. Isaacius Pontanus Glossario Prisco-Gall. in 4 voce dercoma, retinet τὸ δέρκομα apud Posidonium, & Germanicae vult esse originis, vestigiumque vocis superare putat in lingua Cimbrica sive Danica, in qua vox *dureke* (in- 5 finitivum ait esse) sit *coërcere, castigare.* Atque ita δέρκομα ait esse, non zythum triticeum, sed *vinum aqua temperatum,* & quasi *castigatum:* idque contra mentem Posidonii, sive *corma,* sive *dercoma* apud ipsum legatur. Verum contextum Graecum inspicere insuper habuit, vir eruditus, Latinaeque tantummodo editioni fidens, deceptus est: Posidoniumque non de triticeo aliquo potu, sed tantum de vi-

E no

no seu mero, seu aqua temperato loquutum putavit. Aut
6 enim interpres, Jacobus Dalechampius, vir alias undiqua-
que doctissimus, festinatione quadam, ut facile in tam ma-
gno opere fieri potest, aliqua inter vertendum omisit: aut
exscriptor potius, sive editor, quæ versa erant, mutilate,
omissaque integra periodo edidit hoc modo: *Locupletes*
vinum bibunt ex Italia petitum vel Massiliensium regione, &
id merum: interdum aqua paullulum affundentes: dercoma id
7 *vocant.* Quæ si cum nostra versione, quæ integra est, quis
conferat, manifeste cognoscet, non hoc voluisse Posidoni-
um; Celtas locupletes ex Italia aut Massilia bibere vinum,
nunc merum, nunc aqua pauca mixtum, & hoc vocari *der-*
coma: Sed hanc fuisse ejus sententiam; Celtas locupletes bi-
bere vinum ex Italia & merum & mixtum, pauperiores zy-
thum triticeum cum melle, vulgus infimum zythum per
se, sine melle & hunc vocari δέρκωμα, seu potius κόρμα, ut
esse diximus in MSS. Atque ita derivatio nominis illa ex
lingua Cimbrica, desumpta à vini temperatione & castiga-
tione, cujus nulla apud Posidonium facta mentio, per se con-
8 cidit. Retinemus igitur τὸ *corma*, quod alii etiam *curmen*
9 dictum fuit. Lexicon Philoxeni: *Curmen*, ζῦθος ἀπὸ σίτου.
Ubi per σίτου intelligitur *frumentum*, ex quo fit potus. Abr.
Wernerus Orat. de Cervis. Hebræum esse censet vocabu-
lum, & denotare *lutrem æneum*, in qua potus hic coqui so-
let. Matth. Martinius Lexico Philolog. *curmi* à voce Sla-
10 vonica esse conjicit. Bohemis enim, inquit, Krmen / est *sa-*
ginatio, σιτισμὸς; à Krme *ferculum, cibus*; & *curmi* est *me-*
11 ανθηρον, & pinguefaciendi vim habet. Ita Germanis Kromel
12 *medulla panis*; Kruhmien / *in micas frangere.* Vicinum et-
13 iam ait esse Germanico Korn / *frumentum.* At Guilelmus
Cambdenus in Descript. Britann. ubi agit de Comitatu &
opido Darbiensi, cervisiæ optimæ coctione celebrato, ex eo,
quod

quod Dioscorides in Curmi descriptione subjungit, similes τῷ *curmi* potiones etiam in Occidentali *Hiberia* & *Britannia* ex tritico parari; pro *Hiberia* aut *Iberia* quidem vocabulo vocem *Hibernia* reponit: cervisiam verò, quam Angli hodie *alam* vocant, Britannos antiquo vocabulo *Kvvrvv* ait appellasse, & ex hoc corrupto hodie perperam apud Dioscoridem legi *curmi*. Verum nos ea nunc in medio relinquimus. Gregorius Holoander ad Ulpianum in L. 14
si quis vinum. D. de trit. vino & ol. leg. & Guidus Pancirollus Var. Lect. lib. II. cap. LXXXV. pro *camo*, quod habet Ulpianus, substituunt *curmi*. Verum ea de re in ipsa cami historia videbimus.

CAPUT OCTAVUM.

SUMMARIA.

1. *Hispanorum potus celia & ceria.* 2. *de ijs locus Plinij.* 3. *de celia Flori.* 4. *vocis indigenæ, apud Florum acceptio.* 5. *de celia locus Orosii.* 6. *de utraque locus Polybii.* 7. *Celia an à calefaciendo dicta.* 8. *an eadem cum Oela Anglorum.* 9. *Ceria an à colore cereo.* 10. *aut à Germanico* zehren / *epulari.* 11. *aut* Gehren / *fermentare.* 12. *celia & ceria an idem potus.*

1 Hispanorum ex frumento potus *celia* & *ceria* erant. Utriusque meminit Plinius lib. XXII. cap. XXV. *Et frugum* 2
quidem hac, inquit, *sunt in usu medico. Ex ijsdem fiunt & potus, ut Zythum in Ægypto, celia & cersa in Hispania.* Me- 3
minit *celiæ* etiam Florus qui sub Trajani principatu vixit, sub initium secundi seculi æræ Christianæ, lib. II. cap. XIIX. ubi de Numantinis ait: *Eo necessitatum compulsi, ut destinata morte in periculum ruerent, quum sese prius epulis, quasi inferiis implevissent, carnis crudæ & celiæ, sic vocant indigenæ ex frumento potionem.* Ubi tamen vir clarissimus, Joan. 4
Freins-

Freinsheimius ex MSS. Palatinis pro *indigena*, legit, *indigenam*, scilicet *potionem*, hoc est, ἐπιχώριον πόμα ut expli-
5 cat illustris Salmasius. Floro adde Orosium, qui sub initium seculi quarti floruit, & lib. v. cap. VII. de iisdem, & paullo plenius quidem, sic scribit: *Ultimo omnes duabus subito portis eruperunt, larga prius potione usi, non vini, cujus ferax is locus non est, sed succo tritici per artem confecto, quem suc-*
6 *cum à calefaciendo celiam vocant.* De potibus Hispanorum iisdem, licet nomen eorum non exprimat, capiendus est Polybius apud Athenæi Breviatorem lib. I. ubi tradit in ædibus Hispani cujusdam regis, qui Phæacum luxum æmulabatur, stetisse κρατῆρας ἐν μέσῳ τῆς οἰκίας, ἀργυρέους ὄντας καὶ χρυσοῦς, πλήρεις οἴνου κριθίνου; *crateras in medio atrii, argenteos aure-*
7 *osque, plenos vino hordeaceo:* celia puta, & ceria. Cæterum de *celiæ* originatione Orosium post duo fere secula sequitur Isidorus Orig. lib. XX. cap. III. & à *calefaciendo* deducit, quasi *caliam*: sed absurdius, ut videtur Hadr. Junio Animadv. lib. II. cap. XII. & Jo. Isaacio Pontano Glossario Prisco-Gall.
8 eo, quod vox non Latina sit, sed Celtica. Isaacius vero eandem putat cum *oela* & *ala* Anglorum, qua de re suo loco
9 dicemus. *Ceriam* Jo. Ruellius lib. II. de nat. stirp. cap. XIIX.
10 & Junius loco adducto, à *colore cereo* derivant. At Ger. Jo. Vossius lib. I. de vitiis sermon. cap. IV. & Matth. Martinius Lexico Philolog. dici malunt ceriam, non à Latina quapiam, sed Celtica voce Zehren/ quod Germanis etiam hodie est *vesci, epulari, concoquere*: nempe quod vim habeat ali-
11 moniæ, potusque sit alibilis. Isaacius econtra originem vocis accersit à Gehren/ quod Belgis (quemadmodum Germanis etiam superioribus) ait esse; quando potus fermentatur, ut ita loquar, sive à recenti coctura in spumam eleva-
12 tur. Abrah. Wernerus Orat. de Cervis, utramque & Ceriam & Celiam, per μετάθεσις literarum à *beria* Germanica de-

riva-

rivatas. Vossius vero & hoc addit, Hispanos mutata litera R in L, fecisse ex *ceria*, *celiam*: ut uterque ita potus unus sit idemque, nec diversus. Huic tamen hac in re assensum præbere nequimus. Licet enim tam *celia*, quam *ceria*, potus sit ex frumento, atque in hoc uno conveniant: diversum tamen à *celia*, *ceria* esse nomen, & *celia* à *ceria* non minus quam *zythi*, potuumque à nobis enumeratorum aliorum, vel ex Plinio docemur; quem diserte, ut *zythum* in Ægypto, ita in Hispania tum *celiam*, tum *ceriam* ex frugibus esse potus, adfirmare diximus, nomine tamen inter se differentes.

CAPUT NONUM.

SUMMARIA.

1. Camum. 2. Vlpiani ex Digestis locus. 3. eius sensus 4. zerzuphum. 5. cicernum. 6. lectio vulgata retenta. 7. camum, an cammarum Apicij. 8. an curmi Dioscoridis. 9. an lora. 10. vinum δευτέριον. 11. vinum ἀπὸ στεμφύλων. 12. θαμῖνα. 13. lora an defrutum. 14. οἶνος σίραιος. 15. defrutum & sapa differunt. 16. camum an cibus potabilis. 17. camalis cibus, Cœlij Aureliani. 18. eius lectio alia explicata. 19. camum an vinum chamædrites. 20. camum proprie quid. 21. de eo Prisci Panitis locus. 22. & Simonis Ianuensis. 23. camum ab Hebræo cham.

VLpianus JCtus, qui sub Alexandro Severo Imp. maxime 1
floruit, circa salutis nostræ annum CCXXII. meminit, potionis ex frugibus, quam *camum* vocat, in L. si quis vinum. IX. D. de trit. vino & ol. leg. ac sub vino legato eam contineri negat. Verba legis omnia, quod de ipsis deinde 2
plura dicenda sint, adscribam. *Si quis*, inquit, *vinum legaverit, omne continetur, quod ex vinea natum vinum permansit. Sed si mulsum sit factum, vini appellatione non continebi-*

*tur proprie, nisi forte paterfamilias etiam de hoc sensit. Certe
Zythum quod in quibusdam provinciis ex tritico, vel ex hor-
deo, vel ex pane conficitur, non continebitur. Simili modo nec
camum, nec cervisia continebitur, nec hydromeli. Quid con-
ditum? nec hoc puto, nisi alia mens testantis fuit. Oenomeli
plane, dulcissimum vinum continebitur. Et passum, nisi con-
traria sit mens, continebitur. Defrutum non continebitur,
quod potius conditura loco fuit. Acinaticum plane vino conti-
nebitur. Cydoneum, & si qua alia sunt, quæ non ex vinea fi-
unt, vini appellatione non continebuntur. Item acetum vini
appellatione non continebitur. Hæc omnia ita demum vini no-
mine non continentur, si modo vini numero à testatore non sunt
habita, alioquin Sabinus scribit, omnia vini appellatione con-
tineri, quæ vini numero paterfamilias habuit. Igitur & ace-
tum, quod vini numero paterfamilias habuit, & Zythum &
camum, & cætera, quæ hominum affectione atq; usu vini no-
mine habebuntur. Si acetum quis legaverit, non continebitur
legato acetum, quod vini numero testator habuit. Embamma*
3 *autem continebitur, quia aceti numero fuit.* Vult nempe
ICtus, zythum, camum, & cervisiam, & alia, quod ex vi-
nea, ut loquitur, non fiant, vini appellatione, aut vino à te-
statore legato, non contineri, nisi alia fuerit mens testantis,
atque hic ea pro vino habuerit: quemadmodum hominum
affectione & usu pro vinis haberi possunt, quæ vina proprie
non sunt. Quanquam vero hic loci sensus sit, nihilominus
non pauca in eo à recentioribus ICtis, virisque doctissimis
4 aliis in dubium vocari cœpere. Et primo quidem, pro *certe
zythum*, olim legebatur *zezuphum*, vox nihili & nullius
significatus: pro qua primùm Alciatus lib. 1. prætermiss. re-
5 posuit *cicernum*, ac si intelligeretur potus is, quem Iulianus
Imp. in Epigrammate, quod suo loco dabimus, τράγον &
πυρογενῆ, & βρόμον, seu *hircosum, frumentigenam* & *siligne-*

um

tum vocet. At postmodum idem Alciatus pro zerzupho *zy-*
thum substituit. Hæc autem & verissima est lectio, & ab o- 6
mnibus mox recepta. Deinde pro verbis, *ex pane*, Alcia-
tus in lege dicta rescribit, *ex farre*: Iac. Cujacius lib. 11. Ob-
servat. xxx. & lib. xxiv. obs. xxxix. *ex panico*. Neuter e-
nim persuadere sibi potuit, ex pane potionis quoddam ge-
nus olim fieri consuevisse. Ego vero vulgatam lectionem
retineo, & ex pane tale quid fieri solitum, in progressu do-
cebo. Pergo vero ad *cami* nomen. Hoc, quod nullibi a-
pud Latinos id sibi lectum meminerit, observatione dignum
censet Catellianus Cotta ICtus, in Memorabil. Alii vero,
quod nec ipsi id alibi legissent, spurium credidere & ὑποβολι-
μαῖον. Eruditissimus Gujacius, subdubitans quid esset *ca-* 7
mum, primo *loram* esse putavit, & rei probandæ Apicii lo-
cum adduxit ex lib. 11. de Re Culin. cap. II. ubi is ait: *Cam-*
marum, vel defrutum immittatur, quod Romani loram vo-
cant. Legit autem pro *cammaro*, *camum*. Mox tamen du- 8
bitat an *camum* non sit *curmi* Dioscoridis, quum apud Ul-
pianum proxime post zythum nominetur, curmi, ut simili-
ter fit apud Dioscoridem. Quemadmodum & Gregor. Ha- 9
loander ad dictam legem, & Guidus Pancirollus Variar.
Lect. lib. 11. cap. LXXXV. pro *camo* τὸ *curmi* substituerunt.
Verum de *lora*, sive *lorea*, ut vocat Agellius lib. x. cap. XXIII
aut *loriola*, ut Varro lib. 1. de vita Pop. Rom. primum fal-
litur Cujacius. Neque enim hæc ex hordeo fit aut frugibus,
ex quibus zythum, & cervisiam, & camum fieri notat Ul-
pianus. Ac licet lora jure vinum dici nequeat, ut dicit Pli-
nius lib. XIV. cap. IX. tamen nec potionibus ex frugibus ad-
dici potest. Quin veteribus ad vina potius refertur, & voca- 10
tur *vinum secundarium*. Græcis δευτέριον. Dioscoridi lib. v.
cap. IX. οἶνος est δευτερίας: qui Hesychio, ὁ μετὰ τὸ ὕδωρ ἐπι-
χυθῆναι τοῖς στέμφυλα, οἶνος. quæ tamen verba vel corrupta
vel

vel mubila sunt. Pollux lib. VI. cap. II. vocat οἶνον φαῦλον & τρυγηφάνιον, *nullius pretii* & *quasi vinifacem*, in compa-
11 ratione ad vina proprie dicta. Sacræ literæ Numeror. cap. VI. vers. III. & Hippocrates noster lib. de vict. rat. in morb. ac. nominant οἶνον, seu ποτὸν ἀπὸ στεμφύλων, *potum aut vinum ex vinaceis*. Cato de Re rust. cap. XXV. & LVI. inter *familiæ potiones* recenset: Plinius loco dicto inter *vina operaria*.
12 Auctor Geopon. lib. VI. ex Anatolio θαμίναν vocat, & describit, ac πόμα esse ait οὐκ ἀηδὲς τοῖς ἀγροίκοις, *potionem rusticis non insuavem*. Præterea, licet sæpius *loræ* mentio fiat apud auctores, nemo tamen ex omni eorum numero *camum* appellavit, ut adversus Cujacium argumentabatur Hier. Mercurialis Variar. Lect. lib. V. cap. I. Apicii vero locum à Cujacio adductum quod attinet, haud liquet an de *camo* is ibi loquatur. Atque ut maxime de eo loquatur, & *cammarum* ibi sit *camum*; tamen non *camum*, sed, quod proxime sequitur, *defrutum*, *loram* esse Romanis, affirma-
13 re videtur. Et tamen ne sic quidem verum diceret. *Defrutum* enim non lora illa est, de qua loquuti sumus, sed *mustum decoctum*, & coctione imminutum, quemadmodum
14 & *sapa*: quam οἶνον σίραιον vocat Hippocrates lib. I. & II. περὶ γυναικ. Græcis aliis est ἕψημα. Galenus in Explic. voc. Hippocr. ἕψημα, ὅπερ σίραιον. Hesychius: ἕψημα, ὅπερ ἔνιοι σίραιον καλοῦσι· ἄλλοι γλυκύ. Plinius lib. XIV. cap. IX. *Siræum*,
15 *quod alii hepsema, nostri sapam appellant*. Hoc tamen, si proprie magis loqui velimus, defrutum & sapa differunt, quod illud sit mustum decoctum ad tertiam, hæc ad mediam partem, ut docent Varro lib. I. de vita Pop. Rom. apud Nonium, & Plinius loco dicto. Immo Celsus lib. II. cap. XIIX. defrutum eo firmius esse censet, quo magis sit incoctum.
16 Vide etiam Columellam lib. XII. cap. XX. & XXI. Igitur Hier. Mercurialis loco adducto *camum* fuisse ait potionis

genus

genus ex variis rebus commixtum, quod *cibi potabilis* formam retulerit, & quia peculiare quid fuerit uni alicui nationi, non esse mirum putat, si à plurimis tacitum fuerit & ignoratum. Adducit opinioni suæ stabiliendæ verba Cœlii Aureliani, qui de pronis in catalepsin ita loquitur lib. II. Acut. pass. cap. X. *Sciendum igitur, quod hac passio ex iisdem caussis antecedentibus fit, quibus alia quoq; passiones efficiuntur, indigestione, vinolentia, camali cibo, & horum similibus rebus.* Verum quis per *camum* credat *cibum potabilem*, 17
aut per *camalem cibum* intelligi *camum*? potionem nempe illam, quam Ulpianus tam arcte cum zytho & cervisia conjungit, ut sub idem genus concludat? Quam etiam caussam credemus Ulpianum habuisse, ut quæreret, an cibus potabilis sub vino contineretur? Tale quid enim de cibo, utcunque liquido, vel cogitare absurdum fuerit. Adde quod 18
in plerisque Cœlii editionibus non legatur, *camali cibo*, sed *carnali cibo*; ut videatur intelligi multus esus carnium. Hanc autem lectionem genuinam esse, vel illud probat, quod mox Cælius addit, passionem eam infestare potissimum homines edaces; qui nempe carnivori sunt, ac multum carnis solidiorisque cibi absumunt. Alia adhuc est opi- 19
nio Andr. Alciati, qui lib. I. Prætermiss. in voce *chamum*, ex eo, quod Dioscorides lib. V. cap. XXXVI. *vinum* nominat *chamadrites*, quosdam inde putat extorsisse *chamum*. Verum non *chamum* est apud Ulpianum, sed *camum*, & vino contineri negatur. *Vinum* vero *chamadrites* verum est vinum, *chamadryos* sapore tantum imbutum, ut vinum *absinthites* sapore *absinthii*: quæ vino legato contineri, non excludi debent. Itaque *cami* vocem apud Ulpianum reti- 20
nemus, atque id non *loram* esse adseveramus, nec *cibum potabilem*, aut *camalem*, nec *vinum chamadrites*, sed *potum ex hordeo*: qui tamen non soli Ulpiano, sed aliis etiam

 isto

21 isto nomine appellatur. Testem adduco Priscum Paniten, Sophistam, qui Theodosii Junioris ætate floruit, cujus ex Eclogis Hist. Goth. hæc verba: Ἐκομίζοντο δὲ καὶ οἱ ἑπόμενοι ἡμῖν ὑπηρέται κέγχρον, καὶ τὸ ἐκ κριθῶν χορηγούμενον πόμα. κάμον οἱ βάρβαροι καλοῦσιν αὐτό. *Ministri verò, qui nos sequebantur, advehebant nobis cenchrum seu milium, potio-*
22 *nemq; ex hordeo, quam barbari camum vocant.* Adde Simonem de Janua, sive Genuensem, quanquam recentiorem, & qui circa annum Servatoris cIɔ cc LXXXIIX floruit, Nicolai IV. Pont. Max. Capellanum, ut vocant, & Medicum. Ejus verba sunt in Clavi sanationis, sive Synonymis: *Cervisia, camum, foca.* Item: *Camum, sicera, potus factus ex*
23 *hordeo, & aliis rebus calidis, ut zinziber & similia.* Cœterum Matth. Martinius Lexico Philol. & Jo. Ger. Vossius lib. 1. de vitiis serm. cap. IV. dictum putant *camum* ab Hebræo *cham*, hoc est, *calidum*: quod calefaciat, calidosque vapores & inebriantes ad caput & mentis domicilium transmittat.

CAPVT DECIMVM.

SUMMARIA.

1. *Laus Vlpiani.* 2. *in eius verbis apparens contradictio.* 3. *Oenomeli à mulso an differat.* 4. *Cenomelle, vox nihili.* 5. *Mulsum vino non continetur.* 6. *Oenomeli an contineatur.* 7. *Oenomeli quid Cujacio.* 8 οἰνό, μελιτώδης. 9. οἶνος μελίχρος. 10. μελίηλα, γλυκύμηλα &c. 11. μηλόμελι, γλυκύμελι &c. 12. *Oenomeli quid.* 13. *Vlpiani laus.* 14. *Oenomelitis genus duplex Alciato.* 15. *Mulsum potius cibus, quam potus Plinio.* 16. *eius ab oxymolite differentia ex Alciato.* 17. *Modicum non curat Prator.* 18. *Conditi vox.* 19. *Alciati error.* 20. *Conditum quid hodie.* 21. *quid veteribus.* 22. *simplex.* 23. *compositum.* 24. *conditum Palladii.* 25. *AEginetæ & aliorum.* 26. *exemplum conditi simplicis.* 27. *Claretum.* 28. *exempla conditi compo-*

siti.

sti. 29. conditum vino non continetur. 30. Passum vino continetur. 31. & ad dulcia pertinet. 32. mulieribus, vino prohibito, bibere permissum. 33. à patiendo dictum. 34. aliud primarium, aliud secundarium. 35. Acinaticum. 36. acimaticium, aromaticium. 37. acinaticum an lora. 38. acinus. 39. σέμφυλον, γίγαρτον. 40 lora σιδακία. 41. ἐκπίεσμα. 42. lora vino non continetur. 43. acinaticum proprie quid. 44. Ulpiani de acinatico dubitatio unde. 45. vinum protropum Plinij. 46. Lacryma, vinum Campaniæ. 47. embammatis acceptio varia. 48. ut Ulpianus acceperit. 49. Aceti genera varia.

AD alias nunc potionum ex frugibus differentias ex instituti ratione pergendum nobis erat; sed retinemur ab 1
Ulpiano, quem Modestinus inter *Coryphaeos legum prudentum*, sive, ut Græca ejus verba habent, κορυφαῖος νομίμων jure merito reponit in L. xiii. §. aliud D de excusat Ejus nomini honorem hunc habebimus, ut præter ea, quæ de *cœno, lora* & *defruto* diximus, cœtera etiam hac occasione, quorum in contextu adductæ præcedenti capite legis, meminit, elucidemus. Neque enim plane ἀπροσδιόνυσα à tractatione hac nostra fuerint. Videtur autem in ipso legis 2
principio quædam se prodere contradictio. *Mulsum* enim vino legato negat contineri, contineri autem vult *œnomeli*.
At *œnomeli* Dioscoridis Græcorumq; cæterorum, & *mul-* 3
sum Plinii ac Latinorum, plane una eademque res est; vinum nempe melle mixtum, quod pluribus probare operæ pretium non est. Idem vero vino contineri, & non contineri, manifestam implicat contradictionem. Pius Andreas 4
Bartolinus in Auctario notat in quibusdam codicibus olim scriptum fuisse apud Ulpianum *cenomelle*: pro quo tamen, quod inepta & nihil significans vox sit, recte is reposuit *œnomeli*. Lazarus Baysius Tract. de Vasculis, ad L. xix. cum

 aurum

aurum. §. sed cui vasa, D. de auro & arg. leg. mavult suspicari locum esse mendosum, quam Ulpianum contradictionis aut ignorantiæ accusari. At ubi mendum latere putet,
5 non indicat. *Mulsum* sane vino non contineri, certo sibi persuasum habuit Ulpianus; idque extra præsentem locum colligi potest etiam ex L. Idem Pomponius v. §. idem scribit. D. de rei vindic. ubi ait: *mulsum ex melle & vino factum, suam speciem pristinam non continere.* Quod si speciem pristinam non continet, vini puta, utique nec vino continebitur.
6 At *œnomeli* vult contineri, tanquam vinum dulcissimum. Tota igitur difficultas in eo posita erit, ut explicetur, quid per mulsum, quid per œnomeli, quæ alias idem sunt, Ulpi-
7 anus intellexerit. Jac. Cujacius, JCtus longe doctissimus, lib. XXIV. observ. XXXIX. censet Ulpianum per *œnomeli* intelligere *vinum dulcissimum*, quod tale sit *sine ulla mixtura mellis, vel corporis alterius, & œnomeli dicatur ut melimela, poma dulcia.* Verum ea significatione œnomelitis vocem nemo unquam veterum, sive medicorum, sive scriptorum aliorum usurpavit, nec exemplo rem probare potuit Cuja-
8 cius. Homerus Iliad. lib. II. XX. & sæpe alibi *vinum dulce* vocat οἶνον μελιηδέα. Idem facit Hippocrates lib. περὶ παθῶν.
9 alibi οἶνον μελιχρὸν & μελίχρουν, *vinum mellea dulcedine præditum.* Nemo œnomeli vinum dulce aut esse voluit, aut interpretatus est. Nec forte compositionis ratio eam inter-
10 pretationem admittat. Μῆλον sane, si præponas in compositione τὸ μέλι, & μελίμηλα dicas, *mala sunt mellei saporis:* γλυκύμηλα, *mala dulcis saporis*: non secus ac χρυσόμηλα, *mali sunt aurei coloris*: ὑδρόμηλον potio est *ex aqua & malis* confecta. Ita μελίλωτος, *lotus mellinus*, seu *mellei saporis.*
11 At si in compositione τὸ μέλι vocibus aliis postponas, alia & diversa orietur significatio, & μηλόμελι non erit pomum mellei saporis, sed potus ex melle & pomis; quemadmodum

dum θαλασσόμελι, κυδωνιόμελι, ὀμφακόμελι, ῥοδόμελι, ὑδρό-
μελι, sunt *potus* aut *conditura ex melle & aqua marina, ma-
lis cydoniis, uvis immaturis, aceto, rosis & aqua* confectæ.
Eademque ratione & οἰνόμελι *potus* erit *ex melle & vino;* 12
quem *mulsum* vocamus, non *vinum dulcissimum.* Nec la- 13
tere hoc potuit Vlpianum, *virum summi ingenii*, ut vocat
Justinianus in L. unica. §. ne autem. Cod. de ead. toll. Alci- 14
atus igitur Parerg. lib. IX. cap. II. aliam insistit viam, ut à
contradictione liberet JCtum. Ait duplex œnomelitis ge-
nus apud Dioscoridem lib. I. cap. XII. inveniri: alterum ex
vini austeri & veteris partibus duabus, & mellis una, quod
proprie sit mulsum; alterum ex musti dulcis partibus sex &
mellis una, tempore vindemiæ confectum, quod dulce per-
maneat: & hoc esse œnomeli Vlpiani. Addit Auctorem
Geopon. lib. IIX. hoc ultimum parare ex decem partibus
musti & una mellis; priori vero addere costi aliquid, folii,
malabathri, smyrnæ, cassiæ, nardi aut piperis: eaque ratio-
ne ultimum adhuc magis vinum manere, nec nomen per-
dere, vino autem contineri. Cui opinioni firmandæ adde- 15
re possis, mulsum ob plurimam mellis admixtionem Plinio
lib XXII. cap. XXIV. potius cibum, quam potum appellari.
Multi, inquit, *senectam longam mulsi tantum nutricatu to-
leravere, neque ullo alio cibo.* Vt ita *mulsum* esset, quod mul- 16
ta mellis mixtum majorem crassitiem; *œnomeli* quod mi-
norem ac dilutiorem tantum acceperit. Verum nec hoc
modo difficultas tollitur. Si namque id, quod ex vino &
melle fit, speciem suam perdit, nec vinum manet; quod
Vlpianum statuere loco proxime adducto docuimus: æque
vinum id speciem perdet, quod parum, quam quod mul-
tum mellis receperit. Magis enim & minus non variant
speciem: nec minus *œnomeli* perdet speciem, quod parum
mellis, quam *mulsum*, quod multum dicitur recepisse. Ni-

 si

17 ſi dicamus, Ulpianum non Medicorum more hic loquutum, ſed JCtorum, apud quos *modicum non curat Prætor.* Sed
18 pergimus in lege ad *conditi* vocem, de qua tamen antequam dicamus quid ſit, notabimus errorem Alciati loco adducto. Dixerat Ulpianus: *ſimili modo nec camum, nec cerviſia vino continebitur, nec hydromeli.* Mox quærit: *Sed*
19 *quid conditum?* Hoc arripiens Alciatus, τὸ *conditum* refert ad *hydromeli*, & duplex illud facit, aliud *ſimplex* Plinio dictum, & *melicratum*, ſeu *aquam mulſam*; aliud, *conditum* ex aqua & melle vinum. Inepte! *Hydromel* quidem aliud *recens* eſt, aliud *inveteratum*; aliud *crudum*, aliud *coctum*, ut ſuo loco pluribus dicemus. Nullum vero eſt, quod *conditum* à ſcriptorum aliquo ſit appellatum. Nec Ulpianus *conditum* cum *hydromelite* conjungit, ſed hydromelite à vino legato excluſo, quærit porro de condito, & mox hoc
20 etiam excludit. Neque etiam *conditum* eſt, ut quidem voluit Jo. Bapt. Pius Annot. Poſter. cap. CXXXIII. *elegantia & ſuavitate excoctum cibarium.* De cibario enim dubitare aut quærere non poterat Ulpianus, an ad vinum legatum pertineret. Dico igitur; Conditi vox aliter olim apud veteres accipiebatur, alio hodie ſignificatu à τοῖς ἰατρῶν παισὶν uſurpatur. Hodie *conditi* nomen primum tribuitur conſervis & pulveribus, rebusque aliis, quæ mediante melle vel ſyrupo in formam electarii miſcentur. Aliter ſumitur pro medicamento, aut ſimplici aliquo, ut ſunt radices, fructus, flores, caules, atque id genus alia, quæ diutioris conſervationis gratia, melle vel ſaccharo integra condita, in uſum reponuntur. Exempla habemus paſſim apud Geoponicôn & rei
21 ruſticæ ſcriptores, & medicorum plurimos. At veteribus *conditum* etiam potio erat, quæ bibi ſolebat. Iſidorus lib. XX. Orig. cap. III. *conditum* ait vocari, *quod non ſit ſimplex, ſed commixtione pigmentorum* (aromata intelligit) *compoſitum,*

fitum. Sed obscuriora hæc sunt verba, quam ut solidè rem explicent. Nos cum Leonh. Fuchsio Annot. ad Myreps. sect. 1. cap. XLV. Jo. Brodæo Annot. ad Anthol. Græc. lib. 1. tit. εἰς ἰατρούς, & Cl. Salmasio Notis ad Simplicii Comm. in Enchir. Epicteti cap. 1. dicimus esse *vinum aromatis conditum.* Nomen Latinum est, Græcis posterioribus etiam usitatum. Duum autem generum erat *conditum*; aliud *sim-* 22
plex, aromatis infectum & melle aut saccharo dulceratum; quo fere ad stomachi frigidioris mala utebantur, & palati gratia, aut in eo, tanquam vehiculo, medicamenta solidiora exhibebant. Alterum *compositum* erat, vel ad evacu- 23
andum corpus à peccantium humorum mole, vel certis in eo morbis occurrendum. De priori intelligendus Simplicius, quando loco adducto, de avibus humanum sermonem edoctis, ait, quod ignaræ quid dicant, dicant tamen, κονδῖτον πίω, *conditum bibo.* Intelligendus de eodem Palla- 24
das in epigr. quod est Anthol. Græc. loco dicto, in quo à medico Romano conditum ad stomachi morbum, aut frigiditatem potius, ut puto, sibi confici rogat.

Κονδῖτόν μοι δεῖ. τὸ δὲ κονδῖτον πόθεν ἔσχε
　　Τοὔνομα; τῆς φωνῆς ἐστι γὰρ ἀλλότριον
Τῆς τῶν Ἑλλήνων· εἰ Ῥωμαϊκῶς δὲ καλεῖται,
　　Αὐτὸς ἂν εἰδείης, ῥωμαϊκώτατος ὤν.
Σκεύασον οὖν μοι τοῦτο. τὸ γὰρ κατέχον με νόσημα
　　Τοῦ στομάχου χρήζει τῆδε λέγουσι ποτοῦ.

Id ita Latine loqui fecimus:

Condito mî opus est, sed conditum unde recepit
　　Nomen? nam à lingua dissidet omnimodè
Græcorum, quod si Romano ita dicitur ore,
　　Tu, qui Romanus, noveris eximie.
Confice mî hoc igitur, nam qui mihi morbus inhæret
　　Ventriculo, potus indiget huius ope.

De

25 De eodem insuper condito capiendus est Paullus Ægineta lib. III. cap. XLIV. ubi de coli dolore agit, *Porrum*, inquit, *his dandum, coctum cum condito: & ipsum conditum bibant, & panem in ipso accipiant.* Et Alex. Trallianus lib. VII. cap. V. tractans de cibi fastidio, ex frigiditate ventriculi: *His hydrogarum dandum, vinum vetus, conditum, decocta ruta & anisi.* Item Agathotychus lib. I. Hippiatr. cap. II. ἐγχυμάτιζε χειμῶνος δι' οἴνου παλαιοῦ, ἢ κονδίτου. *Infundito hyeme in vino veteri, aut condito.* Et Tiberius Hippiatr. lib. I. cap. XXX. Δίδοσον κοχλιάριον μεστὸν, κονδίτῳ κεκερασμένον. *Da*
26 *cochlear plenum, condito temperatum.* Exemplum simplicis hujus conditi habet Auctor Geopon. ex Democrito, lib. IIX. Πεπέρεως πεπλυμένου (lego πεπλυνομένου) καὶ ἐψυγμένου, τρεῖς βομβοὺς ἐπιμελῶς, γράμματα η΄. μέλιτος Ἀττικοῦ ξέσ. α΄. οἴνου παλαιοῦ καὶ λευκοῦ, ξέστας δ΄. ἢ ε΄. *Piperis loti & resiccati, accurate contusi scrupulos octo, mellis Attici sextarium unum, vini veteris & albi sextarios quatuor aut quinque.* Simile, sed pluribus ex aromatis compositum ad stomachicos habet
27 Myrepsus sect. XXVII. cap. XLI. & κλάρον id vocat, quod Fuchsius in Annot. interpretatur *claretum*. Et profecto nihil aliud fuit olim *conditum*, quam quod nos hodie *clare-*
28 *tum* vocamus, & *vinum Hippocraticum*. *Conditorum compositorum* magnum apud auctores invenire passim, est numerum. *Conditi purgatorii*, ad omnis generis humores educendos, exempla habet Aëtius Tetrab. I. serm. III cap. LXVI. LXVII. LXIIX. Tetrab. IV. serm. IV. cap. CIIX. & Myrepsus sect. XXVII. cap. XXXIV. & XXXIIX. Exempla *conditi nephritici*, & ad lapidem in vesica frangendum, invenies apud Oribasium Collect. lib. I. cap. XXXII. Æginetam lib. VII. cap. XI. Myrepsum loco citato cap. XXIII. & XXXIX. Et solent ad eum modum etiam hodie medici parare *clareta purgantia, antinephritica, menses provocantia*, atque id genus alia.

alia. Et de *simplici condito* quærit Ulpianus an vino legato 29
contineatur, & negat contineri, nisi alia sit mens testantis:
quemadmodum nec *defrutum* sive *sapam* contineri dicit,
quod conditura loco sint potius, quam vini. *Passum* con= 30
tra vino contineri vult. Fit enim ex vinea, immo ex uva.
Unde Isidorus Orig. lib. xx. cap. III. ait *passum esse, quidquid*
ex uva passa compressum effluit. Ad *dulcia* tamen magis per= 31
tinet. Onomasticon vetus: *Passum*, γλυκυ. Itaque etiam
ad dulcia refert Plinius lib. xxIV. cap. Ix. & Proculus JCtus
in L. qui vinum xvI. §. I. D. de trit. vino & ol leg cujus hæc
verba: *Cui dulcia legata essent, si nihil aliud testamento si-*
gnificetur, omnia hæc esse legata, mulsum, passum, defrutum.
Meminit etiam *passi* inter alia dulcia Plautus Pseudolo act.
II. sc. IV.

Murrhinam, passum, defrutum, melinam.

Et Varro lib. I. de vita Pop. Rom. *Antiquæ mulieres, maio-* 32
res natu, bibebant loriolam, aut sapam, aut defrutum, aut
passum, quam murrhinam quidam Plautum appellare putant.
Et iterum: *Tum murrhinam, vino addito, loram, passum,*
potare cœperunt. Item Gellius lib. x. cap. xxIII. de mulieri-
bus Romanis: *Bibere autem solitas ferunt loream, passum,*
murrhinam, potu dulcia. Servius ad lib. II. Georg & Isido= 33
rus loco adducto, *passum* à *patiendo* deducunt, & volunt
percuti uvam ficciorem & decoqui, atque inde fieri passum.
Verum hoc modo non passum fieret, sed defrutum, ut paul=
lo ante docuimus. Unde vapulat Servius hoc nomine à
Phil. Beroaldo in Annot. ad Serv. Fit potius *passum* ex u-
vis, sive Sole adustis, sive ferventi oleo, vel sole siccatis,
donec paullo amplius dimidium pondus supersit, ut ait Pli-
nius loco dicto. Immo ex Celsi mente, lib. II. cap. xIIx.
passum, quo ex ficciore fit uva, eo valentius est. Modum pa 34
randi *passi*, tum *primarii*, tum *secundarii*, exacte ex Ma=

gone Carthaginienſium Imperatore docet Columella lib. xII. cap. xxxIII. Vide etiam Palladium lib. x. cap. xIx. *A-*
35 *cinaticum*, cujus porro meminit Ulpianus, ſive *acinatium*, aut *acinatitium*, ut alii legunt, dubium eſt, quid olim fue-
36 rit. Alciatus lib. I. Prætermiſſ. in voce chamum, legit *acinaticium*, & pro eo reponit *aromatitium*: additque deſcribere hoc Dioſcoridem lib. v. cap. LVI. Verum *aromatites vinum*, uti jam docuimus, ad condita pertinet, nec vino
37 continetur. *Acinaticum* vero, vinum vere eſt Ulpiano: tantum quale id ſit, & quodnam, controvertitur. Plures volunt eſſe *loram*, quam fieri dicunt ex *acinis*, atque inde appellari *vinum acinaticum*, tanquam ex *acinis* factum. At hi toto errant cœlo, & quid acinus ſit, & quomodo lo-
38 ta fiat, ignorant. *Acinus*, ſive *acinum*, ut vocant Varro & Columella; *botrus* eſt, inquit Iſidorus Orig. lib. xvII. cap. v. bacca nempe, totusque fructus cum partibus ſuis, *folli-*
39 *culo* nempe exteriori, ſeu cute ambiente, στέμφυλον Græci vocant, *carne*, *ſucco*, ſeu liquore vineo & *nucleo*, qui Græcis γίγαρτον, Latinis quibuſdam *vinaceum*, granulum pura
40 lignoſum, in acino. Non fit autem lora ex acinis; ita enim vinum eſſet: ſed ut Varro lib. I. de re Ruſt. cap. LIV. Columella lib. xII. cap. xL. Dioſcorides lib. v. cap. Ix. Galenus lib. xI. de alim. facult. Plinius lib. xIv. cap. x. Non. Marcellus cap. xvII. aliique docent, quando muſto ex acinis expreſſo, ſuper ſolida uvarum in torculari expreſſarum retri-
41 menta (Heſychius in voce στέμφυλα, vocat ἐκπιέσματα) aqua affunditur & maceratur. Differre autem acinum à nuclea aut vinaceo, ex Cicerone cognoſcimus lib. de ſenectute, apud Nonium cap. III. *Quæ ex ficitantulo grano, aut acini vinaceo*, &c. Palladius Sept. xI. *vinacia, quæ in acinis celantur*. Liquet idem ex D. Augusti Epiſt. ad Tiberium apud Sueton. Octavio cap. LxxvII. ubi ait: *Panis unciam cum paucis*

paucis acinis uvæ duracinæ comedi. Intelligit enim baccas uvæ, non nucleos, quos absurdum erat cum pane comesse. Sed vide ad eum locum summum virorum Casaubonum in Notis. Vide etiam Jo. Ger. Vossium lib. I. de vitiis serm. cap. XXIIX. & Frid. Taubmanum Notis ad lib. II. Georg. & ad Culicem Virg. Ex hoc vero liquido patet, *loram* non esse *vinum acinaticum*, quum ex acinis non fiat: nec sub vino etiam contineri, quum vinum non sit. Nam si acetum vini sub vino contineri non vult JCtus, nec defrutum ex musto decoctum; utique nec lora continebitur, ex aqua vinaceis tantum superfusa. Nec obstat quod lora οἶνος δευτερίας & *vinum secundarium* dicatur. Nam & potus ex frugibus οἶνος κρίθινος & *vina hordeacea* vocari diximus, quæ tamen diserte Vlpianus à vino excludit. Quid igitur *Acinaticum*, quod vino continetur? Dico cum Cujacio & Mercuriali locis jam dictis, esse vinum illud, quod Cassiodorus lib. XII. Variar. epist. IV. ab acinis denominatum ait, & σκευασίαν ejus fusius describit, ac summopere à dulcedine ac suavitate exquisita commendat. Locus prolixior est, quam ut hic adscribi debeat: præsertim quum ad potiones extra vineam, de quibus proprie agere instituimus, non pertineat. Verum quærat aliquis, quur Vlpianus de eo dubitarit, an sub vino contineretur, si ut vina cætera, ex acinis fit, seu baccis uvarum? Puto dubitationem inde natam, quod non ad eum modum fieret acinaticum, quo vina alia, *acinisq́; non calcibus iniuriose tunderentur, nec aliqua sordium admixtione fuscarentur, sed uva in autumno suspensa, hyeme rigescens ex se deflueret, & destillaret gemmis comparem liquorem*, ut verba sonant Cassiodori. Putat autem Mercurialis *acinaticum* idem esse cum *vino protropo*, quod Plinius loco dicto ait esse *mustum sponte defluens, antequam calcentur uvæ.* Prosper Reudella JCtus vinum acinaticum putat esse id, quod Nea-

42 43 44 45 46

 poli

poli & Romæ *Lachryma* vocatur. Vulgus *Lachrymam Christi* vocat, narratque venisse aliquando Romam monachum quendam è locis vino bono carentibus, Lachrymaque bibita, & audito nomine, cum gemitu dixisse: *O bone Christe, quare in mea etiam patria ejusmodi lachrymas non profudisti?* Sed vulgi hoc scomma est. Nascitur autem *Lachryma* in Campania felice, à Vesuvio, quem *monte Soma* nunc dicunt, Surrentum usque, & Salernum & Amalfitanum districtum, in uvis nigris, ex quibus sponte sinitur fluere. Atque id *vinum* aliqui etiam vocant *virginium*. Sed vide Reudellam Tract. de Vindemia, part. I. cap IIX. & Tract. de Vinea, sect. I. Cœterum in Mercurialis & Cujacii sententiam de acinatico, tandem etiam inclinat Alciatus, sibi
47 parum constans. Porro *embamma*, cujus hic etiam meminit Vlpianus, idem in L. IX. § II. D. de contrah. nupt. per *intinctum* explicat. Nisi tamen τὸ *intinctus* ibi est à mala manu, quæ ad marginem notavit, quod deinde irrepsit in textum. Est autem ab ἐμβάπτω, *intingo*. dicitur & simpliciter βάμμα, à βάπτω Sunt enim *embammata* liquores, in quos cibos intingimus ad saporis gratiam, & gulam irritandam, ut *garum*, *sapa*, *acetum*, & id genus alia. Columella etiam *sinapi* pro embammate commendat lib. XII. cap. LV. *Hoc sinapi*, inquit, *ad embammata non solum idoneo, sed etiam pretioso utere.* Apicius lib. IIX. de re Culin. cap II. *embammata* vocat condimenta, quæ carnibus sive elixis si-
48 ve assis superfunduntur. Græci vocant ἀρτύματα. Vlpianus hoc loco *embamma* pro *aceto* sumpsit. Tale ἐξ ἐπισκευασὸν dicitur, seu *acetum factitium*, ut est *scylliticum* Py-
49 thagoræ, *piperatum* Apuleji, & *coctiori sanitatiq; inserviens* Sotionis, apud Auctorem Geopon. lib. IIX. Plura id genus videre est apud cœteros rei rusticæ & medicæ commentatores.

CA-

CAPUT UNDECIMUM.

SUMMARIA.

I. *Sabaia, Illyrum potus.* 2. *Sabaiarius.* 3. *de sabaia locus Ammiani* 4. *& Hieronymi.* 5. *Sabaium.* 6. *an idem potus cum Parabia Pæonum.* 7. *Illyres & Pæones gens una.* 8. *Sabaia unde dicta.* 9. Sauffen *Germanorum.* 10. *Saba, potare.* II. Σαβὸς, *Bacchus.* 12. σαβάζειν, *bacchari.* 13. *Sabazius, sabadius, Bacchus.* 14. *Saufeia, sacerdos Bonæ Deæ.* 15. *Saufeij, apud Romanos.* 16. *Lex Saufeia.* 17. *Bibuli, Bibaculi.* 18. *Biberius.* 19. *Parabia.* 20. *eius originatio.* 21. *potuum frumentaceorum, ut vini, effectus.*

SEd redimus in gradum, quod athletæ dicere solent. Illy- 1
riorum, sive Illyrum ex frumento potus fuit *sabaia*, sive
sabaium, à quo Valens Imp. aliquando *Sabaiarius* per in- 2
juriam audiit. Ammianus lib. XXVI. *Valens*, inquit, *Nico-* 3
mediam pergit, exindeq́ profectus, oppugnationi Chalcedonis magnis viribus insistebat: cuius è muris probra in eum iaciebantur, & iniuriose appellabatur Sabaiarius. Est autem sabaia ex hordeo vel frumento in liquorem conversus paupertinus potus. Hæc ille. Meminit post Ammianum *sabaiæ* etiam 4
D. Hieronymus lib. VI. in Esaiam, cap. XIX. *Zythum*, inquit, *genus est potionis ex frugibus aquaq́ confectum, & vulgo in Dalmatiæ Pannoniæq́ provinciis gentili barbaroq́ nomine appellatur sabaium.* Thomas Reinesius, vir doctissi- 5
mus, Var. Lect. lib. III. cap. IX. dubitat de *sabaia*, annon
sit idem potus cum *Parabia* Pæonum, de qua ex Hecatæo 6
in Εὐρώπης περιόδῳ Athenæus lib. x. scribit: Παίονας φησὶ πίνειν βρῦτον ἀπὸ τῶν κριθῶν, καὶ παραβίην ἀπὸ κέγχρου καὶ κονύζης.
Pæones brytum dicunt ex hordeo bibere, & parabiam ex mi- 7
lio & conyza. Pæonas enim & Illyrios Reinesius gentem ait esse unam eandemque. Et sunt sane, comprehendunturq́;

ſub Illyriis Pæones: conveniuntque in eo & *ſabaia* & *parabia*, quod potus ſint frumentacei. Quum tamen tum Ammianus, tum Hieronymus *ſabaiam* potum dicant eſſe ex hordeo; Hecatæus vero *parabiam* diſerte à bryto potuque ex hordeo ſeparet, & potum ex milio & conyza faciat, uterque potus prorſus unus idemque eſſe non poterit. Quia vero Illyres inter Celtas, æque ac Hiſpani, Galli, & Germa-
8 ni, recenſentur; Hieronymus etiam ſabajum nomen barbarum eſſe ajat; iccirco viri docti id autumant eſſe à veteri
& communi illarum gentium lingua Celtica, propiusque
9 accedere ad noſtrum ſauffen/quod eſt *potare*. Atque iidem
10 porro Celticum hoc noſtrum deducunt ex Hebræo, *Saba in-*
11 *gurgitavit ſe, mero ſe obruit*. Hinc porro Σαβὸς, *Bacchus* apud
Thraces & Phryges: & Σάβοι, *Bacchi ſacerdotes*, ut notant
Plutarchus lib. Sympoſ. probl. v. Harpocration & Heſychius
12 in Lexicis, & Ariſtophanis Scholiaſtes. Hinc itidem eſt σαβά-
ζειν, idem quod ἰυάζειν, βακχάζειν, *furere*, *bacchari*, ut e-
13 brii ſolent: & *Sabazius*, vel *Bacchus* ipſe, vel *Bacchi filius*,
apud Orpheum in Hymnis, Strabonem lib. x. & Diodorum lib. IV. cap. IV. qui Apuleio lib. IIX. Metam. & Macrobio Saturnal. lib. I. cap. XIIX. leniori ſono eſt *Sabadius*: atque ab his tandem *ſabaia*, & noſtrum ſauffen. Puto etiam Romanis Celticum hoc nomen non fuiſſe prorſus incognitum.
14 Juvenalis certe ſacerdoti Bonæ Deæ, mulieri bibaculæ, nomen dat *Saufeia*, Sat. IX. ubi de ſervis ait, quod ſoliti ſint libentius dominorum ſecreta prodere, quam

> — — *ſurrepti potare Falerni,*
> *Pro populo faciens quantum Saufeia bibebat.*

15 Et quis ſcit, unde, & ex qua occaſione nomen apud Romanos originem traxerit *Saufeiorum*: ex quibus *Caium Saufeium* nominat Oſorius lib. v. cap. XVII. & Eutropius cap. v.

Luci-

Lucium Saufeium, Ciceronis familiarem Corn. Nepos in
vita Attici, & ipse Cicero lib. I. ad Attic. epist. II. *Decium*
Saufeium Plinius lib. VII. cap. LIII. à quibus & *Lex Saufeia*
apud Gellium lib. XV. cap. X. Quemadmodum & ex biben- 16
di lubidine primum orta fuisse credam *Bibaculorum* & *Bi-* 17
bulorum cognomina, Romanis olim frequentia: Bibaculo-
rum quidem in Furiorum & Sextiorum; Bibulorum verò
in Calpurniorum & Publiciorum familiis. Etiam Tiberius 18
Imp. apud Suetonium in ejus vita cap. XLII. ab eadem potus
ingurgitatione pro *Claudio Tiberio Nerone* aliquando audiit
Caldius Biberius Mero; Sed de *Saufeiorum* cognomine &
vocis sauffen origine, vide etiam Christ. Becmanum in O-
rig. L. L. in voce Saba, Matth. Martinium Lexico Philol. &
Ger. Jo. Vossium lib. I. de vitiis serm. cap. IV. Adde quæ
his stabiliendis invenies apud Jo. Guil. Stuckium Antiquit.
Convival. lib. III. cap. VI. De *parabia* Pæonum nihil alibi 19
notatum invenio, præter ea, quæ modo ex Athenæo vidi-
mus. Nomen ipsum tamen Græcam videtur sapere origi-
nem. An quod potus ejus admodum accedit πρὸς τὴν βίην, 20
& vim bibentibus infert, præsertim ubi accesserit *coryza*,
quæ per se caput petit, & cerebrum invadit. Commune e- 21
nim frumentacei potus hoc habent cum vino, ut largius re-
cepti, sæpe *non lene tormentum ingenio inferant*, atque et-
iam pro tormento multi eo uti soleant, &

— — *multis urgere culullis*

Et torquere bryto, quos perspexisse laborant,

ut Horatii ista hac accommodem ex Carm. lib. III. Ode XXI.
& Arte Poët. An quod bibentem πρὸς τὴν βίην accendat,
& ut idem Poëta ait, *in prælia trudat inermem*, faciatque,
quod de vino dicit Diphilus Comicus apud Athenæum lib.
II. Τὸν ἀσθενῆ τολμᾶν ποιεῖ, τὸν δειλὸν θρασύν.

Ignavum, ut audeat, & timidum, ut fortis fiet:

sive,

ſive, ut Plato ait lib. I. de legibus; μεστὸν πάσης ἀφοβίας, ὥστ' εἰπεῖν τε ἀόκνως ὁτιοῦν, ὡς αὕτως δὲ καὶ πρᾶξαι. *plenum omni confidentia, atq; audacia, ut quidvis ſtrenuè atq; impigre & dicat & pariter agat.*

CAPVT DVODECIMVM.

Summaria.

I. *Galli potus avidi.* 2. *Cerviſia potuum apud eos generale nomen.* 3. *re aliis etiam gentibus communi.* 4. *quarum præcipuæ recenſentur.* 5. *Ionas Scotus emendatur.* 6. *Cerviſia.* 7. *an à Cerere dicta.* 8. *Cerebiſia.* 9. *Cereviſia.* 10. *an à certa Hiſpanorum.* 11. *vel colore cereo.* 12. *aut cerebro.* 13. *aut à Germanico* gehren/ *fermentare.* 14. *aut à* zerwe/ *tritico.* 15. *aut* zehren/ *epulari.* 16. *cerviſiæ originatio prorſus incognita.* 18. *Arviſia vina Virgilii.* 19. *Arviſia, an cerviſia.*

1 DE Gallis Ammianus ait lib. XXV. *vini avidum genus eſſe, affectans ad vini ſimilitudinem multiplices potus.*
2 Hos vero potus generali vocabulo *Cerviſiam* appellabant,
3 nomine apud ipſos quidem nato, re tamen cum aliis etiam gentibus communi. Quarum quidem gentium præter eas, de quibus hactenus diximus, non paucas recenſet Jonas Scotus, qui circa annum Servatoris noſtri IↃCLX floruit, in vi-
4 ta Columbani, cap. XVI. Verba ſunt: *Quum miniſter refectorii vellet promere cerviſiam, quæ ex frumenti vel hordei ſuccis decoquitur, quamq; præ cæteris in orbe terrarum gentibus, præter Scoticas & Dardanas, quæ Oceanum incolunt, utuntur, nempe Gallia, Britannia, Hibernia, Germania, cæteraq; quæ ab earum moribus non diſcrepant, vas, quod typhrum no-*
5 *minat, in cellarium deportavit.* Vbi pro *Dardanas*, lege *Danas*, vel *Danicas* gentes, quæ peninſulam Cimbricam in Oceano inhabitant, Scoticis vicinæ, & oppoſitæ. Nulli enim

enim in Oceano *Dardani*, nulla *Dardania*. Veterum ve-
ro *Dardania*, Samothraciæ antiquum fuit nomen, ut Ste-
phanus nos docet περὶ πόλεων. Superat autem hodie etiam
apud Gallos cervisiæ nomen, dum potus suos ex frugibus
cervoise indigitant. Onomasticon vetus cervisiam inter-
pretatur zythum. *Cervisia*, ζῦθος. Quibusdam, non *cer-* 6
visia, sed *cervisa* dicitur. Pœnitentiale Romanum Tit. I.
cap. XI. *Vinum & medonem, & mellitam, & cervisam, nun-*
quam bibat, nisi in prædictis diebus. Nec aliter scribitur in
Concilio Triburiensi, cap. LVI. & LIIX. Meminit *cervisiæ*
Plinius lib. XXII. cap. XXV. *Ex iis frugibus fiunt & potus: zy-*
thum in AEgypto, celia & ceria in Hispania, cervisia & plura
alia in Galliis. Christ. Becmannus in Orig. Lat. Ling. *origi-* 7
nem nominis cervisiæ non caliginosam ait *esse ei, qui αἴτιον,*
καὶ ποιητικὸν καὶ ὑλικὸν perpenderit. Coqui enim ex frugibus;
Cererem, veteri superstitione Deam, sumi pro frugibus. inde
esse cervisiam. Et sane jam olim Isidorus Orig. lib. XX. cap.
II. à *Cerere*, frugum inventrice eam voluit dictam. Isido-
rum sequuti fuere Alb. Cranzius, Wandaliæ lib. I. cap. IV.
Gregor. Holoander, ad L. si quis IX. D. de trit. vino & ol.
leg. Joan. Placotomus lib. de nat. cervis. part. I. Abrah.
Wernerus Orat. de Cerv. & nuperrimè ὁ χαρίεστατος ἰατρῶν
Caspar Hofmannus Instit. Med. lib. V. cap. XXVII. Sequun- 8
tur alii, qui dictam putant, quasi *Cerebibiam*, quod *Cere-*
ris fructus in ea bibantur. Vocabularium vetus vult esse
Cereris vim in aqua: corrupto etiam vocabulo in *cervisi-* 9
am, & interposita E litera. At Joan. Isaacius Pontanus
Glossario Prisco-Gallico barbaris Gallis *Cereris* nomen ne
per somnium quidem in mentem venisse ait: quemadmo-
dum & Phil. Cluverius German. antiq. lib. I. cap. XVII. e-
tymologiam istam, clarorum quantumvis virorum, ine-
ptam & absurdam, mirari se dicit. Itaque alii *cervisiam* à 10

ceria Hispanorum potu derivare voluerunt, à qua parum
11 etiam distare ait idem Isaacius. Jo. Ruellius lib. II. de nat. stirp. cap. XIIX. & Hadr. Junius Animadv. lib. II. cap. XII.
12 volunt esse à *cereo colore*. Alii à *cerebro* deduci, sibi persuasere, ac si *visat* id sæpe, & bibita petat. Hinc distichon illud Jani Dusæ:

Quaritur unde suum ducat cerevisia nomen?
Quod cerebrum visat crebra, Sabelle, tuum.

Aut quod *cerebrum dividat*, vaporibus repleat, & quasi distendat. Hoc placuit Jano Kotteritio Stromat. lib. I. in his versibus:

Quarebam nuper, cerevisia duceret unde
Nomen, & inveni postmodo tale etymon.
AEquo si pluris bibitur, cere dividitur brum;
Nam cerebri findit belluo, quicquid habet.

Verum *& res & vocabulum*, inquit Barthius Adversar. lib. XLIX. cap. XXX. *sunt barbara, & nullo modo ad Helladem aut*
13 *Latium spectant*. Quare Isaacius, quem dixi, *ceriam* primùm Hispanorum derivat à voce Gehren / *fermentare*, ut vulgo loquimur: deinde *cervisiam* porro dictam vult, quasi Gehrwys: nempe *in modum*, aut *per modum fermentationis* factam. Wyse enim, & Weise / *mos* est Germano-
14 rum lingua. Melchior Goldastus Notis ad Ekkehardi Junior. Casus monasterii San-Gall. cap. IX. & Phil. Cluverius loco jam adducto, Belgis, sive inferioris Rheni accolis in usu esse ajunt vocem terwe / ἀντὶ τοῦ cerwe / sive zerwe / mutato c, vel z in t. quod *triticum* vel *frumentum* significat: variasque huius esse species, scilicet Winterterwe / Sommerterwe / Türckischterwe / Römischterwe / quasi dicas, *frumentum hyemale, æstivale, Turcicum, Romanum*. Ab hac ergo voce terwe / sive zerwe / *cervisiæ* contendunt esse originationem, seu nominis caussam. Math. Martinius Lexi-

co

co Philolog. cum Ger. Joan. Vossio lib. I. de vitiis serm. 15
cap. IV. & *cersam*, & *cervisiam* accersent à Germanico
zehren / quod sit *vesci, epulari, concoquere:* qua de re etiam
paullo ante diximus. Verum enimvero, *cervisia etymolo-* 16
giam inquirere, Herculis fortasse labor sit, inquit recte Isaa-
cius; nec ideo adsequare. Hoc notandum, *cervisia nomen*
ita invaluisse, ut eo solo per maximam Europæ partem
hodie quivis è frugibus potus Latine appelletur. Præterire 17
autem hic nequeo, quod Abrahamus Wernerus Orat. de
Cervis. persuadere nobis conatus est, *vina Arvisia* & *no-*
vum nectar apud principem poëtarum esse eundem potum
quem cervisiam vocamus. Locus est Ecloga v.

Et multo inprimis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, si frigus erit, si messis, in umbra
Vina novum fundam calathis Arvisia nectar.

Ait autem Wernerus, *vina Arvisia*, interpretibus Servio
& aliis dici *Chia* ab *Arvisio* Chii insulæ promontorio. Ad-
dit ab hoc loco vites in Peloponesum ad Epidaurum trans-
latas, urbis nomen immutasse, ut *Monembasia* diceretur,
vinumque ibi natum corrupte *Malvasiam* nobis appellari,
Gallis propius *Marvasiam:* quæ Guil. Budæi etiam est sen-
tentia. Hoc autem vinum putat Virgilii ætate toti Italiæ
non novum fuisse, sed cognitissimum, ac propterea à poë-
ta *novum nectar* dici non potuisse. Itaque ipse per novum
nectar intelligendam putat cervisiam, vini æmulam & *ἀν-*
τιβαλλόμενον, quæ *arvisia* ab *arvo* fuerit dicta, ut cervisia à
Cerere: quod fiat non ex uvis, sed frugibus in arvo natis.
Verum parum firma est hæc ariolatio & multas patitur in
stantias. Primo enim variat admodum apud Virgilium le- 18
ctio, codicesque alii habent *vina Arvisia*, alii *Ariusia*, alii
Aretusia, alii etiam *Arsysia.* Ut vero *Arsysia* & *Aretusia* o-
mnes rejiciunt, ita de *Arvisiis* & *Ariusiis* lis est, utra dixe-

 rit

rit Virgilius. Et codices sane antiquiores & meliores, habent *vina Arvusia*, & maxime eam amplectuntur lectionem eruditi. *Ariusium* autem Straboni locus est in insula Chio asper & importuosus, qui *vinum* tamen fert nobile *Ariusium* dictum. Plutarcho lib. κατ' ἐπίκυρον est οἶνος ἀρϊούσιος, Plinio aliisque per metathesin unius literæ *vinum Arvisium*. Deinde *vina Ariusia*, sive Chia, non sunt *Malvatica*, non enim ex Chio nobis, sed fere ex Creta apportantur. Præterea falsum est cervisiam à Cerere dici, ac propterea non simili modo *arvisiam* ab *arvis* fingere licet. Itaque apud Virgilium legendum censeo *vina Ariusia*, quæ à poëta ob nobilitatem, & respectu nectaris Deorum, *novum nectar* vocantur.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

SUMMARIA.

1. Φουκᾶς, *potus*. 2. *Arabibus foca, alfoca, alfuca*. 3. φουκάδιον. 4. *fucus potus simplex, compositus, duplex*. 5. *ex frugibus confici solitus*. 6. *modus ex Silvatico*. 7. *Arabibus ex pane factus*. 8. *eoque diversi generis*. 9. *modus Turcis usitatus*. 10. *Bellonii error*. 11. *Posca, pusca*. 12. *posca quid*. 13. *oxycratum*. 14. *posca etymon*. 15. φοῦσκα *quid*. 16. *aquæ & aceti in posca quantitas varia*. 17. *Bellonii pro sua opinione argumentum*. 18. *quod rejicitur*. 19. *posca ex vino acido & aqua*.

1 EST & potionis quoddam genus, Græcis recentioribus & Arabum familiæ commemoratum. Φουκᾶν vocat Simeon Sethi, qui sub Michaële Duca Imp. floruit anno MLXX, & lib. περὶ τροφῶν δυνάμεως, sive *de alimentorum facultatibus*, omnes ipsi qualitates, quas Dioscorides zytho adscripserat, tribuit. Cujacius Observat. lib. XXIV. cap ult. Græ-
2 cis etiam φουκάδιον ait appellatum. Glossæ tamen Græcobarba-

barbaræ φουκάδιον interpretantur *myrothecam* : φουκάδιον, ἀλάβαστρον, μυροθήκη, καψίον. Arabibus potus is *fuca* dici- 3
tur, & *foca*, & præfixo articulo *alfoca*. Simeon Sethi *fu- 4
cam* suum, sive φουκᾶν, duplicem facit : ἁπλῶς κατασκευαζόμενον, *simpliciter paratum*, & συνθετὸν, *compositum*, quem
& διπλοῦν, sive *duplicem* vocat. Fit autem ex frugibus, ut 5
ſ. re alia, quæ recensuimus. Unde Simoni Januensi in Synonymis pro iisdem habentur *cervisia*, *camum*, *foca*. Matthæus Silvaticus in Pandectis cap. CCLXXI. dicit esse *potum 6
ex hordeo & aliis rebus calidis, ut zingiber & similia; quæ ponuntur in vasis terreis parvis bene obturatis, & cum aperiuntur salit in altum, & vocatur cervisia*. Arabibus tum ex *hor- 7
deo* fit, tum ex *pane*. Et frustra sunt viri doctissimi, Cujacius jam dicto loco, & Alciatus in L. si quis vinum IX. D. de trit. vino & ol. leg. quorum ille pro *ex pane*, è quo Ulpianus zythum confici dixerat, reposuit, *ex panico* : hic rescribendum maluit, *ex farre*. Neuter enim ex pane potum fieri credidit, quod jam ante etiam in *camo* monui. Fieri tamen, quemadmodum ex frugibus, ita etiam *ex pane* potum, non tantum Rhases notavit ex Arabum familia, lib III. ad Almans. cap. V. & post ipsum Avicenna lib. de regim. sanit. tract. V. cap. XIIX. sed hic etiam pluribus rem explicat lib II. Canon. tract. II. cap. CCLXXIX. atque aliquot ejuscemodi potuum differentias recenset. Unam enim fieri scribit *de 8
pane albavari cum mentha & apio*, alteram *de pane cocto*, tertiam *de massa azyma*, quibus deinde quartum addit *focæ* genus, *ex hordeo*. Ubi *panem albavari* Andr. Alpagus in Interpret nomin. Arabic. ad mentem expositorum Arabum vult esse eum, qui fit *ex farina frumenti in aqua loti & infusi, non adeo, ut in depurata à furfure, ex qua fit simila*. Etiam Indos & Æthiopes hodie ex farina & pane bis cocto cervisiam sibi parare, ex Jo. Bapt. Habasciano, Indorum presbyte-

ro refert Olaus Magnus Hist. Septentr. lib. XIII. cap. XXX. &
9 XXXI. Ejusdem præterea *phucæ*, parandi modum etiam hodie superare apud Turcas, testis est rerum naturalium & quarumvis aliarum investigator curiosissimus, Petrus Bellonius, qui eum in Syriæ urbe *Haman*, quæ veterum *Emissa* est, se didicisse scribit Observat. lib. II. cap. XCIIX. potumque ipsum *Posset*, vel *Chousset* incolis dictum notat. Ait autem parari *ex farina in massam coacta, quæ in capaci aheno coquatur, ex qua deinde orbiculi confecti in aquam demittantur, quæ illico sponte ebulliat & calefiat sine ignis adminiculo, atque in densam sorbitionem coëat*. Ei similem potus conficiendi rationem describi in fragmento inedito scriptoris Anonymi περὶ ζυθῶν ποιήσεως, in volumine Chemicorum Græcorum MSS. testis est vir clarissimus Thomas Reinesius Var. Lect.
10 lib. III. cap. IX. Cæterum potum jam dictum, sive *phucam*, ad zythorum, sive potuum ex frumento genera referri, recte judicat Bellonius: quod variæ sint eorum differentiæ, ut plurimum nominibus tantum differentes, aut parandi ali-
11 qua diversitate. At quod eundem putat esse *phucam* cum *posca* sive *pusca* veterum, & Φοῦσκα, in ea falli videtur vir
12 doctissimus. Posca enim veterum nihil aliud erat, quam quod ὀξύκρατον Græci dicunt; *potus* nempe *ex aceto & aqua*
13 variis modis inter se permixtis. Onomasticon vetus: *Posca*, ὀξύκρατον. Unde & Trallianus lib. VII. cap. V. ait esse inter illa, ὅσα δι' ὄξους ἔχει τὴν σκευασίαν, καὶ φοῦσκα καὶ ὀξύγαλα;
14 *quæ cum aceto parantur, & puscam & oxygala*. Dicitur autem *posca*, à *poto*, ut *esca*, ab *edo*. Unde iterum Onomasticum jam dictum: *Posculentum*, πότιμον. Meminit *poscæ* Plautus Mil. glor. act. III. sc. I.

Alij ebrij sunt, alij poscam potitant.

Neque aliud à Posca potionis genus est recentiorum Græco-
15 rum φοῦσκα, sive φούσκη. Moschopulus: φούσκη, ἡ κοινῶς φοῦσκα.

κιγίσα

Physca, quæ communiter phusca dicitur. Nam & hæc ex aqua & aceto constabat. Phæmon in Cynosophio, sive de Canum cura: φοῦσκα δέ ἐστιν ὄξος, καὶ ὕδωρ θερμὸν, καὶ ὠὰ δύο. *Phusca vero est acetum, & aqua calida, & ova duo.* Similiter & Nicolaus Myrepsus sect. I. cap. CCCLXXXIII. φοῦσκαι nihil aliud esse ait, quam *sextarium aceti unum, & aquæ sextarium semis.* Ubi tamen notandum, non semper acetum aut aquam 16
eadem proportione: sed nunc alterutrius majorem aut minorem portionem adsumptam: nunc alia etiam adjuncta fuisse, ut de *ovis* additis iam ex Phæmone patuit. Nec pro Bel- 17
lonio quicquam facit Suetonii, quem adducit, locus. Est is in Vitellio cap. XII. de quo ita ait: *Adolescentem mutua libidine constupratum, mox tadio profugum, quum Puteolis poscam vendentem deprehendisset, coniecit in compedes &c.* Unum quidem hunc locum Bellonius ait sufficere sententiæ suæ probandæ. *Nisi enim*, inquit, *ea potio aliud quam oxycratum continuisset, frigida eius taberna exiguum fecisset quæstum.* Verum quæ hæc probatio? Satis profecto erat man- 18
cipio fugitivo & profligati pudoris, exiguum ex vilis potionis venditione facere quæstum, non ut pecuniam corraderet, sed vitam saltem sustentaret. Et notat Mercurialis lib. 19
III Var. Lect. cap. XXII. *vinum acidum, cum aqua* mixtum, vili plebiculæ olim vendi solitum, & *poscam* vocari. Vide etiam Jo. Brodæum Miscellan. lib. IV. cap. XI.

CAPUT DECIMUM QVARTVM

Summaria.

1. *Biera, bira, Germanorum ex frumento potus.* 2. *la biere Gallorum.* 3. *an à Latino bibere.* 4. *biber, potus.* 5. *biberes nonales.* 6. *nona.* 7. *cervisia nonalis* 8. *biera an ab Aetii βύνη.* 9. *aut ceria Hispanorum.* 10. *aut pyris.* 11. *potus ex pyris an priores potibus è frumento.* 12. *biera etymon Hebraicum.* 13. *biera vocabulum Celticum.* 14. *ex Hebræa tamen matrice.* 15. *πυρὸς Græcis unde.* Ger-

1 GErmani suos è frumento potus communi vocabulo *Bieram*, aut *Biram* vocarunt, atque etiamnum ita appellant: nec ipsi tamen soli, sed & Galli, Germanorum fratres
2 olim dicti, quibus *la biere* nominatur. Esse vero, qui bieræ nostræ nomen ex pini brytique corruptis vocabulis, tanquam sub ipsis lateat, deduci voluerint, iam ante monuimus. Eos quum non sine ratione tum dimiserimus, videamus nunc porro, unde alii caussam nominis accersierint. I-
3 taque Ger. Jo. Vossius lib. I. de vitiis serm. cap. III. lib. II. cap. III. & lib. III. cap. II. *bieram* deducere mavult à Latino *bibere*: voce à Romanis militibus accepta, inquit, qui-
4 bus illud in ore, *da bibere*: quod per ἀποκοπὴν dictum *biber*, id est, potus. Veterum enim Grammaticorum quidam ex hoc nomen faciunt, & neutri generis, ut videre est apud Sosipatrum Charisium lib. I. artis Gramm. Sequioris tamen Latinitatis scriptores in masculino etiam genere, sed numero plurali, dixerunt *biberes*. Ekkehardus Junior lib. de Ca-
5 sib. monast. S. Galli, cap. XI. *Invitat tandem Abbas omnes pariter ad nonales fratrum biberes*. Intelligit enim potus qui fratribus in monasteriis dabantur sub horam tertiam pome-
6 ridianam, quam *nonam* dicebant, qua sumebant meren-
7 dam: umb die None Zeit. Ekkehardus idem cap. IX. dixerat *nonalem cervisiam*. Sed de voce *biber* vide porro iam dictum Vossium artis Gramm. lib. III. cap. XXVI. Cæterum ex *biber* deinde, ait Vossius, factum est contracte *bier*, atq;
8 ita nomen *bira* putat esse generale, ut τὸ πῖνον apud Aristotelem Anton. Sneebergerus in Amethysto, & Jac. Theodorus, quem vulgo Tabernæmontanum à patria vocamus, in Hist. stirp. existimant *byram* alludere vocem βύνης apud Aëtium Tetrab. III. serm. II. cap. XXIX. quæ hordeum significat maceratum & tostum, sive *maltum*, ut hodie vocamus, ex qua fit cervisia, ut suo loco dicemus. Atqui iam
ante

ante monuimus, vocem Germanicam malè in Hellade & Latio quæri, frustraque inde caussam nominis peti. Alii i- 9
taque *birtam*, sive *bertam*, unius literæ mutatione dictam autumant à *certa* Hispanorum potu, de quo paullo ante egimus: quæ conjectura etiam non displicuit Jo. Ruellio lib. II. de nat. stirp. cap. XIIX. At Matth. Martinius Lexico 10
Philol. in voce cervisia, nostrum *bier* deducit à *pyris*, quod potus nostrates prius è pyris quam frumento fuerint confecti. Verum diversæ prorsus fuerunt potiones ex frumento, ab iis, quæ fiebant ex pyris, ut de his suo loco videbimus. Et probare primum debebat Martinius, potum ex pyris an- 11
tiquiorem esse potibus ex frumento, ante quam bieram, quæ ex frumento fit, à potu ex pyris denominatam adscreret. De hoc enim adhuc sub judice lis est. Melchior Golda 12
stus Notis ad Ekkehardi Junioris, cujus modo meminimus, cap. IX. distinguit inter *biram* & *bieram* Et *biram* dicit esse à *piro*, Birn / potum nempe pyraticum ex pyris: *bieram* verò, quæ ex frumento est, deducit ab Hebræo *beri*, quod est *frumentum*: indeque ait esse *biriah*, seu *pulmentum farinaceum* lib. II. Reg. cap. X. Ego sane, ut *biera* no- 13
men indigenum esse Celtarum nullus dubito: ita ejus originem frustra ex linguis aliis, nisi forte ex Hebræa deduci posse autumo. De ea enim rectè D. Hieronymus Comm. in Sophoniæ cap. III. ait, in Hebræo ipsum Latinum esse sermonem, & linguam Hebræam omnium linguarum esse matricem. Itaque præter Goldastum, qui bieram à *beri* 14
Hebræorum derivat, etiam Phil. Cluverius loco adducto vocabulum *bier*, sive ut Saxones loquuntur, *beer*, verisimiliter deducit ab Hebraico *bar*, *frumentum*, voce ex ipsa Asia, à primæva linguarum confusione in Septentrionem propagata. A qua radice insuper Græcorum *πυρὸς* derivat, 15
quod itidem *frumentum* seu *triticum* significat.

CAPUT DECIMUM QVINTVM.

SUMMARIA.

1. *Anglorum ex frumento potus ala.* 2. *differt à biera.* 3. *Cernisia, cervisia.* 4. *ala an ab alica.* 5. *Scotorum potus, hela.* 6. *Danorum, Oelia.* 7. *Slavoniæ, oll.* 8. *Oelia an eadem cum celia.* 9. *Oelandia Danorum an ab oela dicta.* 10. *Oë, insula.* 11. *Buska Gothorum cervisia.*

1 ANglorum potus ex frumento & olim fuit & est hodie
2 *ala*, vulgo *ale* & *aël.* Differre tamen *alam* à *biera* & *cervisia* scribunt Adrianus Junius Animadv. lib. II. cap. XII. & Phil. Cluverius Germ. antiq. lib. I. cap. XVII. Illam enim ætatem non æque ferre, ut has caussam dicunt, quod *biera* & *cervisiæ* ἀντίδοτον quandam conciliant flores lupuli salictarii, qua senio renitatur: *alæ* contra suavitas insit maior ob tritici copiam. Sed differentia hæc parvi est momenti. Nam & quæ *bieræ* nobis & *cervisiæ* dicuntur, aliæ ob lupulum in se receptum diutius durant, aliæ ex tritico suavitatem recipiunt, nec nominis tamen aliquam dif-
3 ferentiam sortiuntur. Addit Junius, Anglos, ad differentiam horum potuum, *alam* vocare *cernisiam*, per N, *bieram* vero *cervisiam*, per V literam. Sed abusus hic est vocabulorum. Nam & *ala* & *biera* est *cervisia*, non *cer-*
4 *nisia*, quæ insolens vox est. Jo. Ruellius lib. II. de nat. stirp. cap. XIIX. *alæ* vocabulum ab *alica* deducit. Sed vapulat hoc nomine à Junio. Nec enim ex alica conficitur ala, sed
5 ex tritico. Scoti Anglis proximi, voce parum immutata, potum suum *Helam* vocant, sive *Hel.* Cimbricæ Cherso-
6 nesi, ut & insularum circumjacentium incolæ *Oëlam*, sive *Oël*, frumentaceos potus nominant. Gens ea, quæ nunc peculiari nomine Slavonica audit, Hungaris à meridie con-
7 termina, bieram vocat *Oll*, veteri haud dubie Germanorum vocabulo, quos innumera alia in suum mancipasse

sermo-

ſermonem notat Cluverius. Ab *Oëla* Jo. Iſaacius Ponta- 8
nus Gloſſario Priſco-Gall. *Celiam* Hiſpanorum derivat,
ut ſit quaſi *Oelia*, abiecta c litera, quod ſæpe in aliis dictio-
nibus ait fieri ſolere: ut ita *oëla*, ſit primum *oëlia*, deinde
coelia, ſive *celia*. Hadrianus Junius in Hollandiæ deſcript. 9
Oelandiam Danorum inſulam, antiquitus dictam autumat
à potus iam dicti hordeacei & lupulacei bonitate: qua in 10
re tamen refellitur ab Iſaacio, qui eam ab *Oe* derivat, quod
inſulam Danis ait ſignificare. Lingua Gothica vero cervi- 11
ſiam *buska* vocari, ſcribit Olaus Magnus Hiſt. Septemtr.
lib. XIII. cap. XXVI. quod nominis non multum abit à *phu-
ſta*, de qua paullo ante vidimus.

CAPUT DECIMUM SEXTUM.

SUMMARIA.

1. *Potus ignotiores alij.* 2. *Collatum, Juritheum.* 3. *De iſtis locus Gregorij Pontificis.* 4. *de Collato locus Iſidori.* 5. *id à vaſe, in quo continetur nomen accepit.* 6. *Calpar, vinum à vaſe itidem dictum.* 7. *Balnea, vilis potus in Græcia.* 8. *de eo Luitprandi Cremonenſis locus.* 9. *quid ſit, ex coniectura adſertum.* 10. *Paximacium obiter explicatum.* 11. *Curſia, potus olim Turcarum.*

SUnt vero & potuum nomina alia, incertum tamen, an 1
ad vina pertineant, an ex frugibus fuerint parata, ac ſo-
lo fere nomine nobis nota. Ex iis primo occurrunt *Colla-* 2
tum, *Juritheum* & *Congnidium* à Gregorio Magno Ponti-
fice ita appellata, qui anno Chriſti IϽXC. dignitatem ſuam
fuit adeptus. Locus eſt lib. v. epiſt. XXXIIX. ad Elogium E- 3
piſcopum Alexandrinum. *Quia collatum*, inquit, *ac Juri-
theum non libenter bibo, præſumens Congnidium requiro:
quod in hac urbe poſt multa tempora Veſtra innoteſcere tranſ-
acto anno Sanctitas fecit. Nam nos hic à negotiatoribus no-*

I 2 *men*

4 *men Congnidij*, *& non substantiam comparamus*. Verum de
collato magis in eam propendeo sententiam quod vinum,
vel ex vinea fuerit potio, non frumentacea. Isidorus sane
5 Orig. lib. xx. cap. III. inter vina recensuisse videtur, & *colatum* vocat, atque à vase, in quo servabatur, nomen acce-
cepisse autumat. *Colatum*, inquit, *vas proprium nuncupa-
vit, in quo defertur*. Nec prorsus insolens fuit olim, vinum
6 à vase, in quo continetur, nomen accipere. Testis Varro
est lib. I. de vita Pop. Rom. de vino, *Calpar* dicto, quod à
vase cognominatum scribit. *Antequam*, inquit, *nomen
doly prolatum esset, quum id genus vasis calpor diceretur, id
vinum calpar appellatum*. De *Juritheo* & *Congnidio* nihil
habeo dicere, nec quo referam potus istos scio, solo nomi-
ne notos. *Congnidium* tamen potum Ægyptium, vel vi-
num fuisse conjicio, quum ab Episcopo Alexandrino illud
innotuisse scribat Gregorius. Conjecturis aliis, & longius
7 petitis indulgere nolo. Vilissimum vero & insuavem po-
tum quendam, recentiori Græciæ quibusdam in locis usi-
tatum invenio, quem Latino nomine *Balnea* vocarunt.
Eum ex frumento, additis radicibus herbisque decoctum,
8 ac propterea insuaviorem fuisse credo. Etenim & hodie
delicatiores ægroti & nauseabundi, decoctiones medico-
rum, licet salutares, nec prorsus ingratas, si non ab ægro
sed sano biberentur, *balnearem potionem* vocare solent.
Es schmecket wie Badekraut. Meminit potus ejus Luit-
prandus Cremonensis in Legatione ad Nicephorum Pho-
cam Imp. Constantinopolitanum, quam nomine Ottonis
9 I. seu Magni obiit, de Græcorum Episcopis scribens: *Soli*,
inquit, *mensulæ asident nudæ, paximacium sibi apponentes,
balneaq; tunc vitro permodico non bibentes, sed sorbillantes*.
Et paullò post: *Parcus, cupidus, allio, cæpe ac porris vescens,
balnea bibens*. Atque iterum: *Non proderit tibi balneum*,
quo

quo te assidue potas in amore beati Ioannis præcursores. Ubi 10
obiter nota, *paximacium* esse panem sex unciarum, cujus
duplici portione contenti quotidie esse jubebantur sacerdotes
Ægyptii, ut docet Ger. Jo. Vossius lib. III. de vitiis serm.
cap. XXXIII. Vix alium fuisse potum crediderim, quem *Cur-* 11
siam vocat Haithonus, monachus Armenus, & regis Armeniæ
consanguineus, qui anno Dominicæ incarnationis
CIϽ CCC VII. Historiam Orientalem condidit. Verba ejus
sunt cap. II. ubi de regno Turquestan agit: *Vino totaliter
carent: bibunt Cursiam & alia potulenta quæ conficiunt, &
lac. Risum & milium comedunt atq; carnes, & vocantur Turcæ.*
Hæc ille.

CAPUT DECIMUM SEPTIMUM.

Summaria.

1. *Potus ex frumento alii.* 2. *frumentacea quæ.* 3. *σιτώδη, & σιτηρὰ Græcis.* 4. *potus ex avena, sive βρόμῳ.* 5. *Bacchus Bromius.* 6. *potus avenaceus apud Flandros.* 7. *Lithuanos, Moscos, Sarmatas.* 8. *potus ex milio.* 9. *parabia.* 10. *apud AEthiopes.* 11. *Zauna, cana.* 12. *apud Tartaros.* 13. *buza, bracha.* 14. *Abatii, potus apud Brasilianos.* 15. *potus ex Maiz apud Americanos.* 16. *ex panico.* 17. *ex oryza cum aromatibus coctus.* 18. *acua, aracle.* 19. *potus ex oryza, vi ignis destillatus.*

AD potus, quos ex *frumento* fieri diximus, alii etiam per- 1
tinent ex *frumentaceis* parati, ut *avena*, *milio*, *panico*,
oryza. Hæc enim omnia Latinis *frumentacea* dicuntur:
Theophrasto lib. IIX. de Hist. plant. & qui illum se- 2
quuntur, Græcis cæteris, *σιτώδη* & *σιτηρὰ* dicta. Atque ho- 3
rum potuum alii certum nomen invenere, ut illi, de quibus
hactenus egimus, omnes: alii partim sine, partim cum
nomine nobis innotuere. Et ex *avena* quidem, sive *βρόμῳ*, 4

jam

ιθμ olim pôtum fieri consuevisse, scimus ex epigrammate
Juliani Imp. Græco, quod ex intervallo integrum dabimus,
in quo Bacchum πυρογενῆ, sive ex *frumento aut tritico geni-*
5 *tum* confectumque, non amplius *Bromium* ait appellan-
dum, quod celebre & peculiare ejus erat cognomen, sed à
βρόμῳ sive avena, *Bromum*. Auctor Geoponicôn lib. VII.
6 idem notat: quemadmodum & apud Flandros *potum ave-*
naceum confici solitum testis est Guil. Brito, Philippidos
7 lib. II. Hodie idem fieri apud Lithuanos, Moscos, Sarma-
tas, scribit Matth. Miechovius Sarmat. lib. II. cap. III. & An-
ton. Sneebergerus in Amethysto. Addit Miechovius cap.
IV. & repetit Hier. Cardanus lib. IIX. de Subtil. Moscos *ex*
avena sublimatum facere, vehementer inebrians, quo in
frigidis anni constitutionibus utantur. Ex *milio*, seu ἀπὸ
8 τοῦ κέγχρου, potum confici, Hecatæus pridem in Europæ
9 περιόδῳ memoriæ prodidit, eumque *parabiam* vocat apud
Athenæum lib. X. De ea jam ante quædam notavimus. E-
10 jusdem modi ex *milio* potus apud Æthiopes, meminit Au-
ctor Geopon. loco adducto, & Strabo lib. XVII. his verbis:
ζῶσι δὲ ἀπὸ κέγχρου καὶ κριθῆς, ἀφ' ὧν καὶ ποτὸν ποιοῦσιν αὐ-
τοῖς. *Victitant autem ex milio & hordeo, atque ex iis & potum*
sibi conficiunt. De Pannoniis idem affirmat, ni fallor, Di-
odorus; τὰς κριθὰς, καὶ τοὺς κέγχρους ἐσθίουσιν ὁμοίως καὶ πί-
11 νουσι. *Hordeum ac milium edunt juxta ac bibunt.* Et ab Æthi-
opibus Troglodytis illum ex hordeo *zauna* vocari, alte-
rum ex milio *cana*, refert Scaliger pater Exercit. LXXXVII.
12 Utuntur potu ex milio etiam hodie Tartari, ut ait Miecho-
vius loco dicto, cap. VI. & Sneebergerus: miliaremque i-
13 stam cervisiam à Tartaris ajunt *Buzam* vocari, à Ruthenis
bracha. Brasiliani quoque potum ex eo sibi coquunt, *abat-*
14 *si* dictum, Lusitanis *vinum de milho*; ex *milio* nempe *gran-*
di, seu *Turcico*, quod quidam etiam *Maiz* dicunt, refe-
rente

rente Georg. Marcgravio Rer. natur. Brasil. lib. VIII. cap. VII. De eodem *Maiz*, & ex eo potus confectione, ita scribit Hier. Benzo Hist. Novi Orb. lib. I. cap. XXVII. *Feminæ Indorum Occidentalium frugis eius, quam Maiz vocant, quantum visum, pro modo vini quod facere instituerunt, capiunt. Id ubi trivere & pinsuere, in ampla quædam vasa aquæ plena demergunt: tum illæ, quæ potus faciendi curam habent, grana aliquot deponunt, & in ollam infusa aliquantulum macerant, atq; emolliunt: mox aliis fœminis, quibus id muneris commissum est, tradunt. Illæ ea grana in os accepta, paullatim conficiunt comminuuntq; deinde vi quadam, & veluti tussiendo excussa, folio ad id comparato, aut forte scutella excipiunt: tum in amplum vas conjecta humori reliquo admiscent, nempe quod sine hoc velut fermento nulla illi potui vis insit, & tres quatuorve horas subfervefaciunt. Postremo inde sublatum liquorem, postquam deferbuit refrixitq;, lintcolo colatum in vasa infundunt. Inebriat non minus quam verum vinum.* Hæc Benzo. Vide de hoc potu etiam Jo. Lerium Hist. Navigat. in Brasil. ubi ab incolis eum ait vocari *Caoui in*: & haberi rubrum & album. Potum eundem in insula Mocha, quæ est è regione Chili, Americæ meridionalis parte, ita confici refert Auctor ἀνώνυμος de Mirabilibus locorum Australium lib. II. *Anus*, inquit, *edentulæ Mayz suum gingivis comminuunt, & in aquam expuunt, ubi à salivatione fermentari incipit, & tum in cupas infunditur, &* cica *nominatur. Quo anus sunt magis vetulæ, eo potus melior habetur. Hoc ad ebrietatem se invitant: saporis autem est boni & acidiusculi.* Potum porro ἐξ ἐλύμου, sive *panico*, nominat mo- 16
do dictus Geoponicôn auctor. Potum ex *oryza*, quam bar- 17
bare *risum* appellant, inculcat Strabo lib. XV. ex Megasthene, & *vini* nomine dignatur. Loquitur autem de Indis, & refert eos οἶνον οὐ πίνειν, ἀλλ' ἐν θυσίαις μόνον· πίνειν δ'

ἀπ'

ἀπ' ὀρύζης ἀντὶ κριθῶν συνηθέντες, vinum non bibere nisi in sacrificiis, idq́ ex oryza loco hordei confectum. Meminit ejusdem potus Rhases lib. III. ad Almanſ. cap IX. Fit etiam hodie ex oryza hic potus in Magni Chami regione Cathai in provincia Cangigu, Quinſai, insula Zanzibar, & provincia Aden. Hunc ſuo ſapore etiam vini ſuavitatem excedere, ac citius inebriare, ſcribit M. Paullus Venetus lib. II. Region. Orient. cap. XXV. XLI. XLVI. & LXV. lib. III. cap. XLI. & XLVI. Tartari Dagesthani Perſiæ confines potum ex oryza coquunt feculentum, quem *bragga* vocant teste Adamo Oleario Itin. Perſiæ part. III. In Peru potum ex oryza, referente Jo. Bodæo comm. ad Theophraſt. Hiſt. plant.
18 lib. IV. cap. V. *acuam* vocant; in Japonia, factum ex ea vi-
19 num Javenſes nuncupant *aracle*. In insula Palaoam & in Pegu potum haberi ex oryza vi ignis destillatum, longe validiore vapore, quam quod ex palma fit vinum, quodque cum aqua vitæ dicta certet, teſtantur Scaliger & Bodæus locis jam laudatis.

CAPUT DECIMUM OCTAVUM.

SUMMARIA.

1. *Potus ex arborum & fruticum fructibus.* 2. *ex pomis.* 3. *pomatium, pomata.* 4. *Gloſſæ Iſidori explicatæ.* 5. *mollis, pro leni.* 6. *hydromelum.* 7. *poma Matiana.* 8. *σκευασία ὑδρομήλου.* 9 *μηλίτης οἶνος.* 10. *vinum cydonium.* 11. *οἶνος μηλίτης, καθ' ἐξοχήν.* 12. *modus parandi.* 13. *vinum mali punici.* 14. *ἐκ ῥοιῆς.* 15. *cydre.* 16. *potus ex pyris, pyratia.* 17. *vinum apiites.* 18. *sidra.* 19. *du pere.* 20. Apfelmoſt/ Birnmoſt. 21. *potus ex myrti baccis.* 22. *vinum palmeum.* 23. *ex loti arboris fructu.* 24. *ea de re dubitatio ex Strabone.* 25. *quæ diluitur.* 26. *vinum ex meſpilis, ſiliquis, ſorbis, cornis, moris, pineis.* 27. *ex ficubus.* 28. *tamarindis.* 29. *fructibus Braſilianis.* 30. *ex aromatibus.*

Præter

PRæter jam recenſitos inebriantes ex frumentaceis potus, 1
fiebant & alii ex arborum fruticumque fructibus, cum-
primis ex *pyris* & *pomis*, ſeu, ut Plinius ait lib. XIV. cap. XVI.
ex pyris malorumq́ omnium generibus, tam hortenſibus quã
ſilveſtribus, in aqua maceratis & quaſi in putredinem ſolu- 2
tis, confecti. Hos Hebræi ſub *ſicera* nomine complecte-
bantur, ut cap. III. oſtendimus. Peculiariter tamen potus
qui ex pomis fiebat, *pomatium* dictus fuit. Gloſſæ Iſidori:
Pomatium, mollis & liquidus potus ex pomis. Joan. Matthæ- 3
us *pomatam* vocat in ſpeculo ſanit. cap. III. Adr. Turne-
bus *vinum pomarium* lib. de vino. Meminit ejus Carolus
M. in Capitulari de villis: *Siceratores, id eſt, qui cervisi-
am, vel pomatium, vel piratium, vel aliud, quodcunq́ li-
quamen ad bibendum aptum fuerit, facere ſciunt.* Cœte- 4
rum *potus mollis* in Gloſſis Iſidori ſumitur pro *leni*. Molle 5
enim *lene* eſt. Virgilius lib. I. Georg.

Tunc agni pingues, tunc ſunt molliſſima vina.

Et lib. IV. Æn.

— — *Eſt mollis flamma medullas.*

Plinius Valerianus lib. IV. cap. XLII. *Impones ſuper carbo-
nes lenes.* Apicius lib. X. cap. VI. *Igni molliſſimo calefacies
& coques.* Quemadmodum & Græci dicunt οἶνον σκληρὸν,
οἶνον μαλακὸν. Vide Barthium Notis ad Itinerar. Rutilii Nu-
matiani, Jo. Chiffletium Dædalm. lib. II. cap. II. & ami-
cum veterem noſtrum, virum eruditiſſimum, Jo. Rhodi-
um lib. de Acia, cap. XV. Verum *pomatia* hæc jam olim
Hippocrates noſter lib. de vict. rat. in ac. ὕδωρ ἀπὸ μήλων
nuncupavit, *liquorem ex malis*. Græcorum aliis ὑδρόμηλον 6
dicebatur, tanquam ex aqua & pomis confectus potus. I-
ſidorus Orig. lib. XX. cap. III. *Hydromelum*, inquit, *fit ex
aqua & pomis Mattianis.* Fuere autem *poma Matiana*, ſive 7
Mattiana, boni præ cæteris ſaporis. Ea Athenæus lib. I.

Romam ab Aquilegiæ Alpibus devehi solita scribit. Plinius ab auctore nomen sortita indicat lib. xv. cap. xiv. Apicius minutal ex iis conficere docet lib. iv. de re Culin. cap.
8 iii. Modum parandi *hydromeli* geminum habet Auctor Geopon. lib. iix. alium Dioscorides lib. v. cap. xix. Lithuani hodie addunt *brancam ursinam* & *fermenti* aliquid,
9 teste Ant. Sneebergero in Amethysto. Plutarchus *pomatia* ista μηλίτας οἴνους vocat, seu *vina ex pomis*, Sympos. lib. iii. quæst. ii. φίλοινοι δὲ, inquit, μὴ παρόντος ἀμπελίνου, κριθίνῳ χρῶνται πόματι καὶ μηλίτας τινὰς, οἱ δὲ φοινικίνους οἴνους ποιοῦσιν. *Vini potores, ubi vinum non habent, hordeaceo utuntur po-*
10 *tu; & ex pomis quædam aut palmis conficiunt vina.* Pomatiorum species est *vinum cydoneum*, ex malis cydoneis paratum. Hoc inter ea recensuit Ulpianus, quæ ex vinea non fiunt, vinique appellatione inter testamento legata non continentur, L. si quis vinum. ix. D. de trit. vino & ol.
11 leg. Dioscoridi id οἶνος μηλίτης, seu *vinum pomaceum*, καθ' ἐξοχὴν & generis nomine appellatur lib. v. cap. xiix. ubi & σκευασίαν ejus geminam docet, quarum tamen prior de vino sive musto aliquid, altera de melle, de vino nihil par-
12 ticipat. Modos parandi alios docent Plinius Valerianus loco dicto, cap. xliv. Aëtius Tetrab. ii. serm. i. cap. xxxiix. Oribasius Collect. lib. v. cap. xx. & xxv. & Ægineta lib. vii.
13 cap. xv. Pertinet huc etiam *vinum ex malo punico*, quod alii à granorum multitudine *granatum* dixere. Salomon Rex Cantici cap. iix. vers. ii. vocat νᾶμα ῥοῶν, interpres *mustum*. Ποτιῶ σε ἀπὸ οἴνου τοῦ μυρεψικοῦ ἀπὸ νάματος ῥοῶν μου. *Dabo tibi poculum ex vino condito, & musto granatorum me-*
14 *orum.* Hippocrati loco adducto est potus ἐκ ῥοιῆς, Plinio lib. xiv. cap. xxiii. *vinum* ῥοΐτης: quorum hic modum in-
15 super ejus parandi docet. Gallis pomatia vocantur *cydre*, quod ab Hebræo *secar* & *sicera* deducunt Guil. Stuckius Antiqu.

Antiqu. convival. lib. III. cap. IIX. & Melch. Goldastus
Notis ad Ekkehardi Jun. lib. de Casib. monast. S. Galli cap.
IX. & sub *sicera* contineri putant. Utuntur hoc potus ge-
nere non Germani tantum & Helvetii, sed & Vascones &
Cantabri, ut testis est Jul. Cæs. Scaliger Exerc. LXXXVII. qui
addit, Mysos Asiaticos *ficus* addere pomis, potumque in-
de parare, quem *Cherbeth* appellent. Etiam Hispaniolæ
incolas potu ex pomis confecto uti scribit Hier. Benzo Hist.
Novi orb. lib. I. cap. XXVII. Potus ex pyris dicebantur *pyre-* 16
tia & *pyratica*. Hieronymus lib. II. adversus Jovinianum;
*Paullus in navi panem frangit non caricas: Timotheo dolenti
stomachum vinum suadet bibere, non pyraticum.* Carolus M.
Imp. in Capitulari de villis: *Qui cervisiam, vel pyratium
facere sciunt.* Fortunatus de vita S. Randvvigis lib. I. *Po-
tum præter aquam mulsam & pyraticum non bibit.* Dioscori- 17
di οἶνος ἀπίτης vocatur: Turnebo *vinum pyrarium*. Ejus
modum conficiendi idem docet Dioscorides lib. V. cap.
XXI. de quo etiam vide Palladium lib III. cap. XXV. Mel-
chior Goldastus, uti dixi, pyratia etiam *biram* vocat. Di-
stinguit nempe, quod supra quoque tetigi, inter *bieram* &
biram: atque illam ait esse ex hordeo, hanc ex pyris, quasi
piriam, succum nempe ex pyris expressum. Ego vero su-
pervacaneam distinctionem illam autumo, ut quæ nulla
auctoritate aut testimonio aliorum nitatur aut firmetur. Et
sive bieram dicas aut biram, nihil aliud dixeris, quam cer-
visiæ illud genus, quod Germani Bier dicunt, ac nemo
unquam piratiis tribuit. De Francicis scriptoribus quod 18
addit, pyratia ipsis *sidram* vocari, ex corrupto nomine *si-
ceræ*, libens ipsi concessero. Est enim illis *sidra* vocabu-
lum commune, sub quo & pyrateos potus comprehendunt
& pomaceos, ut ex Stuckio jam dixi. Normanni tamen 19
pyraceos potus proprie *du pere*, appellant. Germanis po-

tus uterque Most in genere dicitur, quasi *mustum*, ob dul-
20 cedinem, qua mustum æmulatur. Distinctius vero vocant
Apfelmost / Birnmost / *pomorum* aut *pyrorum mustum*. Per-
tinent ad potus ex fructibus plures etiam alii, quorum hinc
21 inde apud auctores mentio. Ita potus est *ex myrti baccis*
apud Hippocratem loco paullo ante laudato: quem parari
docet Dioscorides lib. v. cap xxvii. & οἶνον μυρτίτην vocat.
22 Est apud eundem Hippocratem potus, sive ὕδωρ ἀπὸ φοι-
νικοβαλάνων, *aqua*, seu potius *vinum ex palmulis*, seu *da-
ctylis*, fructu palmæ elates. οἶνον φοινίκινον, seu *vinum pal-
meum* Plutarchus nominat. Herodotus lib. iii. vocat οἶνον
φοινικήϊον, sed Laur. Valla Latine male vertit *phœniceum*.
Ejus meminit & Ephippus apud Athenæum lib. i. Rhases
lib. iii. ad Almans. cap. v. Modum vero conficiendi de-
scribit Dioscorides. Plinius lib. xiv. cap. xvi. ait parari *ex
modio in aqua congiis tribus macerato expressoq́; quo Parthi
& Indi utantur, & Oriens totus*. In provincia Aden dacty-
lis addunt *oryzam* & *saccharum*, potumq́ue ex iis faciunt
optimum, ut refert M. Paullus Venetus lib. iii. Reg. Ori-
ent. cap xlvi. Dioscorides vinum ex dactylis ait esse ἡδὺ
μὲν, ἀλλὰ κεφαλαλγὲς, *potui quidem suave, at capiti gra-
ve*. Sed audiamus etiam Philostratum de viribus ejus lib.
ii. de vita Apoll. cap. iii. *Ebrietas*, inquit, *non ab uvis
tantum hominibus provenit; verumetiam à dactylis perinde
atq́; ab uvis plerique bacchantur. Multos enim Indorum
offendimus vini talis ebrietate correptos, quorum alii quidem
saltantes cadunt, alii dormientes cantant, sicut apud nos fa-
23 ciunt, qui ad multam noctem à potione discedunt*. Pertinet
huc porro potus ille, sive οἶνος, pluribus veterum lauda-
tus, *ex fructu loti arboris*. De ea Scylax Caryandensis in
Periplo ubi de *Lotophagis* agens, Libyæ populis, à loti e-
su denominatis, sic scribit: οὗτοι λωτῷ χρῶνται σίτῳ καὶ ποτῷ.

Hi

Hi loto utuntur pro cibo & potu. Et addit *lotum duplicem* esse, ἕτερον, ὃν ἐσθίουσι, καὶ ἕτερον, ἐξ οὗ οἶνον ποιοῦσι. *alium quem edunt, alium ex quo vinum conficiunt.* Apertius post Scylacem rem explicat Herodotus lib. IV. de iisdem populis verba faciens: Τὸν καρπὸν μοῦνον τοῦ λωτοῦ τρώγοντες, ζώουσι. ὁ δὲ τοῦ λωτοῦ καρπός, ἐστι μέγεθος ὅσον τὸ τῆς χίνου. γλυκύτητα δὲ τῷ φοίνικος τῷ καρπῷ προσείκελος. ποιεῦνται δὲ ἐκ τοῦ καρποῦ τούτου οἱ Λωτοφάγοι καὶ οἶνον. *E solo loti victu vivunt: qui est instar fructus lentisci, suavitate assimilis fructui palmarum. Ex hoc Lotophagi etiam vinum conficiunt.* Theophrastus de iisdem, deque loto lib. IV. Hist. plant. cap. IV. Ποιοῦσι δὲ καὶ οἶνον ἐξ αὐτοῦ. *sed & vinum ex loto conficiunt.* Athenæus lib. XIV. ex Polybii Hist. lib. XII. lotum accuratius describit, & addit: γίνεται δὲ καὶ οἶνος ἐξ αὐτοῦ βρεχομένου καὶ θρυβομένου δι᾽ ὕδατος, κατὰ μὲν γεῦσιν ἡδὺς καὶ ἀπολαυστικός, οἰνομέλιτι χρηστῷ παραπλήσιος ᾧ χρῶνται χωρὶς ὕδατος. *Fit etiam vinum ex eo in aqua macerato & trito, saporis grati & iucundi, qualis optimi mulsi. Merum id sine aqua bibunt.* Strabo quidem vini ex loto non meminit, Artemidorum 24
Ephesi tamen adducit lib. III. qui scripserit: Λωτοφάγοι καλοῦνται, σιτούμενοι λωτόν, πόαν τινὰ καὶ ῥίζαν· οὐ δεόμενοι δὲ ποτοῦ, οὐδὲ ἴσχουσι διὰ τὴν ἀνυδρίαν. *Lotophagi vocantur, qui herba quadam & radice, loto utuntur: nec idcirco potu indigent, quem nec habere ob aquæ penuriam possunt.* Id repetit Strabo lib. XVII. & pro fabula habet. Mox tamen, pau- 25
cis interiectis, in Libya ait esse arborem, quam μελιλωτὸν vocent, ex qua incolæ vinum conficiant. *Melilotus* autem dicitur lotus arbor, quæ mellei est saporis. Itaque constare hic sibi Strabo non videtur. Quicquid fit, nos potiorem fidem habemus tot aliorum auctoritatibus de loti vino, præsertim Polybio αὐτόπτῃ, ut vocat Athenæus, quàm uni hac in re Straboni. Verum de vino hoc ex loti fructu Theo-

 phra-

phrastus addit, οὐ διαμένειν, ἀλλ' ἢ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας· εἶτ' ὀξύνειν, *non perdurare, nisi biduum aut triduum: deinde acescere.* Polybius ad diem decimum nec ultra durare voluit: idque ex Corn. Nepote & Plinius notavit lib. XIII. cap. XVII.
26 Cæterum Hippocrates loco sæpius jam prolato porro meminit ὕδατος ἐκ μεσπίλων καὶ οἴων, *liquoris* seu *potus ex mespilis & sorbis*: Dioscorides lib. v. cap. XXI. vini ἀπὸ κερατίων καὶ τῶν μεσπίλων, καὶ τῶν οἴων, *ex siliquis, mespilis & sorbis*: Plinius ex *siliqua Syriaca, cornis, mespilis, moris siccis.* Et de *sorbis* etiam Virgilius meminit lib. IV. Georg. quando de Scythis scribit:

Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento atq́ acidis imitantur vitea sorbis.

Servius ad hunc locum potus hoc genus generali *cervisiæ* nomine comprehendit. Glossæ veteres: *Sorbium, cervisia*
27 *vel potus ex fructu sorbi.* Sed refer huc etiam potum *ex ficubus* sive potum συκίτην, à Dioscoride descriptum lib. v. cap. XXXI. cujus & Plinius meminit lib. XIV. cap. XVI. & Rha-
28 ses lib. III. ad Almans. cap. v. Potum Æthiopum *ex tamarindis* acidiusculum, quem *arach* appellant, notat Scaliger exercit. LXXXVII. Javanorum ex *tamarindis & pomis citriis* habet Jac. Bontius Dial. III. de conserv. valet. Indor. Turcarum potionem, quæ huc pertineat, describit Augerius Busbequius Legat. Turcicæ Epistola I. *Capiunt*, inquit, *uvam passam eam mola subigendum curant, ita subactam & contritam injiciunt in vas ligneum: deinde superfundunt certam portionem calentis aquæ, miscentq́, & tecto diligenter vase patiuntur fervere uno atq́ altero die, quod si remissius ferveat quam opus sit, adjiciunt vini facem. Primo, ubi fervere cœperit, si gustes, insipidum quiddam & nimia dulcedine odiosum videatur: postea accedit nonnihil acidi saporis, quod dulci mixtum vehementer palato blanditur.*

Ita-

*Itaq; tribus aut quatuor diebus ea potio est gratissima, præser-
tim ubi multa nive fuerit refrigerata.* Addit vocari potum
illum *Arabsorbet*, seu *potionem Arabicam*, & tentare ca-
put pedesque non minus quam vinum, non diu tamen ser-
vari posse, sed mox plane acescere. Sed forte hic potus
vino propior fuerit. Adde his potus ex fructibus Brasilia- 29
norum, ut ex *Acatba* vel *Acajaba* arboris fructu maturo,
quem vocant *Caji*: ex fructibus arboris *Pacobete* & *Pa-
coruçu*, dictum *Pacobi*: & ex fructu *Nana*, appellatum
Nanaî, de quibus agit Georg. Marcgravius Rer. natural.
Brasil. lib. III. cap. II & lib. IIX. cap. VII. Denique huc spe-
ctant potus ex *nucleis pineis* apud Plinium loco proxime
adducto: item potus ille, qui in Nicaragua Americæ pro-
vincia fit ex fructu *cacao*, quem amygdali specie arbor pro-
fert *Cacavate* dicta. Eum fructum incolæ in testa fictili
exiccatum, lapidibus contusum & commolitum, fusum-
que in pateras aqua temperant, addito interdum pauco pi-
pere, ut refert Hier. Benzo Hist. Novi orb. lib. II. cap. XVI.
Sed addit, *porcorum* hunc potius esse *potum* & colluviem,
quam hominum potionem. Repetit hæc ex Benzone Ca-
rolus Clusius in Descript. peregrin. stirp. cap. de Cacao. Ve- 30
teres ex *aromatibus* insuper sibi potum concinnasse, au-
ctor est Jo. Guil. Stuckius Antiqu. Convival. lib. III. cap.
VI. sententiæque probandæ sequentem adducit Aristotelis
ex Athenæi lib. XI. locum: *Ollis Rhodianis aqua, qua vi-
num miscebatur, calefieri olim solita fuit, iniecta in eam
myrrha, mastiche, croco, balsamo, amomo, cinamomo & aliis
aromatibus, cum ebrietatis, tum Veneris coërcendæ gratia.*
Verum hic potus huc proprie non pertinet. Et præterea
recte advertit vir eruditissimus, Jo. Freinsheimius Differt.
de Calidæ potu, locum hunc nec in Aristotele, nec Athe-
næo inveniri. Interim pro *coërcendæ*, mavult legere, *con-*

citan-

citanda, Nec enim aromata iſta coërcent, ſed ſtimulant concitantque Venerem, quod omnes norunt.

CAPUT DECIMUM NONUM.

SUMMARIA.

1. *Potus ἀπὸ χλοιῆς Hippocratis.* 2. *ex bellidis ſpecie Chinenſium.* 3. *ex herbarum ſucco Floridæ incolarum.* 4. *potus ex radicibus*, 5. *de eo locus ex Hellanico.* 6. *Braſilianorum ex radicibus potus.* 7. *parandi hujus modus.* 8. *potus ex arboribus.* 9. *in inſulis Fortunatis.* 10. *ex palma Indica.* 11. *Sura.* 12. *Fula.* 13. *Orraca.* 14. *Palmæ Indicæ multiplex uſus.* 15. *potus ex arbore in regno Senegæ.* 16. *in inſula Samara.* 17. *ex arbore Thal.* 18. *ex Hobo.* 19. *ex betula.* 20. *lachrymæ potabiles.*

1 ANte, quam à potibus frumentaceis abeamus, atque iis, qui ex fructibus fiunt, notandi ſunt & alii, ex quibus eſt, quem Hippocrates lib. de vict. rat. in morb. ac. ἀπὸ χλοῆς vocat, ſive *ex virente herba*. Ad hunc referri poteſt Troglodytarum ex *paliuri* in aqua macerati potus, de quo Strabo lib. XVI. Ποτὸν δ' ἐς τοῖς μὲν πολλοῖς ἀπόβρεγμα παλιέρε. *Vulgus aquam bibit, in qua paliurus ſit maceratus.*
2 Referri poteſt Chinenſium ille potus, *The* dictus, ex herbulæ foliis, bellidi ſeu conſolidæ minori ſimilibus, cum parvis per ambitum inciſuris, apud Jac. Bontium lib. de
3 conſerv. ſanit. Indor. Dial. VI. Quemadmodũ & alter, aut idẽ, eorundem potus, qui ex ſucco herbæ cujuſdam expreſſus, *Chia* dicitur, calidusque hauritur & ſalutaris. Nam & medicamentoſus ſimul eſt, ut beneficio ejus pituitam, gravedinem, lippitudinem fere neſciant, vitamque benè longam ſine ullo quaſi languore traducant ut narrat Jo. Petrus Maffeius Hiſt. Ind. lib. VI. de Sinenſibus, & lib. XII. de Japoniæ incolis, quos tamen potum illum non ex ſucco herbæ,

bæ, sed pulvere parare scribit. Huc retulerim etiam Flori-
danorum potum ex multiplici herbarum succo, quem *Cas-
sinet* vocant: cervisiæ colorem præ se ferentem, gustu non
abominando, ut refert Auctor Expeditionis in Floridam,
Benzonis Historiæ Novi Orbis adjunctus, cap. III. Persæ
pro potu utuntur aqua, cui herbam incoquunt, *Tzai* di-
ctam, quam ex Chattai Tartariæ parte adferri curant, ad-
jiciuntque semen fœniculi quod apud eos nascitur, magni-
tudine seminis secalis nostratis. Potum prædicant à sani-
tate, & qualitate ventriculum, pulmones & hepar robo-
rante, ut refert Adamus Olearius Itin. Persici part. II. Per- 4
tinent huc etiam potus ex radicibus confecti. De iis Hel- 5
lanicus, in libro quem κτίσεις inscripsit, apud Athenæum
lib. x. de *bryto* agens, πίνουσι δὲ βρῦτον, inquit, ἐκ ῥιζῶν, κα-
θάπερ οἱ Θρᾶκες ἐκ τῶν κριθῶν. *Brytum ex radicibus bibunt,
ut Thraces ex hordeo.* Hodie Brasiliani potus sibi parant ex 6
radicibus *aipima caxera*, quem nominant *Aipy*: ex radice
batatæ, cui nomen *Jetici*: & ex farina radicis *mandiocæ*,
sive è *beta* & *Tepiota*, dictum *Bentingui* & *Tipiaci*, ut est
apud Georg. Marcgravium Rer. natural. Brasil. lib. I. cap.
IX. & lib. IIX. cap. VII. Modum conficiendi potus in Brasi- 7
lia describit Jo. Lerius Navigat. in Brasil. cap. XII. *Radices
Aypi & Maniot*, inquit, *mulieres minutatim concidunt, &
in vasis luteis supercalefaciunt, quoad mollescant, emollitas
ab igne removent ac defervefacere sinunt. Hinc circa vasa
illa sedentes, frusta remollita mandendo comminuunt; dein
singula manu ab ore excipientes, in aliud vas igni impositum
dejiciunt, ut ibi rursus fervescant, baculo autem continuo a-
gitant, donec satis ferbuisse judicent: tum secundo à flammis
ablatum in alia vasa è cannis minime colata reponunt: ubi
rursus ferbuerit, despumatumque fuerit, cannas illis operiunt
& servant.* Venerunt etiam porro in bibendi usum potus 8

ex arboribus, sive earum succis parati. Ea de re Juba Mauritaniæ rex apud Plinium lib. VI. cap. XXXII. meminit. A-
9 gens enim de insulis Fortunatis, earum *primam ait vocari Ombrion, nullis ædificiorum vestigiis, habereq; in montibus stagnum arbores similes ferulæ, ex quibus aquæ exprimantur, ex nigris amaræ, ex candidioribus potui jucundæ.* Joan. Bodæus Comm. ad Theophr. Hist. plant. lib. IV. cap. XII. & Salmasius arbores eas censet fuisse *arundines saccharinas*, ex quibus saccharum exprimatur. Sed quid arundini, si formam spectes, commune cum ferula. Verum & alios habent ex arboribus potus gentes aliæ, quos tamen ex iis non exprimunt; sed ramis aut caudicibus incisis arbores i-
10 psæ per se succum potulentum fundunt. De palma Indicâ, quæ hodie in regno Malabar, Calicuto, insulis Maldivis, locisque aliis provenit, referunt scriptores, eam inter cæteros usus incolis etiam potum præstare, quem *suram* alii, alii *tuacam* vocent. Incidunt arboris ramos aliquot ex altioribus, atque ad eos vascula alligant ampla, sed angusti-
11 oris orificii, in quibus succum exstillantem, sive *suram* colligunt, vini musti instar dulcem. Ejus partem vitreis
12 deinde organis destillant, & *fulam* vocant, sive *florem*, quam promptius ajunt incendi, quam nostram aquam vi-
13 tæ, seu ardentem. Partem reliquam decoctam *orracam* vocant, cui interdum de destillata aliquid addunt, ut sit fortior. Si *sura*, ut primum ex arbore excipitur, Soli exponatur, acetum ex ea fit satis acre. Quod post exceptam Suram secundo loco extillat, ignis vel solis calore inspissatur in *saccharum*, quod *Iagra* appellatur. Adi de arbore ea Lud. Vartomannum, seu Romanum Navigat. sua lib. V. cap XVI. Io. Maffeium Hist. Ind. lib. V. & VII. Garsiam ab Horto Hist. Arom. lib. I. cap. XXVI. Christoph. Acostam Aromat. lib. I. cap. de palma Ind. Josephum Indum cap. CXXXVII.

CXXXVII. & CXXXIIX. Levinum Hulsium Navigat. II. cap. III. pluresque alios. Est autem hæc arbor ea quæ *Nucem Indicam* nobis dictam profert, incolis *cocos* nominatam. Arbor sane pulcherrima omniumque utilissima; ut quæ una 14
hominibus sui loci *cibum* ex se præbeat, *potum, oleum, acetum, mel, lac, butyrum, linum, pannum, patinas, pocula, ligna ad focum, ad naves, & carbones*, si vera sunt, quæ de ea hodie affirmantur. Sunt vero & aliæ arbores, partim huic affines, ac similes, partim dissimiles ac diversæ, gentibus aliis potum proferentes. Aloysius Cadamustus Navigat. suæ cap. XXVI. de quadam in regno Senegæ Nigritarum in 15
Africa sic scribit: *Alia est arbor, quæ ibi minimè frequens est: hæ arbores uno anno continuo succos emittunt, lacrymarum instar. Succus appellatur mignol. Et ut uberiorem habeant succi proventum, arbores sauciant, & statim prosilit succus, qui vase aliquo excipitur. Huic liquori color inest subcinericius, & serum lactis præsentat, nec maior est proventus, quam bina vel terna mensura die noctuq́. Huius est incredibilis suavitas, & ut vinum inebriat, ni aqua immixta fuerit. Qui prima die provenit ex sauciata arbore, is est dulcior, & omni vino perquam dulci præstat, sed indies suavitatem amittit, fitq́ acidus & acris, tamen tertio die aut quarto magis homini conducit, id ego expertus sum pluries &c.* In 16
regno & insula Samara (an Sumatra?) M. Paullus Venetus ait Itinerar. lib. III. cap. XVI. potum ex arborum ramis colligi in sequentem ab incolis modum. *Sunt in ea insula*, inquit, *arbores multæ & parvæ, habentes singulæ ramos quatuor, quos certo tempore anni incidentes, colligunt stillantem liquorem, qui tam largiter ex incisura profluit, ut per diem & noctem urceum colligant ex uno ramo. Quo evacuato, rursum adhibent ramo urceum, & id tam diu frequentant, donec stillicidium illud desierit. Et hæc est vindemia illorum. Pro-*

vocant quoq; arborem ad largiora fluenta per aquarum rigationes, quas fundunt ad arborum radices, quando tardius inceperit emittere lachrymam. Sed is liquor non est tam sapidus, ut ille qui suapte natura effluit. Atque eadem sibi ratione potum parare incolas regni Fausur, & insulæ Seilam,
17. idem tradit auctor cap. XIX. & XXII. In Taprobana prætereà insula, ait Scaliger pater Exerc. CXXXVII. arborem esse *Thal* vocatam, cujus è ramo cæso stillet succus ad bibendum. Arborem item aliam Exercit CL. scribit esse, è palmarum numero, à vulgari tamen palma differentem; cædi hanc ad imum trunci, atque inde oriri liquorem, quem incolæ aqua temperent, alioquin ebrii futuri: servatum a-
18 cescere, sapore non ingrato. *Hobus*, sive *Hovus*, procera & pulchra arbor est Hispaniolæ, umbræ salubritate commendata. In aquarum penuria, qui sitiunt, hujus arboris pede illaqueato, è radicibus ejus taleam exscindunt. Mox alterum taleæ caput ori inserentes, velut gutti aut ampullæ epistomium, altero manu elato, tantam inde humoris vim exsugunt, ut facillime sitim restinguant. Guttatim videlicet primo stillante aqua, mox tractim & continuo velut filo defluente, ut quamvis sitibundos expleat. Testes rei Oviedus Hist. Ind. lib. IIX. cap. II. & Urbanus Calveto Notis ad Hier. Benzonis Hist. Novi orb. lib. I. cap. XXVII.
19 Apud nos in vulgus fere notum est, *betula* caudicem & ramos ubi in veris initio, ante quam folia prodeant perforantur, ingentem liquoris limpidissimi copiam fundere; insipidam quidem & fere aqueam ex caudice prope terram, non ingratam vero & subacidulam ex ramis. Effluunt autem sæpe ex ramo trium digitorum spissitudinis ad semidiametrum vulnerata, liquoris libræ octo aut decem. Hujus usum magnæ efficaciæ esse credunt ad renum & vesicæ
20 calculum & saburram tophaceam evacuandam. Succum ipsum

ipsum, sive liquorem, *lachrymas potabiles* vocat Olaus Magnus Hist. Septemtr. lib. XII. cap. IV. Vide Hieron. Tragum in descriptione betulæ.

CAPUT VICESIMUM

SUMMARIA.

1. *Potus ex melle.* 2. *eius usus antiquissimus.* 3. *Noctis consilium Iovi datum.* 4. *potus mellei, Aristæi inventum.* 5. *Aristæi cum Baccho certamen de viteo & melleo potu.* 6. *Deorum examen utriusque potus.* 7. *Iovis decisio.* 8. *potus ex melle varij.* 9. *hydromel, melicratum, aqua mulsa, medo.* 10. *mellina.* 11. *hydromelitis duo genera.* 12. *aqua melle linita.* 13. *parandi modus.* 14. *χιονόμελι.* 15. *hydromeli sub vino legato non continetur.* 16. *μελίκρατον.* 17. *duplex.* 18. *μελίκρητον ὑδαρὲς.* 19. *parandi modus.* 20. *Error Eustathii.* 21. *Pollucis & Isidori.* 22. *& Cyrilli in Glossario.* 23. *hydromelitis & melicrati differentia.* 24. *ὀξυγλυκὺς* 25. *oxymel.*

PRæter hactenus recensitos omnes ex frumentaceis, fru- 1
ctibusque arboreis & plantis arboribusque potus, parabantur & olim, & nunc etiam alii *ex melle:* quod non minus id suavitate pollere, caput tentare & ebrietatem inducere animadversum esset. Quid vero mel proprie sit, & 2
unde generetur, dubitat Plinius lib. XI. cap. XII. *Nam liquor ille*, hæc verba ejus, *sit cæli sudor, aut siderum saliva, aut purgantis se aëris succus.* Parum certe philosophice, nisi per metaphoram omnia explices, atque in bonum sensum trahas. Nos speciem roris esse putamus, & cum Aristotele lib. V. Hist. anim. cap. XXIII. dicimus esse *humorem dulcem & roridum, herbis floribusque insidentem, quem apes deinde colligunt & comportant.* Ex hoc autem melle confectos potus inebriantes, vetustissimi inventi esse gentiles crediderunt.

runt. In fabulis enim ipsorum est, Noctem Jovi (qui Saturnum patrem capere & regno exuere atque eunuchum facere parabat) id consilii dedisse, ut senem mellis poculo invitatum largius, soporaret primum, ac deinde vi sua in
3 ipsum uteretur. Verba Noctis sunt ista apud Orpheum, seu potius Onomacritum:

Εὖτ' ἂν δή μιν ἴδηαι ὑπὸ δρυσὶν ὑψικόμοισιν,
Ἔργοισι μεθύοντα μελισσάων ἐριβόμβων,
Δῆσον.

Postquam igitur cernes ipsum sub quercubus altis,
Depositum succo ex apibus, mox vincula membris
Injice.

4 Plinius lib. XIV. cap. IV. *Aristæum*, Phœbi filium creditum, Arcadum regem, potiones ex melle invenisse scribit. Hinc est, quod is apud Nonnum Dionys. lib. II. cùm Baccho, quorum hic vinum, ipse mel, & ex hoc paratos potus invenisse gloriabatur, Diis suum uterque potum offerunt, atque ipsorum super alterutrius præstantia judicium exposcunt. Quid vero Dii? audiamus Nonnum.

5 Οἱ δὲ θεοὶ παχὺ χεῦμα φιλοπτόρθοιο μελίσσης
Δεξάμενοι, κόρον ὀξὺν ἀπειρεσίου εἶχεν ἐέρσης.
Καὶ κόρος ἦν μακάρων τρίτατον δέπας· οὐδὲ τετάρτου
Κιρναμένου γεύσαντο παλιννόστοιο κυπέλλου,
Καὶ μάλα διψώοντες· ἀρυομένοιο δὲ Βάκχου,
Ὄμβρῳ εὐρραθάμιγγι νόον τέρποντες ἐέρσης,
Εἰς ὅλον ἦμαρ ἔπινον ἀλωοφύτου πόσιν οἴνου.

Quos versus ita utcunque Latine loqui fecimus:

Crassum at Dii laticem ramis gaudentis apiclæ
Gustantes, satias ingrati humoris acuta
Cepit eos, terno saturos cyatho: neq; quartum
Curarunt gustare reducto poculo in orbem,
Pressi utcunque siti, verum fundente Lyæo,

Per-

Perculsi mentem bene roranti imbre, liquorem
Perdius hauserunt terra nascentis Iacchi.

Jupiter vero ipse, miratus quidem mel & favos, apiumque 6
labores & opera, pro vino tamen sententiam tulit,

— — *καὶ οἰνοχόῳ Διονύσῳ*
Πᾶσι λυσιπόνοιο φέρων πρωτάγγελα νίκης.
— — *& fundenti vina Lyao*
Prabuit arumnas solventis pramia palma.

Nos de antiquitate non laboramus: hoc vero certum est, 7
in magno & olim fuisse pretio, & etiamnum esse apud gentes plurimas potus ex melle paratos; nec unius illi generis, sed varii, variæque simul præparationis: unde varia porro nomina. Græci enim suos *ex melle potus* *ὑδρομέλιτος* no- 8
mine indigitarunt & *μελικράτου*, quod Jones *μελίκρητον* dixere, Nicander in Theriacis *μελίζωρον*, Latini *aquam mulsam*, recentiores *medum*, sive *medonem*. Sophocles in Oedip. Colon. vocat *ὕδωρ μελίσσης*. Oedipus enim Erynnias placaturus, & sacra ipsis facturus, jubetur à Choro implere hydriam, non vino, sed *ὕδατι μελίσσης*. Vocat autem *ὕδωρ μελίσσης*, seu *aquam apis*, quam dicere debebat *aquam mellis*, seu *ὕδωρ μέλιτος*, aut *ὑδρόμελι*. Nominat nempe *ἀπὸ τοῦ ποιοῦντος τὸ ποιούμενον*, *à faciente, id quod fit*, ut ait Scholiastes Sophoclis. Meminit *hydromellis* Plinius lib. XIV. cap. XVII. & fieri ait *ex aqua & melle, ac vetustate saporem vini acquirere, nec ullibi laudatum olim fuisse quam in Phrygia*. Plautus *mellinam* putatur vocare Pseudolo act. II. sc. IV. 9

Murrhinam, passum, defrutum, mellinam.

Duo autem ejus genera facit idem Plinius lib. XXII. cap. 10
XXIV. alterum *subitum, recens & repentinum*; alterum *inveteratum*. Est & aliud *crudum*, aliud *coctum*. Crudum puto id esse, quod Dioscorides lib. V. cap. IX. ait fieri *ἀπὸ μέλιτος ἐκπλυνομένων τῶν κηρίων ὕδατι*. *ex melle, elutis aqua favis.*

favis. De eo intelligendus Diodorus lib. v. cap. xxiv ubi de Gallis ait: Καὶ τὰ κηρία πλύνοντες, τῷ τούτων ἀποπλύματι χρῶνται. *Favos etiam aqua abluunt, dilutumq; hoc potum illis præstat*. Neque aliam ex melle potionem in usu fuisse Scythis ex Maximo Tyrio colligo serm. xi. Postquam enim dixerat, Scytharum plurimos ita lacte, ut alii vino, vitam sustentare, addit: Τοῖς δὲ αἱ μέλιτται κατὰ δίνουσι τὸ πόμα, ἐπὶ πέτραις καὶ δρυῶν διαπλάττουσαι τοὺς σμβλους. *Aliis verò Scythis apes, quæ vel in saxis, vel in quercubus construunt favos, potus condiunt*. Latinis *aqua mellita* dicitur, aut *melle mixta*: Pœnitentiale Romanum simpliciter *mellitam* videtur appellare Tit. I. de homicidio, cap. xI. *Vinum & medonem & mellitam & cervisiam nunquam bibas*. Gre-
11 gorius Turonensis *aquam parumper melle linitam* vocat lib. v. cap. x. ubi de S. Patroclo ait: *Vinum, siceram, vel omne quod inebriare potest, non bibebat, præter aquam parumper melle linitam*. Plinius loco proxime adducto hydromel ait esse *minus innocens aquâ, minusq; firmum vino, longa ta-*
12 *men vetustate transire in vinum*. Parandi modos præter Plinium diversos habent Columella lib. xII. cap. xII. Dioscorides loco dicto, Palladius lib. IIx. cap. vII. & Auctor Geopon. lib. IIx. qui tamen subdit, à quibusdam olim pro
13 aqua *nivem* sumptam, χιόνα, & cum melle conjunctam, potumque inde confectum χιονόμελι appellatum. Meminit etiam *hydromelitis*, & vino legato contineri negat Ul-
14 pianus L. si quis vinum Ix. D. de trit. vino & ol. leg. *Meli-*
15 *cratum* idem est cum hydromelle, *aqua* nempe *melle mixta*, seu *mellita*, Græcis alias ὕδωρ κεκραμένον μέλιτι. Utitur voce Homerus Odyss. κ. ubi Circen introducit Ulyssi suadentem, ut ad inferos iturus mortuos placet,

Πρῶτα μελικρήτῳ, μετέπειτα δὲ ἡδέϊ οἴνῳ.
Tum melli creto, & dulcis mox flore Lyæi.

Utitur

Utitur post Homerum Hippocrates lib. de vict. rat. in morb.
ac. & æque ac *hydromel*, duplex facit *μελίκρατον*, *crudum* 17
aliud, aliud *coctum*. Ait autem coctum crudo longè pul-
chrius aspectu esse, tenue nimirum, album, pellucidum,
nec ideo melius. Probat tamen coctum, si mel sit pravum,
ut decoctione ejus malitiam emendare necessum sit. Est 18
etiam melicratum aliud alio dilutius, pro modo mellis, &
quantitate aquæ admixtæ. Vnde & Hippocrates lib. II. de
morbis, non una vice meminit *μελικρήτου ὑδαρέως*, seu *me-
licrati aquosi* aut *diluti*. Parandi modum describit Paullus 19
Ægineta lib. I. Troglodytarum primores apud Strabonem
lib. XVI. id bibebant *ἀπ' ἄνθους τινὸς ἐκπιεζομένου τοῦ μέλιτος*,
melle ex flore quodam expresso. Errat autem Eustathius O- 20
dyss. κ. ubi *melicratum* vult esse *mixturam mellis & lactis*:
nisi peculiare id forte fuerit uni alicui regioni, quæ pro a-
qua lac melli miscuerit in potum. Vise ad Cl. Heinsium
Not. in XIII. Silii, ubi acriter hanc sententiam defendit.
Græcos tale quid fecisse colligimus ex Æliano lib. XV. de a-
nimal. cap. VII. quemadmodum etiam ex Posidonio Stoi-
co apud Athenæum lib. IV. discimus, Græcorum quosdam
zythum cum melle miscuisse. In quem modum & Æthio-
pes atque Indos cervisiæ suæ ex hordeo & pane biscocto,
simul & favos cum melle & cera incoquere, scribit Olaus
Magnus Hist. Septemtr. lib. XIII. cap. XXXI. Priorem mix-
tionem Plinius lib. X. cap. XXII. videtur *lac mulsum* appel-
lare, eoque jecur anserinum augeri scribit. Errat etiam
Pollux Onom. lib. VI. cap. II. & Isidorus Orig. lib. XX. cap.
II. quorum ille melicratum vult esse *ὑδρόμελι*, hic *ex melle
& vino mixtum*, quod idem est. Ita enim non *hydromel*
esset, ex aqua & melle, sed *mulsum* ex melle & vino, de
quo supra egimus. Eundem errorem errat Cyrillus in Glos-
sario & Auctor Onomastici veteris, qui *mulsum* interpre- 21

M tantur

tantur *melicratum*. Utrumque vero & melicratum & hydromel Latinis est *aqua mulsa*. Joan. Gorrhæus tamen in
22 Definit. in voce μελίκρατον, Ant. Sneebergerus in Amethysto, & Jac. Silvius in Annot. ad Mesuen de medic. comp. distinct. VI. melicratum & hydromel vetustate differre volunt, ita ut *melicratum* sit, quod ex Plinio *subitum & recens* diximus, sive ex tempore paratum: *hydromel* vero, quod *reconditum & inveteratum*. sed confunduntur inter
24 se. Ad hos vero potus referendum quodammodo & ὀξύγλυκὺς videtur, Hippocrati ita dictum lib. II. Epidem. sect. III. & alibi; estque favorum decoctum cum aqua, addito pauco aceto. Ex una siquidem fit parte aceti, duabus mel-
25 lis, & quatuor aquæ. Aliud est *oxymel* ex aceto & melle, quod huc non pertinet.

CAPUT VICESIMUM PRIMUM.

Summaria.

1. *Medonis & mulsæ differentia*. 2. *medo, meda, medus, medum*. 3. *medum, quasi melum*. 4. *vel à μέθυ*. 5. Mede / Meth 6. *de medone locus Prisci Sophistæ*: 7. *Bedæ presbyteri*. 8. *Caroli M.* 9. *& aliorum*. 10. οἶνος ἐκ μέλιτος. 11. μελίτειον. 12. μελίτιον. 13. χυμέλη. 14. *medonis apud varias gentes usus*. 15. *ejusdem duo genera*. 16. *modus parandi ex Mesue*. 17. *Sarmatarum & Moscorum*. 18. *metegla Anglorum*. 19. *Theriaca Septemtrionalis*.

1 HYdromellis, sive *melicrati*, aut *mulsæ*, plura genera esse jam diximus, seu plures potius differentias præparatione tantum inter se diversas. Ad eas & *medonem*, ita dictum, retulimus, quemadmodum & revera eo pertinet.
2 Quia tamen *mulsa*, ut à veteribus parabatur, non tam potus gratia, quam medicamenti in morbis nomine, in usum veniebat; *medo* vero, cui plura hodie adduntur, quique aliter

aliter conficitur, raro ut medicamentum, sæpius pro po-
tu, ac hilaritatis, immo & ebrietatis caussa bibi solet: ideo
ulterius quædam de eo & in particulari dicenda nobis re-
stant. Dicitur *meda*, *medo*, *medus* & *medum*; Græcis μέ- 3
δος; Septemtrionalibus potissimum populis in magno u-
su. Isidorus Orig. lib. xx. cap. III. *medum* à *melle*, quasi *me-* 4
lum dici opinatus est, mutato L in D, quod & in aliis voci-
bus sæpe factum observatur. Ita olim dictum *melitari*,
pro *meditari*, *lacrumæ*, pro *dacrumæ*, notat Melch. Gol-
dastus Notis ad Conradum de Fabaria cap. xx. At Matth. 5
Martinius Lexico Philolog. *medonem* derivat à Græco μέ-
θυ, quod *vinum* est Græcis: nec displicere id videtur Ger.
Jo. Vossio lib. II. de vitiis serm. cap. XII. quanquam deinde
malit Græcum μέλι, unde Latinum *mel*, & Saxonicum 6
Meth / sive mede / ex communi deducere origine, Hebræa
nimirum. Meminere *medonis* ex veteribus Priscus Sophi- 7
sta, qui circa annum ccccxL floruit, in Eclogis Histor. Goth.
his verbis: Ἐχορηγεῖτο δὲ ἡμῖν κατὰ κώμας (τῶν Σκυθῶν) τροφαί,
ἀντὶ μὲν σίτου κέγχρος, ἀντὶ δὲ οἴνου, ὁ μέδος ἐπιχώριος. *Ad-
vehebantur autem nobis per vicos Scytharum, pro cibo quidem
milium, pro vino medus, quem indigenæ ita vocant.* Beda 8
presbyter, qui anno DCCXXXVII decessit, lib. de Remed.
peccator. cap. VII. *In unaquaque*, inquit, *septimana tres
dies sine vino & medone & carne ieiunet ad vesperam.* Quos
sequitur sub annum DCCC Carolus M. Imp. in Capitulari de 9
villis, num. XXXIV. *Cervisias, medum, mel &c.* & num.
LXII. *De morato, vino cocto, medo, aceto &c.* Meminere 10
deinceps alii plures: Tageno in Expedit. Friderici I. Imp.
in Turcas, Concilium Triburiense, Pœnitentiale Roma-
num, Andreas presbyter Chronico Bavarico, Dithmarus
Merseburgius &c. Et quamquam nomen *medonis* ante
Prisci Sophistæ tempora in auctorum monumentis usurpa-

tum non inveniatur, res tamen ipsa sub aliis nominibus etiam prioribus seculis incognita non fuit. Nec enim alium à medone fuisse potum autumo, quem Aristoteles, sive
11 quis alius auctor vetustus, οἶνον ἐκ μέλιτος, *vinum ex melle* vocat lib. de Mirab. auscultat. in hæc verba. Ἐν Ἰλλυρίοις φασὶ, τοῖς Ταλαντίοις καλουμένοις, ἐκ τοῦ μέλιτος ποιεῖν οἶνον. ὅταν γὰρ τὰ κηρία ἐκθλίψωσιν, ὕδωρ ἐπιχέοντες ἕψουσιν ἐν λέβητι, ἕως ἂν ἐκλίπῃ τὸ ἥμισυ, ἔπειτα εἰς κεράμια ἐκχέαντες, καὶ ἡδὺ ποιήσαντες, τιθέασιν εἰς σανίδας. Ἐν ταύταις δὲ φασὶν ἔχειν πολυχρόνιον, καὶ γίνεσθαι οἰνώδες, καὶ ἄλλως ἡδὺ καὶ [illegible]. *Illyrios ferunt, quos Talantios vocant, ex melle vinum conficere. Favos enim in aqua superfusa exprimunt, ac simul in aheno ad mediam usque partem decoquunt, & fictilibus infundunt iam tum dulcissimam. Dehinc vasis ligneis reservant in multa tempora, donec per omnia vini saporem contrahat.* Quanquam enim potus hic, ut σκευασία ejus describitur, simplex mulsa esse videatur; tamen ex eo, quod auctor addit, similem potum olim & in Græcia parari consuevisse, verum ζητοῦντας ὕστερον τὴν κρᾶσιν, μὴ δύνασθαι εὑρεῖν, *mistionem postea perquisitam non potuisse inveniri*; colligi potest, non simplicem mulsam fuisse, quæ hydromelitis nomine in Græcia notissima erat, sed potum paullo aliter & ex pluribus paratum & peculiari modo mixtum & con-
12 fectum. Nec alium potum fuisse conjicio, quem Plutarchus lib. IV. Sympos. probl. V. μελίτειον vocat, aitque barbaros, qui vino careant, eum bibere, dulcedinem mellis radicibus austeris, & vini saporem æmulantibus, medicantes. Hesychius nominat μελίτιον, dicitque esse πόμα τὸ σκυθικὸν, μέλιτος ἑψομένου σὺν ὕδατι καὶ πόᾳ τινι. *potum Scythicum, melle cum aqua & herba quodam decocto.* Horsum pertinet, quem *potum ex melle* vocat Rhases lib. III. ad Almans. cap. V. *Mellei speciem saporis* vocat Saxo Sialandicus lib. VI. & distinguit à cervisia;

Mellei

Mellei temnens speciem saporis,
Combibit tostum Cereris liquorem.

D. Hieronymo ad Nepotianum de vita Clericorum; est 13 *dulcis & barbara potio ex decoctis favis.* Neque alium à medone potum fuisse χουμέλην illustris censet Jos. Scaliger, & ἀπὸ τῆς χύπως τοῦ μέλιτος sic appellatum vult lib. III. Epist. CCIIX. De eo Zonaras sub annum salutis CIↃCXX, Notis ad Canonem Apostol. III. Σικέρα δέ ἐστι πᾶν τὸ ἄνευ οἴνου μέθην ἐμποιοῦν, οἷα εἰσὶν ἃ ἐπιτηδεύουσιν ἄνθρωποι, ὡς λεγομένη χουμέλη, καὶ ἴσα ὁμοίως σκευάζονται. *Sicera autem est omne id, quod citra vinum inebriat, qualia sunt quæ magno studio homines conficiunt, ut quam Chumelam vocant, quæq; alia ad eundem modum parantur.* Cæterum vina ex melle imita- 14 tos jam olim & Gallos, paullo ante ex Diodoro didicimus. Idem facere hodie Scythas & Æthiopas Troglodytas, testis est Scaliger pater Exerc. LXXXVII. & de Hispaniolæ incolis in America affirmat Hieron. Benzo Hist. Novi Orb. lib. I. cap. XXVII. De regione Machiakies audi Levinum Hulsium Navigat. lib IV. cap. XLIX. *Quoties Indus in silvam prodit, perforat arborem quamvis obviam, effluunt quinque aut sex mensuræ mellis tam clari, quam est mustum. Apes valde sunt exiguæ, sine aculeo. Mel cum pane & reliquis sumitur escis: potum etiam inde faciunt, musto similem, sed meliorem ac sapidiorem.* Hodie Sarmatæ, Lithuani, Mosci, Borussi familiarissime medone suo utuntur, & abutuntur, dum eo sæpius liberalissime se invitant. Optimus in Lithuania paratur. Est vero *duplex, spissus* & *tenuis*, ut Matth. 15 Miechovius testatur Sarmatiæ lib. II. cap. III. Fit & alibi, ut in Dania, & apud nos Lubecæ, sed qui Lithuanico palmam libenter deferat. Modus parandi non abludit ab eo, 16 quo *aquam mulsam*, secundo loco descriptam, parari docuit Mesue Tract. de medic. compos. distinct. V. *Secundus*

modus, inquit, *operationis ejus est: Recipe mellis partem unam, aquæ fontium claræ libras octo, fermenti in his dissoluti in centum libras uncias tres, & musti modo effervescendæ in lignenm cadum conjiciuntur, ita ut relinquatur in vase vacuum, quasi mensura trium digitorum. Ubi deferbuerint, obturato vase asserventur vini modo ad potandum. Non tamen bibatur nisi tertio mense exacto. Immitti possunt aro-*
17 *mata in linteo ligata.* Hæc Mesue. Sarmatæ tamen & Moschi *flores lupuli* medoni suo incoquunt, & loco fermenti *facem cervisiæ* liquori fermentando adjiciunt. Vide Olaum Magnum Hist. Septemtr. lib. XIII. cap. XXII. XXIII. & XXIV. qui pro lupulo etiam *myrti semina* Medoni incoqui interdum ait: addi & zinziber in linteo ligatum. Est autem *myrtus* frutex humilis, in locis paludosis crescens ulnæ longitudine, & fructum profert ad baccarum juniperi similitudinem. Mosci vero, ut Adamus Olearius refert Itiner. Pers. part. I. *baccas* sumunt maturas *rubi Idæi*, aut *chamærubi*, aut etiam *cerasa*, & infundunt aquæ, & ita relinquunt, donec aqua colore & sapore baccarum sufficienter fuerit saturata. Hujus aquæ sumunt quantum volunt, & affundunt tertiam aut quartam partem mellis puri, à favis separati, eique injiciunt aliquid panis tosti, fæce cervisiæ circumliti, & simul cooperta per dies quatuor aut quinque fermentari sinunt. Quidam, ut potui aromaticum odorem ac saporem concilient, aliquid *cinamomi*, aut *caryophyllorum*, aut *cardamomi* in linteo liquori immittunt,
18 & simul fermentari sinunt. Ex pluribus constat Anglorum, qui Cambriam incolunt familiaris potus, quem *Meteglia* sive *Meteglaro*, vocat Matth. Lobelius in Adversar. pag. XXII. non patrio nomine, ut vult, sed Græco sic dictam: à
19 *μέθυ*, ni fallor. Eum *theriacam* nominat *Septemtrionis*, & constare ait ex melle & aqua, quibus despumatis indan-
tur

tur herbæ quamplurimæ, numero ferè sexagenæ, diutissimeque bulliant ad tertias aut dimidias, donec coctione ista herbacei viroris & saporis exuat fastidium, adipiscaturque novam vim alendi, & gratiam vini maluatici.

CAPUT VICESIMUM SECUNDUM.

SUMMARIA.

1. *Potus ex sacchara.* 2. *σάκχαρ, σάκχαρον, σάκταρον.* 3. *inveterum saccharum diversum à nostro.* 4. *sacchari veterum duo genera.* 5. *prius ex arundinibus arboreis.* 6. *mellis species creditum Arriano.* 7. *Dioscoridi.* 8 *Straboni.* 9. *Plinio.* 10. *AEliano.* 11. *Aphrodisao.* 12. *Isidoro.* 13. *item Galeno, Oribasio, AEgineta.* 14. *Charitoni manna dictum.* 15 *Hesychio gummi.* 16. *Archigeni sal Indicus.* 17. *an sit ex rore, aut ipsis arundinibus.* 18. *Seneca dubitatio.* 19. *ex rore esse, opinio AEliani & Aphrodisai.* 20. *ex ipsa arundine, sententia Strabonis.* 21. *An magnarum arundinum radices dulces.* 22. *Diodori Siculi de ea re locus.* 23. *caussa dulcedinis in radicibus.* 24. *Alterum sacchari veterum genus ex arundinibus parvis.* 25. *De eo locus Varronis Atacini.* 26. *Solini.* 27. *Papinii.* 28. *huius versus aliter lectus.* 29. *Saccharum nostrum itidem duplex.* 30. *saccharum de Mambu ex arundinibus magnis.* 31. *de eo Garsias ab Horto.* 32. *& Christophorus à Costa.* 33. *Salmasio idem cum manna Xiraquest.* 34. *Saccharum nostrum alterum ex arundinibus parvis.* 35. *an utrumque à veteribus bibi solitum.* 36. *Pliny sententia.* 37. *alia ex Strabone adserta.* 38. *An sacchara magnarum arundinum vis μεθυστική.* 39. *Strabonis locus obscurus.* 40. *ab Eustathio aliter lectus.* 41. *à Salmasio emendatus.* 42. *Vocabuli, fructus, acceptio duplex.* 43. *καρπὸς ἀρούρας.* 44. *καρπὸς ἀμπέλινος.* 45. *fructus, propriè quid.* 46. *fructus calami.* 47. *Posterius sacchari genus in potu usurpatum.* 48.

De

De eo Lucanus. 49. Isidorus. 50. AEchmes. 51. Vis μεθυ-στικὴ, in saccharo posteriori. 52. sacchari originatio. 53. Potus veterum ex saccharo duplex. 54. Hydrosaccharum. 55. Aqua saccharata. 56. Nectar ex saccharo. 57. Incolarum in Insulis Moluccis ex saccharo potus.

QVam inebriandi vim mel habere ostendimus, eam &
1 *saccharo* inesse certum est: veteresque non tantum po-
tibus ex melle, verum etiam ex saccharo usos constat. Di-
2 citur id Græcis σάκχαρ, σάκχαρι, σάκχαρον, σάκταρον: Latinis
peregrinum nomen retinentibus, *Saccharum*: nostratibus
3 Zucker. Quæritur autem hic statim in limine, an saccha-
rum antiquorum idem sit cum nostro quo hodie utimur,
an diversum. Differre omnino & res diversas prorsus esse
credidere, & magna contentione adsertum ivere Joan. Ma-
nardus Epist. Medic. lib. XI. ep. IX: lib. IX. ep. V. & lib. XIV.
ep. V. Leonh. Fuchsius lib. I. de Compos. medic. cap. X. &
lib. I. Paradox. Med. cap. XXXV. Jac. Theodorus Tabernæ-
montanus Herbarii sect. VI. cap. XLI. quos sequutus est
Henr. Salmuthus Comm. in Nova reperta Pancir. lib. II.
tit. V. Non differre ab invicem statuerunt Scaliger pater
Exercit. CLXIV. Val. Cordus Comm. in Dioscor. lib. II. cap.
CIV. Andr. Matthiolus Comm. in Diosc. lib. II. cap. LXXXV.
& Epist. lib. I. ep. IV. & VI. Matth. Lobelius in Adversar.
pag. XXI. Jo. Langius Epist. Medic. lib. I. cap. LXIV. & Co-
nimbricenses Comm. in libros Meterologicos Arist. tract.
VII. cap. X. Non opus autem fuerat tam acri concertatio-
4 ne, quæ facili negotio sopiri poterat. Habebant veteres
duo sacchari genera, inter se diversa; utrumque ex arundi-
nibus quidem, sed specie differentibus, diverso etiam mo-
do collectum aut paratum. Alterum proprie *saccharum*
vocabant; alterum vero *succum* potius quendam *ex arun-*
5 *dinibus* expressum aut excoctum. Saccharum, quod pro-

prie

prie ita dicebant, proveniebat in India potissimum & Ara-
bia felici in arundinibus magnis & arboreis, quas propterea
saccharinas appellabant. Hæ nempe erant, ex quarum sin-
gulis internodiis navigia fieri scribit Plinius lib. XVI. cap.
XXXVII. Intelligit autem navigia parva, quæ ternos fere-
bant homines, quod iam ante notarat lib. VII. cap. II. sive
navitas binos aut ternos, ut habet Pomp. Mela lib. III. cap.
VII. & quibus tantum lembi vice vectitabant navigantes,
ut ait Solinus cap. LII. Ex his arundinibus Indorum regem
adversus Semiramidem pugnaturum, quatuor millia na-
vigiorum construxisse narrat Diodorus Siculus lib. II. cap.
XVI. additque crassitiem earum arundinum non facile ab
hominis complexu circumdari. Reperiebatur autem sac-
charum iam dictum in his arundinibus concretum instar
mellis siccioris & friabilis, aut instar gummium aut salis co-
agulati. Ea caussa mellis speciem putarunt, & mel appel-
larunt. Unde Theophrastus in fragmento de melle, quod
est apud Photium Cod. CCLXXIIX. tres mellis species facit,
quarum prima fit ab apibus, altera ex rore, tertia ἐν καλά-
μοις seu arundinibus. Et hanc ultimam cum additione vo-
carunt μέλι καλάμινον. Arrianus in Periplo: καὶ μέλι τὸ 6
καλάμινον, τὸ λεγόμενον σάκχαρ. *Mel arundineum, quod vo-
catur saccharum.* De eo ita Dioscorides lib. II. cap. LXXIV. 7
καλεῖται δέ τι καὶ σάκχαρον, εἶδος μέλιτος, ἐν Ἰνδίᾳ πεπηγό-
τος, καὶ τῇ εὐδαίμονι Ἀραβίᾳ, εὑρισκόμενον ἐπὶ τῶν καλάμων.
*Vocatur & quoddam saccharum, quod mellis species est, in In-
dia felicique Arabia concreti; & in arundinibus invenitur.*
Strabo lib. XV. in descriptione Indiæ, ex Nearcho: εἴρηκε 8
δὲ καὶ περὶ καλάμων, ὅτι ποιοῦσι μέλι, μελισσῶν μὴ οὐσῶν. *Tra-
didit etiam arundines mel facere sine apibus.* Plinius lib. XII. 9
cap. IIX. *Saccharum & Arabia fert, sed laudatius India. Est
autem mel ex arundinibus collectum.* Ælianus lib. XV. dea- 10
N nimal.

nimal. cap. VII. in India, & maxime Prasiorum regione,
ait *μέλι ἐμπίπτειν ταῖς πόαις, καὶ ταῖς ἐλείῳ καλάμων κόμαις,*
νομὰς ταῖς βουσὶ καὶ ταῖς προβάτοις παρέχων θαυμαστὰς, *mel li-*
quidum incidere in herbas ac palustrium arundinum comas,
bubus & ovibus mirificas prestans pastiones. Addit pastores
ad calamos illos pecus agere, & jucundis excipere epulis,
quod deinde illis vicissim lac reddat suavissimum, ut non
opus habeant ipsi immiscere mel, ut faciant Græci. Ale-
11 xander Aphrodisæus lib. II probl. LXXIV. *Quod sacchar*
Indi appellant, mellis in arundinibus coagulum est, sole cogen-
te rores ad mellis dulcedinem. Tertullianus lib. de Judicio
Dei:

Mella viridanti confragrant pinguia canna.

12 Isidorus lib. XX. cap. II. *Antea mella de rore erant, invenie-*
banturq; in arundinum foliis, siquidem hucusque in India &
13 *Arabia collectum reperitur.* Similiter ad mellis etiam speci-
es referunt saccharum Galenus lib. VII. simplic. med. fac.
cap. de melle, Oribasius Collect. lib XV. & Paullus Ægine-
14 ta lib. VII. uterque in voce Μέλι. At Charito lib. περὶ ἀπο-
βρεγμάτων, in decoctione ἑψήματος, sive *sapa*, vocat *μάν-*
να καλάμου Ἰνδικοῦ, *mannam arundinis Indicæ*, & distinguit
à vera manna, quam neutro genere appellat *μάννα ἁπλοῦν*,
mannam simplicem, sive communem. Cæterum *saccharum*
hoc veteres *mel* primum nominarunt ob dulcedinem, qua
mel æmulatur & fere superat; deinde quia instar *mannæ*,
quam *mel aërium* dicebant, id concrevisse sibi imaginaban-
tur. Advehebatur enim ad ipsos, arundinibus adhærens &
concretum, *gummium instar* tamen, *candidum & dentibus*
15 *friabile*, ut Plinius ait laudato loco. Hesychius *gummi* ap-
pellare videtur: Σάκχαρον, τοῦτο ἐμφερές ἐστι κώμη ἐν τῇ Ἰνδι-
κῇ, διαλυτικόν. Phavorinus, qui sua ex Hesychio transcri-
bere solet, pro κώμι, quod nihil hic significat, rescribit κόμι,
Salma-

Salmasius κόμμει, ut *gummi* intelligatur; & pro διαλυτικὸν reponit κοιλίας λυτικὸν, ut sensus sit: *Saccharum, hoc gummi simile est in India alvum solvens*, quomodo & *Simeon Sethi* testatur τὸ σάχαρ τὴν γαστέρα προτρέπειν. Jo. Bodæus comm. in Theophr. Hist. plant. lib. IV. cap. XII. ex Dioscoride pro διαλυτικοῖ substituit εὐκοίλιον, quod *alvo sit utile*. Archigenes apud Aeginetam lib. II cap. LIV. saccharum *salis speci-* 16
em esse voluit, & ἅλα ἰνδικὸν, *salem Indicum* nominavit, qui sit χροίᾳ μὲν καὶ συστάσει ὅμοιος τῷ κοινῷ ἁλὶ, γεύσει δὲ μελιτώδης, *colore quidem & consistentia sali communi similis, gustu mellis æmulus*. In quem modum etiam Dioscorides scribit *arundineum mel* esse ὅμοιον τῇ συστάσει ἁλσι, καὶ θραυόμενον ὑπὸ τοῖς ὀδοῦσι καθάπερ ἅλες, *concretione sua sali simile, & dentibus subditum salis modo friabile*. Alexander Aphrodisæus ait *fieri proximum salis glebulis, candidum, fragile*. Isidoro est *ramis inhærens in similitudinem salis*. Du- 17
bii vero erant veteres de ratione, qua saccharum hoc in arundinibus proveniret. Alii enim, si forte vulneratæ essent, exsudare ex ipsis succum & concrescere putabant: alii ob succi in arundinibus copiam, accedente æstu & calore solis, sponte ex ipsis prodire & indurari; alii vero non ex cannis, sed rore aërio ipsis illapsu concretum esse volebant. Seneca philosophus Epist. LXXXIV. *Aiunt inveniri apud In-* 18
dos mel in arundinum foliis, quod aut ros illius cæli, aut ipsius arundinis humor dulcis & pinguis gignat. Ælianus loco ad- 19
ducto credidit esse ex rore & ἐμπίπτειν ταῖς καλάμων κόμαις, *incidere in comas arundinum*: ut & Aphrodisæus, qui *Sole cogente rores ad melleam dulcedinem* provenire scripsit. Etiam Isidorus *de rore esse* putavit. At Strabo cannas ipsas 20
ait ποιεῖν μέλι, ac proinde ex ipsis id esse & prodire. Addit vero Strabo de radicibus harum arundinum: τὰς ῥίζας τῶν μεγάλων καλάμων γλυκείας εἶναι φύσει καὶ ἑψήσει, χλιαινομέ-

νου τοῦ ὕδατος τοῖς ἡλίοις, τοῦ τ' ἐπιπίπτοντος ἐκ Διὸς καὶ τοῦ ποταμίου, *radices magnarum arundinum dulces esse natura & coctione, aqua à Sole calefacta, tam cœlesti, quam fluviali.*

21 Cl. Salmasius, vir doctrinæ in omni eruditione consummatissimæ, dubitat hic, an non à Strabone magnarum arundinum radices cum radicibus parvarum confundantur; quos
22 dulces esse mox dicemus. Verum Straboni consentanea scribere videtur Diodorus Siculus lib. II. cap. LXXVI. ubi de India agit, & ejus arundinibus. *In palustribus*, inquit, *enatæ radices* (intelligo hoc de parvarum arundinum radicibus) *dulcedine eximia sui copiam mortalibus prabent: radices vero in paludibus maxime magnarum arborum, æstus Solis*
23 *percoquit.* Et vero simile est, quum arundines magnæ succo dulci totæ turgeant, eumque exudent, etiam radices earum dulcedinis non prorsus expertes esse, accedente præsertim Solis æstu, succum in ipsis percoquente. Solinus cap. LII. etiam exprimi ex radicibus istis succum dulcem tradit. Sed huic sine aliis non multum est fidei. Interim radicum harum dulcedines, succive dulces in iis, ad saccharum jam
24 dictum nihil faciunt, nec id constituunt. Itaque progredimur ad alterum sacchari genus. Id vero veteribus non sub sacchari nomine cognitum fuit, sed sub nomine *succi* aut *humoris dulcis ex arundinibus parvis* earumque radicibus
25 excocti aut expressi. Expressionis hujus meminit Varro, non Marcus ille, Romanorum doctissimus, quod putavit Matthiolus loco adducto, sed *P. Terentius Varro*, qui Olymp. CLXXVII. anno ante natum Salvatorem LXXXI, in *Atace*, Galliæ Narbonensis opido natus, *Atacini* & *Narbonensis* inde nomen obtinuit. Versus sunt isti;

Indica non magna nimis arbore crescit arundo;
Illius è lentis premitur radicibus humor,
Dulcia cui nequeant succo contendere mella.

Memi-

Meminit expreſſionis & Solinus : *E radicibus arundinis* 26
(parvam intellige) *exprimitur humor dulcis ad melleam ſua-*
vitatem. Et Iſidorus : *In Indicis ſtagnis naſci arundines ca-*
lamiq; dicuntur, ex quorum radicibus expreſſum ſuccum bi-
bunt. Decoctionem inculcat Statius Papinius Silvar. lib. 1. 27
carm. ult. ubi inter munerum Domitiani delitias enume-
rat, *Quod ramis pia germinat Damaſcus,*
Et quos pracoquit Ebosia cannas.
Ubi tamen alii legunt *Ebuſita :* & intelligunt incolam *Ebu-* 28
ſi, inſulæ in mari Balearico, quæ Pityuſarum altera Plinio
lib. II. cap. V. Quia vero in ea arundinum ſuccum, ſive ſac-
charum colligi ſolitum, nullibi lectum aut traditum repe-
ritur, Hermolaus Barbarus Comm. ad Plinii lib. II. cap.
CCCVI. legit *Hypaſita.* Eſt enim *Hypaſis* Indiæ fluvius, à quo
fit *Hypaſita*, ut ab *Hypani*, itidem Indiæ fluvio, *Hypanita*,
apud Stephanum lib. περὶ πόλεων. Atque hoc duplex fuit
veterum ſaccharum. Vtrumque vero hodie etiam habe- 29
mus, quanquam altero tantum noſtris in regionibus uta-
mur. Prius ſaccharum hodie *Sacar*, ſive *ſaccharum de Mam-* 30
bu appellatur. *Mambu* autem arundo Indis eſt magna &
ampla, ut ex canon ſecus ac olim cymbas hodie faciant,
quæ binos homines ferant. Audiamus hac de re Garſiam ab 31
Horto Hiſtor. Arom. lib. I. cap. XII. Ait is autem *Tobaxir*
eſſe vocabulum Perſicum, & nihil aliud ſonare quam lacte-
um humorem aut ſuccum liquoremque concretum. Addit
vocari ab Indos *Sacar Mambu*, quaſi dicas *ſaccharum de*
Mambu, quoniam Indi arundines ſive ramos arboris id pro-
ferentis *Mambu* vocent. Hodie tamen etiam Indos *Taba-*
xir illud vocare, quòd eo nomine petatur ab Arabibus, Per-
ſis & Turcis. Arborem eſſe interdum magnam, interdum
minorem, ramis erectis, frequentibus nodis diſtinctam. In-
ter internodia generari liquorem dulcem, craſſum, veluti

amylum, & simili colore: interdum multum, interdum perpaucum: non ubivis in omnibus arundinibus, sed tan-
32 tum in Birnagar, Batecala & Malavar. Christophorus à Costa cap. de Tabaxir, ait arbores sive arundines *Mambu*, in quibus innascitur *Tabaxir*, tantæ amplitudinis esse & crassitici, ut ex ea cymbas faciant, quæ binos Indos capere possint: non excavantes eas, sed relictis solum duobus inter-
33 nodiis excidentes. Magnus Salmasius saccharum hoc *mannæ speciem* esse pluribus docet in Exercit. Plinianis ad Solin. cap. LII. nec differre vult ab ea mannæ specie quæ *Xiraquest*, aut *Xircast* Indis dicitur, de qua vide Garsiam loco addu-
34 cto, cap. XI. Alterum sacchari nostri genus, & quo communiter utimur, ex parvis itidem, ut veterum illud alterum, fit arundinibus, sive calamis aut cannis; aliter saltim, quam olim conficitur. Non enim succus tantum hodie exprimitur, sed cannæ primum mola franguntur, succi deindè ex iis expressi coquuntur, ac beneficio caloris indurantur, & in panes formantur, & pro modo depurationis in varias species abeunt. Ex quibus omnibus jam liquet, duplex veteres habuisse, duplex nos habere saccharum, aliud ex majoribus, aliud ex minoribus calamis vel collectum, vel ex-
35 pressum, vel coctum. Nunc quæritur quodnam illud fu-
36 erit, quo veteres in potu fuerint usi. De priori, quod ex magnis arundinibus colligebatur, Plinius testis, est lib. XII. cap. IIX. id usurpatum *ad medicina tantum usum.* Vnde Dioscorides εὐκοίλιον vocat & εὐστόμαχον, *alvo stomachoq; utile*, renibus etiam & vesicæ conferens. Addit tamen ὕδατι διαθὲν καὶ ποθὲν, *aquæ dilutum & bibitum.* Ex quo etiam bibi solitum colligas. Non est enim quod dicas, dissolvi & bibi solitum tanquam medicamentum ad εὐκοιλίαν, εὐστομαχίαν. In utrumque enim finem, & ut potulentum quid

quid, & medicamentum bibi potuit. Nam & cervisias habemus quæ itidem εὐστόμαχοι sunt, & ventriculum confortant, & suo calore calorem innatum ejus augent; sunt etiam quæ εὐκοίλιοι sunt, sunt quæ alvum laxam servant, atque interim tamen non ad saturitatem tantum, sed & ebrietatem à plurimis bibuntur. Tales potus etiam sunt, quos apud Indos ex herba *Chia*, & ex melle alibi parari diximus,
potulenti simul & medicamentosi. Strabo certe vim Μεθυ- 37
στικὴν in magnis arundinibus agnoscit. Locus obscurus es- 38
se videtur & difficilis: sed adscribam totum. εἴρηκε δὲ καὶ περὶ καλάμων, ὅτι ποιοῦσι μέλι, μελισσῶν μὴ οὐσῶν. οὐ γὰρ δένδρον εἶναι καρποφόρον, ἐξ ἧς τοῦ καρποῦ μεθύειν. *Dixit etiam* (Nearchus) *de arundinibus, quod mel faciant sine apibus. non enim arborem esse fructiferam, fructu tamen inebriare.* Casaubono τῷ 39
πάνυ, Comm. in Strabon. (quanquam Codices veteres omnes in lectione non variare testetur) locus de mendo suspectus est. Medicinam tamen ipsi facere non audet. Medicorum tantum filiis disquirendam relinquit, an saccharum inebriet. Eustathius Strabonis verba adducens, interserit quædam quæ in editis exemplaribus non habentur, de arundinum vi Μεθυστικῇ tamen testentur, & legit: ὅτι κάλαμοι ποιοῦσι μέλι. μελισσῶν μὴ οὐσῶν, ἐξ ὧν δὲ φαγόντες ὠμοῦ τούτου μεθύειν, *quod calami mel producant sine apibus, quo crudo qui vescantur, inebrientur.* At Salmasius ubi hæc addu- 40
cit, sub voculis illis, οὐ γὰρ, latere autumat nomen arboris, quæ fructifera sit, & cujus fructus inebriet: aut legendum existimat, οὗ καὶ, *ubi etiam*, arbor nempe fructifera sit, cujus fructus ebrietatem inducat. Quod si vulgatæ lectioni sit inhærendum, quæri posset, quomodo δένδρον οὐ καρπο-
φόρον ἐκ καρποῦ queat μεθύειν. Quod enim fructum non 41
fert, fructu inebriare nequit. Quid vero si conciliari hæc possint

42 possint? Καρπὸς, *fructus*, ἀπὸ τοῦ καρποῦσθαι Græcis dicitur,
quod est *frui*: quemadmodum *fructus* Latinis etiam est à
fruendo. Hinc in genere omne id καρπὸς sive *fructus* appel-
latur, quod in usum & fruitionem humanam natura pro-
fert. Ita *fructum fundi* Varro lib. I. de R. R. cap. XXIII. vo-
cat, *qui ex eo satus nascitur, utilis in aliquam rem*. Ita Ho-
43 mero & Hesiodo passim καρπὸς ἀρούρης dicitur, quidquid è
44 terra provenit. Herodotus lib. I. non longe à fine *vinum*
nominat καρπὸν ἀμπέλινον, *fructum viteum*: similique mo-
do Varro etiam cap. XIII. *vinum* & *oleum* vocavit *fructum*,
illud nempe *vitis*, hoc *oleæ*. Immo Strabo ipse lib. XI. de
Massagetis agens, *fructum arborum* vocat id, quod ex eo
exprimitur, quod arbores ferunt: πίνουσι δὲ τὸν ἐκ τῶν δέν-
δρων καρπὸν ἐκθλίβοντες, *bibunt arborum fructum, expri-*
45 *mentes ipsum*. Proprie verò καρπὸς & *fructus* in plantis es-
se docetur τὸ σπέρμα μετὰ τοῦ περικαρπίου, *semen cum carne*,
ut definit Theophrastus Hist. plant. lib. I. cap. III. Hoc
modo in arboribus *pomum* fructus est; semen granula in-
teriora: in leguminibus *siliqua* fructus sunt; semina id
46 quod in siliquis continetur. Posteriori hoc significatu ca-
lami, sive cannæ, non sunt καρποφόροι, nec fructum ferunt:
at priori acceptione *fructus calami* est id quod ex ipso pro-
venit, quo frui possumus, nempe *saccharum* quod ex ipsis
47 exsudat. Posterius porro sacchari genus, sive succum ex
arundinibus parvis expressum aut excoctum, à veteribus bi-
bi solitum, extra controversiam est, & docent passim au-
48 ctores. Lucanus lib. III. de Indis agens;

Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos.

49 Isidorus: *In Indicis stagnis nasci arundines calamique dicun-*
50 *tur, ex quorum radicibus expressum succum bibunt*. Æchmes
in Oneirocrit. potum hunc vocat οἶνον ἐκ σακχάρεως, vi-
num

num ex saccharo. Εἴ τις ἴδῃ, ὅτι οἶνον ἔπιεν ἐκ τοῦ σακχάρεως,
si quis insomnis videat vinum se bibisse ex saccharo &c. Vim 51
quoque μεθυστικὴν huic succo sive saccharo inesse, non negabit, qui non secus ex ipso, quam ex frumento, pomis, pyris aut melle *spiritum ardentem* beneficio fermentationis & destillationis noverit elici. Modum quo id fiat, describit candididissimus Chemicorum, amicus olim noster, Angelus Sala, Saccharologiæ part. II. cap. V. Et sunt, qui τὸ 52
σάκχαρ derivent ab Hebræo *schecar*, quod est à *schacar*, *inebriari.* Veteribus autem potum ex saccharo duplicem 53
ut ex melle, fuisse autumo: alium *simplicem*, ex succo aqua diluto, aut saccharo cum aqua permixta, quem *hydrosaccharon* vocat Actuarius Meth. med. lib. V. cap II. alium 54
compositum, & additis quibusdam instar medonis coctum.
Aquam saccharatam pro potu conficiendi modum habes a- 55
pud Tabernæmontanum loco adducto. Σκευασίαν *hydro-* 56
sacchari optimi, & *Nectaris ex saccharo* dulcissimi exhibet Sala cap. VI. & VII. Hodie in Indiæ regno, *Ceilam* dicto, 57
incolas loco vini potum ex saccharo parare refert Marcus Paullus Venetus Itiner. lib. III. cap. XXXI. *Moluccarum incolæ* sumunt vas ligneum ferreis vinculis cinctum, capax amphorarum triginta: addunt sacchari Javanici libras duas, tamarindorum uncias quatuor, poma citria dissecta tria. Reponunt omnia bene obturata loco frigidiore, & à Solis radiis libero, ubi fermentari statim incipiunt sine igne, ut sonus cominus audiri possit, ac si cervisia coquatur. Relinquuntur sic per viginti quatuor horas, & fæces interim, quæ eiciuntur, despumantur. Potum ita indipiscuntur gratissimum qui gratior evadit, si caryophyllorum manipulus vasi iniciatur. Vide Jacobum Bontium de Medicina Indor. lib. II. Dial. III.

O CAPUT

CAPUT VICESIMUM TERTIUM.

SUMMARIA.

1. *Ebrietas in herbis, rebusq; aliis quæsita.* 2. *Ad eas digressio.* 3. *Nepenthes Helenæ.* 4. *buglossum.* 5. *ambra cinerea.* 6. *cannabus semen.* 7. *Hesranluc, pulvis Turcarum ex cannabi:* 8. *helenium.* 9. *sysitsetaris.* 10. *strychnon.* 11. *Duncani regis Scotiæ dolus in hostem.* 12. *gelotophyllis.* 13. *bryonia.* 14. *lolium.* 15. *de eo Camerarii exemplum.* 16. *Faufel.* 17. *datura.* 18. *dutroa.* 19. *bangue.* 20. *coca.* 21. *opii apud Turcas usus.*

1 Recensuimus. fere omnium potuum genera, quorum quidem memoria apud scriptores exstat, sive siti post aquam sedandæ, aut gulæ irritandæ, ac ebrietatis eo promptius inducendæ, in vini defectu eas invenerit luxuria hominum. Nunc de nostratium ex frumento potuum confe-
2 ctione ac qualitatibus quædam dicenda nobis restant. Ante vero, quam id aggrediamur, non ingratum lectori futurum spero, si quædam de earum gentium consuetudine præmittamus, quæ vel in medicamentis, aut herbis, sive commanducatis, sive in potu aut cibo assumptis, aut etiam in fumo mentis exhilarationem, ac quasi ebrietatis speci-
3 em, aut potius dementiæ, quærere non distulerunt. In rerum earum censum loco principe non inepte referas medicamentum Helenæ illud, *nepenthes nobile, oblivionem tristitiæ veniamq; afferens*, ut vocat Plinius lib. xxv. cap. II. De ejus viribus multa καθ' ὑπερβολὴν jactat Homerus Odyss. δ. his versibus:

> Αὐτίκ' ἄρ' εἰς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον,
> Νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων.
> Ὃς τὸ καταβρώξειεν, ἐπὴν κρητῆρι μιγείη,
> Οὐκ ἂν ἐφημέριός γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν.

Οὐδ'

Οὐδ' εἴ οἱ καὶ τεθναίη μήτηρ τε πατήρ τε,
Οὐδ' εἴ οἱ προπάροιθεν ἀδελφεὸν, ἢ φίλον υἱὸν,
Χαλκῷ δηϊόωεν, ὁ δ' ὀφθαλμοῖσιν ὁρῷτο.

Quos Latine ſic vertas:

Nepenthesq́; ſtatim iniecit medicamen Iaccho,
Iræ cunctarumq́; malorum oblivia ducens.
Hoc ſi quis mixtum cyatho præſumpſerit, ille
Luce iſta nunquam lacrymas effundet obortas,
Non ſi vel fato genitor decedat uterq́;,
Nec fratrem natumq́; rigentis cuſpide ferri
Ante oculos ſi tranſadigat truculentior hoſtis.

Et quanquam, quid nepenthes illud fuerit, ignoretur, Diodorus Siculus tamen lib. I. cap. XCVII. refert etiamnum ſuo tempore mulieres Dioſpolitanas in Ægypto efficaci illo remedio uti conſueviſſe, atque apud ipſas ſolas iræ triſtitiæque remedium potuiſſe inveniri. Galenus radicem ait fuiſſe *ænopiæ* herbæ, lib. quod animi mores ſeq. temper. corp. cap. III. Referre huc etiam poſsis *bugloſſum* Dioſco- 4
ridis, quod in vinum injectùm ait animi voluptates augere, lib. IV. cap. CXXIII. De *ambra cineritia* auctor eſt Simeon 5
Sethi lib. de Aliment. facult. lit. A. 13. ſi quis eam odoretur in convivio, velut ebrium fieri: ſin vino injiciat, maxime inebriari. In eundem uſum potentius eſt *cannabis ſemen*, 6
de quo Galenus lib. I. de aliment. facult. *Sunt qui eo cum aliis tragematibus veſcuntur, multum autem calefacit, ideoq́; ſumptum largius ferit caput, vaporem ſurſum ad ipſum mittens, calidum ſimul & medicamentoſum.* Ex cannabis hoc 7
ſemine Turcis in uſu eſſe pulverem, quem *beiran luc* vocent, cujus circiter cochlear unum in vino ſumentes, continuo rideant & geſticulentur, ingentemque ſpectatoribus riſum moveant, teſtis eſt Jo. Wierus lib. III. de præſtig. Dæm. cap. X. Etiam *folia cannabis*, in farinam verſa, quod

capit feriant, potum ſuaviter inebriantem efficere, notat
8 Hier. Cardanus lib. IIX. de Subtilit. Pertinet hac herba, *helenium* dicta, de qua audiemus Plinium lib. XXI. cap. XXI. *Attribuunt etiam*, inquit, *hilaritatis effectum eidem potæ in vino, eumq́, quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quo triſtitia omnis aboleatur.* Pertinet herba
9 *gyſſitietaris*, à convictu in Perſia nominata, quoniam hilas
10 rentur illâ, ut idem habet Plinius lib. XXIV. cap. XVII. Eſt in eodem cenſu *ſtrychnon*, ſive *manicum*, ſive *halicacabum*, quæ interdum confundunt auctores. De eo Theophraſtus lib. IX. Hiſt. plant. cap. XII ait drachmæ pondere potum efficere, ὥστε παίζειν τινὰ, καὶ δοκεῖν ἑαυτῷ κάλλιστον, *ut laſciviat qui ſumpſit, & ſibi ipſi belliſſimus videatur.* Plinius lib. adducto cap. XXXI. *ex eo luſum gigni, ſpeciesq́ vanas imaginesq́ conſpicuas obverſari affirmat.* Dioſcorides lib. IV. cap. LXXII. ait eâdem herba pota φαντασίας ἀποτελεῖν οὐκ ἀηδεῖς, *non illepidas rerum ſpecies & imagines vanas animo repræſen-*
11 *tari.* Et norat hanc plantæ vim Duncanus ille Scotus, cui poſtea regnum obtigit. Hic enim, ut refert Georg. Buchananus Hiſt. Scot. lib. VII qùum Sueno Norvvegiæ rex Scotiæ urbem Bertham obſideret, de urbis deditione ſimulanter cum Suenone agens, magnam interim panis vim & vini, herbæ ſolani ſomniferi ſucco infectam, ſub ſpecie amicitiæ in caſtra obſidentium ſubmiſit, militesque deinde ſo-
12 mno vinoque gravatos ad internecionem delevit. *Gelotophyllide*, herba in Bactris & circa Boryſthenem naſcente, pota cum myrrha & vino, varias obverſari ſpecies, ridendique finem non fieri, niſi potis nucleis pineæ nucis & melle in vino palmeo, auctor eſt Plinius lib. XXIV. cap. XVII.
13 Auctor Kyranidum de *vite alba*, ſeu *bryonia* refert, eam hominibus delectationem adferre, ac gaudium & exultatio-
14 nem, præſertim ſuccum ex ea bibitum. Panis quoque, qui

qui *lolij* multum admisit, inebriat, maximeque caput affi-
cit, adeò ut qui ejus plurimum ederint, somno quodam
gravi opprimantur, & vertiginosi fiant, testante id Matthi-
olo Comm. in Diosc. lib. II. cap. XCIII. Exemplum JCtus 15
clarissimus, Phil. Camerarius (quem anno ætatis LXXX. a-
nimo & corpore sanum adhuc vegetumque, in Italiam itu-
ri, Noribergæ salutavimus) adducit Horar. subcis. lib. I.
cap. XCIII. de villico suo. Hic ignarus rei, ex lolio panem
conficiens, se cum tota familia ex ejus esu in talem temu-
lentiam & veluti amentiam conjecit, qualem in vita ante
non senserat, quæ tamen in somno rursus discussa fuit, re-
licta saltem per dies aliquot capitis gravedine. Serapio ju-
nior Simplic. medic. cap. CLXXIII. ex mente Rhasis de cro-
co scribit, quod *crocus inebriat ebrietate forti, & quando
ponitur in vino, lætificat adeo, donec faciat insaniam in ex-
cellenti lætitia.* Garsias ab Horto Hist. arom. lib. I. cap. XXV. 16
refert Indos *faufel* arboris fructum immaturum, qui nu-
cis moschatæ formam obtineat, ac vim stupefaciendi ha-
beat & inebriandi, commanducare, eoque comesto velut
inebriatos, dolorum cruciatus non sentire. Meminit idem 17
Garsias Hist. plant. Novi orb. lib. II. cap. XXIV. floris & se-
minis herbæ, quam *daturam* vocat, colorem roris marini
æmulantis. Eum ait potui ciboque injectum & assumptum
homines mente quodammodo alienare & in risum solve-
re, atque amentes veluti & ebrios facere. Henricus Sal- 18
muthus Comm. in Nova reperta Pancirolli lib. I. tit. I. eam
appellat Dutroam, & ex floribus ait bulbi quandam speci-
em oriri, in quo nuclei sint, melonum semini similes, qui
cibo potionique permixti, utentis cerebrum pervadunt,
ac stultitiam quandam cum risu continuo, absque alio sen-
su, aut ulla rerum notitia excitent, tandemque somnum
inducant. Addit, ex Christophori à Costa libro Aromat.

cap. de Datura, Indorum Luſitanorumque uxores nucleos
eos ſubinde ignaris maritis exhibere, ac deinde ipſis inſpe-
ctantibus ac ridentibus ſecure adulteris ſui copiam facere:
ex ſomno vero excitatos nullius rei meminiſſe, ſed ſopore
tantum levi ſe correptos fuiſſe, ſibi imaginari. *Semen du-*
19 *trii* vocat Joan. Albertus Mandelslovius in Epiſt. de Itine-
re ſuo ad Adamum Olearium. Sed & de alia ſcribit planta
Garſias loco adducto cap. xxv. *bangue* dicta, cannabi non
abſimili, cujus folia, & interdum ſemen, Indi contundant,
ſuccumque exprimant, cui interdum de fructu fauſel vi-
renti, aut nuce moſchata, aut maci, aut caryophyllis, aut
camphora, aut ambra, aut moſcho, etiam opio aliquid ad-
dant, eoque aſſumpto quaſi ebrii omni ſolicitudine libe-
rentur, tenue quiddam ridentes, & in ecſtaſin quaſi abre-
pti. Subjungit, imperatoribus exercitus & militibus hoc
primùm excogitatum ut eo comeſto velut ebrii ferrentur in
pericula, omni ſolicitudine & timore ſoluti. Repetit hæc
de bangue ex Garçia Nic. Monardes lib. III. cap. de tabaco.
De ea etiam vide Chriſtoph. à Coſta, lib. de arom. cap. de
20 bangue. Auctor etiam eſt idem Monardus cap. de Coca,
Indos herbam *cocam*, foliis & fructu myrtum æmulantem,
admixtis tabaci foliorum pauxillo mandere, eaque ratio-
ne extra ſe ferri ebriorum inſtar, magnamque inde volu-
21 ptatem capere. Turcis præter pulverem ſuperius dictum
in uſu quotidiano eſſe *opium*, quod corrupte *aphion* vocent
& *maslach*, refert Petrus Bellonius Obſervat. lib. III. cap.
xv. idque ipſis innoxium eſſe ſcribit, cerebrum tantum
nonnihil perturbare, temulentos vero ipſos apparere, &
animoſiores fieri, nec belli proinde pericula formidare, in
ſomnum vero delapſos ſomnia experiri turbulentiora. Ad-
dit vulgare apud ipſos eſſe, ut convitii loco ſibi invicem o-
pii uſum objiciant mutuo, *Tu opium bibiſti*: cum in mo-
dum

dum quo apud alias gentes alter alteri temulentiam improperat. Repetit hæc Jo. Wierus lib. III. de Præstig. Dæm. cap. x.

CAPUT VICESIMUM QVARTUM.

Summaria.

1. *Ebrietas ex fumo quæsita.* 2. *à Scythis.* 3. *Massagetis.* 4. *Thracibus.* 5. *cohobba, fumo inebrians herba.* 6. *tabacum.* 7. *eius nomina varia.* 8. *usus salutaris.* 9. *abusus.* 10. *primum apud sacerdotes Indos.* 11. *deinde apud vulgus.* 12. *hodie per totam fere Europam.* 13. *modus bibendi.* 14. *in eum lusus Barclaji.*

Fuisse, qui *ex fumo* etiam ebrietatem quærerent, animique hilaritatem, paullo ante monui. De Scythis quibusdam id affirmat Maximus Tyrius serm. XI. Ἐν δέ τι οἶμαι Σκυθῶν γένος πίνουσι μὲν ὕδωρ, ἐπειδὰν δὲ αὐτοῖς δέῃ τῆς κατὰ μέθην ἡδονῆς, νήσαντες πυρὰν, καίοντες εὐώδεις βοτάνας, περικαθίσαντες ἐν κύκλῳ τῇ πυρᾷ, ὥσπερ κρατῆρος, εὐωχοῦνται τῆς ὀδμῆς, καθάπερ οἱ ἄλλοι τοῦ ποτοῦ. καὶ μεθύσκονταί γε ὑπ' αὐτῆς, καὶ ἀναπηδῶσι, καὶ ᾄδουσι καὶ ὀρχοῦνται. *Scytharum natio est, ut reor, una, quæ quum aquæ utatur ad potum, si quando tamen ebrietatis voluptatem requirat, construit pyram, in quam coniectis odoriferis herbis, ea circumsidet corona, cuius odorem veluti crateris haurientes, haud secus quam alii epoto vino, in ebrietatem vertuntur: quamobrem saltunt, canunt saltantque.* De Massagetis idem scribit Herodotus lib. 1. Ἀλλὰ δέ σφι ἐξευρῆσθαι (λέγουσι) δένδρεα καρποὺς τοιούσδε τινὰς φέροντα, τοὺς, ἐπεί τε ἂν ἐς τωυτὸ συνέλθωσι κατ' εἴλας, καὶ πῦρ ἀνακαύσωνται, κύκλῳ περιιζομένους ἐπιβάλλειν ἐπὶ τὸ πῦρ. ὀσφραινομένους δὲ καταγιζομένου τοῦ καρποῦ τοῦ ἐπιβαλλομένου, μεθύσκεσθαι τῇ ὀδμῇ, κατάπερ Ἕλληνας τῷ οἴνῳ. πλεῦνος δὲ ἐπι-

ἐπιβαλλομένου τοῦ καρποῦ, μᾶλλον μεθύσκεσθαι. ἐς ὃ ἐς ὀρχησίν τε ἀνίστασθαι, καὶ ἐς ἀοιδὴν ἀπικνέεσθαι. *Ab illis inventas etiam dicitur esse arbores, talem fructum ferentes, qui tactus ab illis in ignem, quem turmatim collecti accenderint, odore suo eos circumquaque considentes, perinde inebriat, ut vinum Græcos: & eo vehementius, quo plus ejus fructus fuerit injectum, donec ad tripudiandum cantandumq́ consur-*
4 *gant.* Petrus Martyr de rebus Oceanicis Dec. 1. lib. 1. meminit herbæ, similiter fumo inebriantis, quam *cohobbam*, vocari ait, qua Insulani per nares absorpta in furorem quasi agantur, ac domum illico & tecta sursum deorsum moveri, & homines versis vestigiis ambulare sibi imaginen-
5 tur. Nemini nostrum hodie non notus est fumus inebrians ex herba, quam vulgo cum Hispanis *tabaco* vocamus, Floridæ Virginiæque incolis, unde primum est delata, ab in-
6 sula vicina id nominis nacta; Brasilianis *petum* dicta. Galli *nicotianam* vocarunt, à *Joanne Nicoto*, Catharinæ Mediceæ Galliarum reginæ viduæ in Portugalliam legato, qui inde eam primus deferens, reginæ obtulit. Unde mox aliud nomen invenit, ut *herbe de la reyne mere*, sive *reginæ matris herba* diceretur. Alii *sanam sanctam* appellarunt, à sanandi ulcera & vulnera vi magna, qua pollet. Planta
7 est salutaris, maximique ad multos in medicina ægritudines usus: quod pluribus peculiari opere nos docuit Ægidi-
8 us Everardus Antvverpiensis. Bonum vero factum si intra usus istos stitisset. Hodie enim ob ejus abusum pluribus abominationi esse cœpit. Apud Indos primum ipsorum sacerdotes ea utebantur ad responsa danda. Ea de re ita Mo-
9 nardes lib. de simpl. med. Novi orb. cap. de tabaco: *Apud Indos moris erat Sacerdotes de bellorum eventu, aliisq́ magni negotiis momenti consulere. Consultus sacerdos istius plantæ folia sicca urebat, & eorum fumum tubulo seu cannula quadam*

in-

in os excipiebat, deinde quasi in ecstasin quandam raptus cadebat omni motu privatus: sicq; permanebat aliquamdiu. Discussa eius fumi facultate ad se redibat, referebatq; negotium cum Dæmone contulisse, & responsa dabat ambigua, ut, utcumque eventus succederent, illis facilè persuaderet, sic se prædixisse: eoq; modo barbaros illos homines misere decipiebat.

Deinde vero *vulgus etiam Indorum*, ita pergit Monardes, 10
cum fumum per os & nares recepit animi gratia, quando insomnia videre interdum, & extra se rapi volucre, aut etiam de suorum negotiorum eventu, ex insomniis, quæ illis apparebant, iudicaturi. Nunc temporis per potiorem sane Europæ par- 12
tem vix tabernam invenias, aut popinam, in qua non plures continuo desideant, ac *fumum* istum *tartareum* & *Diabolicum* ut vocat Hier. Benzo Hist. Novi orb. lib. 1. cap. xxvi. indesinenter ad ebrietatem usque hauriant, hilariterque se ipso invitent. Modus sumendi aut bibendi hic est. 13
Qui uti ea vult, sumit tubulum teretem non admodum longum ac perforatum ex argilla coctum, qui in fine desinit in calycem parvum & excavatum. Huic calyci particulam plantæ exiccatæ, & in frusta concisæ imponit, lucernæque admovet, ut ignem concipiat, fumumque emittat. Mox tubuli orificium ori inserit, fumumque accensæ herbæ per tubulum ad se trahit, atque ore & faucibus tam diu premit, dum cerebri latebras pervadat, omnemque in iis humorem conciter. Tum vero, ut de Caco Virgilius canit Æn. lib. IIX.

Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
Evomit, involvitq; domum caligine cæca,
Prospectum eripiens oculis: glomeratq; sub auras
Fumiferam noctem, commistis igne tenebris.

Succedit fœtor pestilens, & insuetis abominandus, rivusque commoti humoris per palatum, nares, os, immo & oculos fœdissimo adstantium prorumpit spectaculo. Eve-

nit

nit etiam, quod non minus mireris, ut qui primum fumo huic hauriendo se addixerit, abstinere illo deinceps difficulter queat. Unde fit ut subinde id genus homines tanta contentione, ac velut maligni sideris afflatu perciti, tam furenter fumum illum hauriant, mutuisque sorbitionibus se invicem cousque invitent,

— — dum iam vertigine tectum
Ambulet, & geminis exurgat mensa lucernis:

ipsique fumo inebriati, ac sæpe velut mente capti, stupefactis sensibus, oculis conniveant tandem in somnum, hujusque beneficio crapulam & vim cerebro receptam in novas sorbitiones destertant. Itaque non immerito in istum plan-
14 tæ hujus, aliàs minus noxiæ, abusum invehit Joan. Barclaii
Euphormio, Satyrici part. II.

Planta nocens, ô lethifero planta horrida fumo,
Quam bona diversis natura removerat oris.
Quis te, planta nocens, tristi vectare carina
Instituit demens, nostrisq; ostendere terris?
Scilicet infelix raperet quum secula Mavors,
Deformisq; fames, morbiq; cadensq; senectus,
Proh dolor! & sævæ legerent aconita novercæ;
Heu etiam in nostras deerant hæc fata ruinas?
Quis sordes, facinusq; tuum, dirosq; vapores
Explicet, & fœdo surgentia nubila fumo?
Talis Avernali corrumpit spiritus auras
Missus in astra lacu, morituraq; germina solvit,
Vicinumq; pecus, volucrumq; intercipit alas.
Talis & inferni subter mala limina mundi
Vrget odor manes, quum lampada tristis Erynnis
Solvit & extinctæ fumant post prælia tedæ.
Planta nocens, ô lethifero planta horrida fumo.
Te si semifero Cacus iactasset ab ore,

Alci-

Alciden vicisset odor, te secula prisca
Si nossent, poterant vacuis praeferre cicutis,
Et de Cerbereâ natam te dicere spuma.
Tunc si quis patriam violasset caede senectam,
Huic mites nimium flammas, huic lenta putassent
Flumina: fumiferi potasset nubila peti.

Vide in eundem abusum perorantem virum clarissimum Joan. Freinsheimium Dissertat. de Potu Calidae.

CAPUT VICESIMUM QVINCTUM.

SUMMARIA.

I. *Potiones ex frumento pro pessimis habita.* 2. *in eas epigramma Iuliani Imp. Graecum.* 3. *Latine redditum ab Erasmo.* 4. *Rhodomanno.* 5. *& Colero.* 6. *Abrincensis in Alam Britanniae scomma.* 7. *in zythum, Eobani.* 8. *De cervisiarum vitiis Dioscorides.* 9. *Galenus.* 10. *Aëtius.* 11. *Oribasius.* 12. *AEgineta.* 13. *Simeon Sethi.* 14. *Avicenna.* 15. *quos hodie refellit experientia.* 16. *cervisia veterum an à nostris diversa.*

SEd revertimur ad potus extra vinum inebriantes, qui ma- 1
gis proprie ita vocantur, & ex aqua & frumento ac frumentaceis parantur. Hi autem fere omnes sine discrimine, quocunque etiam nomine vocentur, malè apud veteres, immo & recentiores quosdam audiunt, & pro potibus habentur pessimis. Extat salsum in eas epigramma Juliani 2
Imp. τοῦ παραβάτου, Anthol. Graec. lib. I. tit. εἰς οἶνον.

Τίς; πόθεν εἶ, Διόνυσε; μὰ γὰρ τὸν ἀλαθέα Βάκχον,
οὔ σ' ἐπιγινώσκω. τὸν Διὸς οἶδα μόνον.
Κεῖνος νέκταρ ὄδωδε. σὺ δὲ τράγου. ἦ ῥά σε Κελτοὶ
Τῇ πενίῃ βοτρύων τεῦξαν ἀπ' ἀσταχύων;
Τῷ σε χρὴ καλέειν Δημήτριον, οὐ Διόνυσον,
Πυρογενῆ μᾶλλον, καὶ βρόμον, οὐ βρόμιον.

 Quod

3 Quod ita Latine vertit olim Erasmus ex Roterodamo:

Bacche quis? unde venis? verum tibi detero Bacchum,
Te haud novi, tantum est cognitus ille Iovis.
Is nectar redolet, hircum tu: dic, age, num te
E spicis finxit Gallia vitis inops.
Non igitur Bacchum te dixero, sed Cerealem,
Et frumentigenam, nec Bromium, immo Bromum.

4 Paullo aliter reddidit Laurentius Rhodomannus:

Bacche quis? unde venis? ita amet me verus Iacchus,
Non ego te, natum sed modo nosco Iovis.
Namq; hic nectar olet, tu hircum, num forsitan uvæ
Indigus è spicis te sibi Celta coquit?
Ergo non Bacchi Cereris sed nomine gaude:
Culmigena esto Bromus; vitigena haut Bromius.

5 Licentius & pluribus versiculis, sed non inelegantibus circumloquutus est Christoph. Colerus Parerg. cap. x.

Bacche quis? unde domo? per verum deniq; Bacchum
Te rogo & obtestor, dic mihi, Bacche, quis es?
Dic mihi, Bacche, quis es? nam te non hercule novi:
Unicus est notus filius ille Iovis.
Nectaris ille meri fragrantes spirat odores:
Alarum pestem tu gravis hircus oles.
Dic mihi, Bacche, quis es? num te sub imagine Bacchi
Celta suo finxit vitis egenus agro?
Non equidem mihi Bacchus eris, quum sis Cerere ortus:
Teque ego non Bromium dico, quid ergo? Bromum.

6 Extat etiam scomma in *alam* Britanniæ potum Henrici Abrincensis Normanni, Henrici III. Angliæ regis poëtæ, apud Guil. Camdenum in descript. Britann.

Nescio quod Stygiæ monstrum conforme paludi,
Cervisiam plerunque vocant: nil spissius illa
Dum bibitur, nil clarius est dum mingitur, unde
Constat, quod multas faces in ventre relinquat.

Qui-

Quibus adde poëtæ Germani, Eobani Hessi versus ex libel- 7
lo, quem de Valitudine conservanda conscripsit:

Qui docuit crasso Cererem confundere succo,
Huic iratus erat Bacchus & alma Ceres.
Nam Pelusiaci qui laudat pocula Zythi,
Illi nec cerebrum, nec caput esse puto.
Renibus & nervis cerebroq; hic noxius humor;
Sæpe etiam lepræ semina fœda iacit.

Sed lusum jocumque poëtarum ista dices. Igitur ad medi- 8
cos eamus, visuri quid illi senserint. Ex his agmen ducit
Dioscorides, quem cæteri omnes videntur quasi exscripsis-
se. Is de cervisia, sive zytho suo, aut curmi, ita sentit, lib.
I. cap. LXXX. *Zythus ex hordeo paratur, movet urinam, re-
nes & nervos lædit, & præcipue cerebri membranis noxius:
gignit flatus; mali succi est, & elephantiasin facit, atq; ebur
zythomadens in omne opus tractabile redditur.* Quod postre-
mum, de eboris per zythum mollificatione etiam notatum
video à Plutarcho Comment. An ad felicitatem satis viti-
um sit. Sed pergit Dioscorides & cap. seq. de curmi ait:
*Quod curmi vocatur, ex eodem hordeo fit, capitis dolores &
malos corporis succos facit, nervisq; nocet.* Dioscoridem se- 9
quitur Galenus lib. VI. de simpl. medic. facult. *Zythus acri-
or est*, inquit, *& succi pravi, utpote qui ex putredine prove-
niat; est & flatulentus, tum partim acris & calidus, par-
te vero plurima frigidus, aqueus, acidus.* Post Galenum Aë- 10
tius Tetrab. I. serm. I. ita censet: *Zythus acrior est quam
hordeum, ex quo fit & mali succi, nimirum ex putrefactione
factus: est autem flatuosus.* Et Oribasius collect. lib. XV. 11
*Zythus acrior est non parum, quam hordeum, & pravi succi,
utpote qui ex putredine proveniens, flatus quoq; excitat: est-
que partim acer & calidus, parte vero plurima frigidus, aci-
dus & aqueus.* Item Paullus Ægineta lib. VII. *Zythus & a-* 12

eris est, velut ex putredine factus, medium obtinens inter ca-
liditatem ac frigiditatem, & frigidus ex acida qualitate: qua-
13 *re etiam mali humoris.* Adde Simeonem Sethi, qui lib. de
cibor. facult. *Phucas*, inquit, *simplex quidem præparatus*
frigidus est, compositus vero siccans & calidus. At quidem
antiqui omnes existimant mali esse succi & nervis noxium ca-
pitisq; dolorem efficere. Et mox: *Et satius est huius usu ab-*
stinere, quod facile corrumpitur qui ex eo fit succus, & nervis
nocumentum affert. Ferunt etiam quod ebur in eo ad tempus
immersum maceratur mollescitq; ut cera. Et tandem: *Iis qui*
stomacho udo sunt, & qui temperaturas frigidiores habent,
14 *valde nocet.* Græcis demum accedat ex Arabum gente
princeps eorum, ut vocant, Avicenna, lib. de remov. no-
cum. in regim. sanit. tract. v. cap. XIIX. *Potus focha*, inquit,
corrumpit hepar, & cor, & stomachum, & splenem, & inte-
stina, & renes, & vesicam, & debilitat ipsa: deinde generat
tremorem, paralysin & lepram, & baras, & mictum urinæ
involuntarium, & lapidem vesicæ & renum, & hydropisin, &
est ex rebus quæ magis nocent nervis, & contrariatur coitui,
quoniam infrigidat & humectat, & spargit humiditates, quæ
sunt in facie nervorum, & facit accidere catarrhos malos &
scrophulas. Et lib. II. tract. II. cap. CCLXXIX. *Adhuc generat*
humorem malum, & est mali nutrimenti & nocumentum e-
ius membris animalis est ita, quod si in ipso infunditur os ele-
phantis, lenit ipsum, & fit artificiale operari in ipso. Nocet
nervis valde, nocet velamini cerebri, nocet renibus & vesicæ.
15 Verum hos experientia hodie omnes refellit, quæ tale quid
in zytho aut cervisia inveniri negat, ut eâ potius constet
Germanos, Anglos, Belgas, totiusque Septemtrionis in-
colas alios, cervisiæ potores, saluberrimos fere, robustissi-
mos & pulcherrimos esse, ac bene habitos, & in annosam
senectutem incolumes, nullis uspiam gentibus vino uten-
tibus

tibus colore forma, aut valitudine cessuros, privatim verò fœminas fœcundiores aliis repereri. Idem testimonio confirmant auctores medicique undiquaque doctissimi, Franc. Valleriola in Loc. comm. med. Jo. Manardus Epist. med. lib. v. ep. II. & lib. XXVII. ep. v. Olaus Magnus Hist. Septemtr. lib. XIII. cap. XXVII. Ant. Niger lib. de tuenda valet. Jo. Guil. Stuckius Antiquit. conviv. lib. III. cap. IX. Phil. Hechstetterus Obs. Med. part. II. Dec. v. casu IX. in schol. quibus adde eruditissimum Herm. Conringium, amicum nostrum singularem, lib. de German. corp. habitu antiquo, & qui præ cæteris idem latissime ostendit in elegantissimo libello, quem de Vino inscripsit, nitidissimus ille Galliæ ocellus, Adrianus Turnebus. Operæ pretium igitur fuerit 16
inquirere, an aliud genus cervisiæ fuerint veterum illæ ex frumento potiones, an vero ex malo præparandi modo, aut materiæ diversitate, illarum vitia & incommoda provenerint. Prius autem videndum erit, quis noster hodie sit, quis veterum fuerit cervisiarum conficiendi modus, & uterque inter se conferendus.

CAPUT VICESIMUM SEXTUM.

Summaria.

1. Cervisiæ hodie parandi modus varius. 2. unde variæ cervisiarum differentiæ. 3 modus parandi in genere qualis. 4. tharra. 5 maltum. 6. βύνη. 7. huius ἔτυμον. 8. braxium, bratiare, braxator. 9. brasiatorium & braxatorium differunt. 10. brassinum. 11. cupa. 12 βράζω, βράσσω. 13. ζέω, ζέμα. 14. polenta. 15. cinnus, cyceon. 16. veterum parandi modus itidem varius. 17. καταλέειν, καταλεαίνειν. 18. Dodonæus refellitur. 19. fermentatio cervisiæ veteribus nota. 20. Auctor περὶ ζύθων ποιήσεως. 21. lupulus, planta ipsis incognita. 22. pro ea usi sunt conyza. 23. item mentha & apio. 24. tum ruta & origano. 25. pro lupulo quid hodie nonnulli substituant.

Cer-

1 CErvisiarum nostrarum modum quod attinet, is tam varie variat, ut vix urbs sit aut opidum, aut pagus, in quo non parte aliqua ab aliis is sit diversus. Unde & tam variæ illarum bibentibus se offerunt differentiæ, ut de his vere usurpare possis Virgilii illos versiculos, quos lib. II. Georg. de vinis profert,

2 *Sed neq; quam multa species, nec nomina quæ sunt*
Est numerus: neq; enim numero comprendere fas est.
Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere, quam multæ Zephyro turbentur arenæ:
Aut, ubi navigiis violentior incidit Eurus,
Nosse, quot Ionii veniant litora fluctus.

Interim tamen in genere & communi quadam ratione confectiones cervisiarum conveniunt, nec multum ab invicem
3 discrepant. Fit nempe *cervisia* ex frumento, & potissimum ex hordeo & tritico. Maceratur primo frumentum in aqua donec intumescat, dein aqua exemptum in acervum componitur, & leviter quasi putrefieri aut corrumpi permittitur, donec enatis ligulis germinare incipiat, mox resiccatur & torretur. Hoc fit interdum solo aëris æstivi calore, interdum supra tabulatum, subjecto igne: quod *thar-*
4 *ram* vocant, sive *tarram*. Ekkehardus Junior lib. de Casib. monast. S. Galli, cap. I. *Tarra avenis centum maltrarum commoda*. Superioribus Germanis dicitur eine Tharre / Sa-
5 xonibus eine Dahre. Hoc modo præparatum frumentum appellatur *maltum*, sive *malta*: Germanis superioribus
6 Maltz / nostratibus Malt / Belgis Mout. Aëtius Tetrab. III. serm. III. cap. XXIX. βύνον vocat, & ait esse κριθὴν βεβρεγμένην καὶ βλαστήσασαν, καὶ πεφρυγμένην μετὰ τῶν γλωσσιδίων, *hordeum madefactum, quod germen emisit, deinde cum enatis ligulis tostum est*. Hesychius Lexico: Βύνη (ita legerim, non Συνεὺς) σκευασμάτιον κρίθινον, *byne, apparatio hordeacea*

ζεacea, sive hordeum præparatum. Matth. Martinius Le-
xico Philolog. deducere conatur ex Hebræo, voce, quæ *e-
bullire, intumescere* significat. Esse enim hordeum, quod
madefactum intumuit aut ebulliit. Mox tamen deducit à
βύω, quod madefaciendi significationem habeat in *imbuo*:
additque affinem vocem esse *bier*, pro cervisia, quæ ex *ζύ-
νη* coquitur. Tandem tamen mavult derivari τὴν βύνην à
τῷ πίνῳ Aristotelis, quod iam ante diximus potum esse hor-
deaceum, cuius materia sub βύνη. Sequior Latinitas *bratis-* 7
um dixit, sive *brasium*; hordeum nempe aqua maceratum,
tostum & molitum. Vide Brovver. Antiq. Fuldens. l.3. c.
12. p.216. Hinc *brasire*, *bratiare*, *brasiare*, & horridiore
sono *braxare*; cervisiam coquere, quod Gallis adhuc ho-
die est *brasser*: quemadmodum & *braxator* ipsis est *bras-
seur*, qui cervisiam coquit, *zythepsa*. Hinc itidem *bratia-* 8
torium, domus sive locus in quo cervisia coquitur; Gallis
brasserie. Monachi Fuldenses in libello supplici ad Carolum
M. Imp. ad annum, ni fallor, IↃCCCIII. §. XVI. *Et ipsa mona-
steris ministeria per fratres ordinentur, id est, pistrinum, hor-
tus, bratiatorium, coquina*. Dicitur & *brasiatorium* & *bra-* 9
xatorium. Vocabularius tamen antiquus, ut barbara habet
inscriptio, Lipsiæ editus anno CIↃ IↃ I, inter ista distinguit,
& *brasiatorium* vult esse domum seu locum, in quo mal-
tum præparatur: *braxatorium*, locum coquendæ cervi-
siæ. Jo. Gerh. Vossius lib. II. de vitiis serm. cap. III. bratium
sive maltum, etiam *brassinum* putat dici, & adducit locum 10
ex edicto Philippi Galliarum regis: *Duas cupas de uno bras-
sio*. Verum ibi brassinum non sumitur pro bratio aut malto;
sed pro una aliqua cervisiæ coctura, quantum nempe una
vice eius solet coqui. Galli adhuc hodie vocant *un brassin*,
Germani ein Gebrewels. Intelligit igitur Philippus non
duas cupas de uno bratio, sive malto, sed de unoquoq; bras-

 sino,

11 fino, five coctura. *Cupa* autem hic est vas cervifiæ, ut Var-
roni in fragm. Sat. περὶ μέθης, & in fesquiulyffe, dicuntur
cupæ vinariæ & *cupa aceti*. Videntur autem *brattum* five
brasium, & quicquid ab iis defcendit, voces effe prifcæ Cel-
12 tarum: nifi à Græco malis deducere. Græcis enim βράζω,
13 & βράσσω & βράττω eft *ferveo, ebullio*. Hefychius in Lexico
τὸ βράζειν explicat per ζέειν, quod itidem eft *fervere, ebulli-
re*; unde ζέμα *decoctum*. Proprie tamen *maltum* Latine
14 dixeris *polentam*, cui, nifi fit eadem, admodum eft affine.
Hæc enim, non fecus ac maltum, erat hordeum madefa-
ctum, mox toftum & mola fractum; five farina hordei to-
fti fractique. Ex hac etiam non cibum tantum coquebant
veteres Romani, fed & potum. Ejus meminit Ovidius lib.
v. Metam. fat. VII. in qua Baubo anum introducit, quæ Ce-
reri fitienti,

— — lymphamq; roganti,
Dulce dedit, tosta quod coxerat ante polenta.

Cæterum hunc Baubus potum Cereri oblatum Arnobius lib. v. vocat *cinnum*, Græcisque dici ait *cyceonem*: de quo etiam Orphei adducit verfus Latio donatos, quos Græce legere eft apud Clementem Alexandrinum. Verum Cinni & cyceonis non femper eadem eft fignificatio. Arnobius quidem cinnum hoc in loco vocat *ad eus potionem*, atque ita idem fentire videtur cum Ovidio. Uterque enim potum ex frumento intelligit: Arnobius ex adore, farris ex frumenti fpecie, Ovidius ex hordeo & polenta five hordei macerati, tofti & moliti farina coctum. At Nonius, in concinnari, *cinnum* vocat *potionis genus ex multis liquoribus confectum*: quod huc non pertinet. Similiter *cyceon* veteribus *duplex* fuit, *fimplex* & *compofitus*. De *fimplici* Hippocrates lib. II. de Diæta agit, & parari folitum ait ex farina cum aqua, aut vino aut melle. Cum aqua paratum

fcribit

scribit refrigerare & nutrire, cum vino nutrire & calefacere, cum melle nutrire & alvum lenire. Ex his cum aqua paratus & coctus cinnus, cum Ovidiano potu idem esse potuit, cæteri aliorsum pertinent. Atque hunc potum cum aqua coctum Hippocrates lib. II. de Morbis videtur κυκεῶνα λεπτὸν, *cyceonem tenuem* vocare. Erotianus definit πόμα μετ' ἀλφίτων πεφυραμένον, seu *potum polenta aut farina permixtum. Compositus cyceon* est apud Homerum Il. λ. quem ex vino Pramnio, melle, aqua, farina & caprino caseo paratum Nestori & Patroclo exhibuit Hecamede. Eustathius ad eum Homeri locum dicit esse πόμα ἐξ οἴνου καὶ μέλιτος, καὶ ὕδατος, καὶ τυροῦ μεμιγμένον. Eadem habet Hesychius nisi quod caseum omittat, Suidæ simpliciter est πόμα ἐκ διαφόρων μιγμάτων. Alii enim alia addebant aut subtrahebant, eratque instar pultis sorbilis, aut liquidioris alimenti. Hippocrati lib. de Nat. mul. & lib. I. περὶ γυναικείων est κυκεὼν παχὺς, *cyceon crassus*, & cum Ovidiano potu nihil commune habet. Sed redimus ad ζύθον, sive maltum, aut bratium, de quo intelligendus est Orosius, quando de cervisiæ confectione lib. V. cap. VII. ait: *Suscitatur illa ignea vis germinis madefactæ frugis, ac deinde siccatur, & post in farinam redacta molli succo admiscetur, quo fermentato sapor austeritatis & calor ebrietatis adjicitur.* Hæc totidem verbis repetit Isidorus Orig. lib. XX cap. II. Maltum enim hoc mola fractum in farinam crassiorem redigitur, quæ primum cum aqua seorsim certo temporis spatio in pultem coquitur, vel etiam aqua ferventi, quasi ebullitione quadam irrigatur, idque semel atque iterum, donec omnis pinguedo aquæ inhæreat. Colaturæ flores lupuli injiciuntur, cum quibus deinde perfecte coquitur. Colatur tum denuo, & colato ad teporem refrigerato flores sive fæces cervisiæ, aut aliquid fermenti admiscetur, ut spumescat & fermentetur instar

15 vini. Hæc hodie est fere cervisiæ parandæ ratio. Veteres quod attinet, mirum certe videtur, quum tam sæpe potuum ex frumento & frugibus faciant mentionem, qui factum, ut nemo conficiendi modum nobis integre consignarit. Ea quidem id inde esse crediderim, quod & apud ipsos, ut apud nos hodie, pro gentium locorumque diversitate modi conficiendi admodum variarint, nec una omnes ratione potus suos sibi confecerint. De variis istis parandi modis testis est Strabo lib. XVII. ubi postquam dixisset, zythum peculiariter apud Ægyptios fieri, addit: Παρ' ἑκάστοις δ' αἱ σκευασίαι διάφοροι. *Apud singulos vero confectiones sunt differentes.* Nihilominus tamen, si in genere, ut recentiorum, ita & veterum parandæ cervisiæ modum consideres, non deprehendes eum à nostro multum discrepantem. Primo enim, non secus ac hodie, ex frumento parabatur cervisia sive potus. Frumentum id æque, ut nunc, madefaciebant. Id tangit Plinius lib. XIV. cap. XXII. *Est*, inquit, *& Occidentis populis sua ebrietas ex fruge madida.* Nec tamen simplex erat illa madefactio, sed tanta ut frumento quasi putredo quædam induceretur, & germinatio succederet. Docuit id iam olim Theophrastus lib. VI. de causs. plant. cap. XV. ubi scribit: Τοὺς δὲ (χυλοὺς) ἐξιστάντες τῆς φύσεως, καὶ ὑποσήποντες, εἰς χυλοὺς ἄγουσι ποτίμους. οἷον, ὡς οἱ τοὺς οἴνους ποιοῦντες ἐκ τῶν κριθῶν, καὶ τῶν πυρῶν, καὶ τὸν ἐν Αἰγύπτῳ καλούμενον ζῦθον. *Nonnullos* (sapores, sive chymos) *dimovendo ex propria natura, putrefaciendoque leviter, potari habiles faciunt: ut qui vina ex hordeo aut tritico conficiunt, aut quod zythum AEgyptus appellat.* Fatentur idem Galenus lib. VI. de simpl. medic. facult. Oribasius collect. lib. XV. aliique qui zythum ex putredine fieri scribunt. Ita vero madefactum & quasi corruptum frumentum, mola frangebant in farinam. Hoc autem ut commode fieret, necessum erat, ut primum

mum

mum reficcaretur, ac post mola frangeretur. Mola vero
fregisse veteres frumenta testis est Athenæus lib. x. ex Hecae
tæo. ἐκαλαῖος ἦ, inquit, ἐν δευτέρῳ περιηγήσεως, εἰπὼν περὶ
Αἰγυπτίων, ὡς ἀρτοφάγοι εἰσιν, ἐπιφέρει, ὡς τὰς κριθὰς εἰς τὸ πό-
μα καταλέουσι. *Hecatæus libro secundo descriptionis orbis, quum
de Ægyptiis dixisset, eos pane vesci, subiungit, quod horde-
um potus gratia mola frangant.* Et in principio libri ex eo-
dem Hecatæo dixerat Athenæus, Ægyptios κυλλήστιας ἐσθίειν,
τάς τε κριθὰς εἰς ποτὸν καταλεαίνειν, *vesci collestia* (pane ex
olyra & oryza) *& hordeum pro potu mola frangere.* Καταλέ- 16
ειν enim est, *mola frangere*, ab ἀλέω *molo*: καταλεαίνειν est,
conterere, à λεαίνω, *tero, molo, pinso.* Unde καταλεαινοντης
apud Hesychium sunt καταστρίψαντες qui proinde etiam ζυ-
θίον, quod diminutivum est à zytho, vocat πόμα ἐξ ἀλφίτου,
seu *potionem ex farina*, sive ex hordeo in farinam con-
trito & commolito. Madefaciebant itaque primùm vete-
res frumentum, sive macerabant, mox leniter putrefieri si-
nebant, reficcabant deinde rursus, seu torrebant, ac tan-
dem mola frangebant, atque ita habebant *malium*, quo
nos hodie uti diximus. Cæterum post hanc mistionem mal-
ti cum aqua, ante fermentationem, puto à veteribus etiam
institutam coctionem, atque omnia simul perfecte eos co-
xisse. Rembertus Dodonæus quidem in Epistola, quæ est 17
xxxix. inter Epistolas Medicinales Balduini Ronssei, quem-
admodum & Matth. Lobelius in Adversar. putant zythum
fuisse potum ex hordeo tantisper in aqua macerato, donec
id resolutum fuisset in liquorem: & hoc ait Dodonæus dif-
ferre zythum à cervisia nostrate, quod hæc ex hordeo co-
cta sit, ille crudus ex hordeo in aquam tantum resolutus
humor. Sed vapulat hoc nomine à Ronsseo Epist. xl. Li-
cet enim de zytho Dioscorides non addiderit, cum coctum
fuisse; tamen nec in aquam tantum resolutum affirmavit,

nec

nec quiſquam veterum alius. Omnes vero veterum, ubi de frumentaceis potionibus agunt, inculcant eorum σκευασίαν, & zythum, cerviſiasque cæteras vocant πόμα ἐσκευασμένον & κατασκευασμένον. Quæ autem poteſt eſſe σκευασία, ubi ſaltim frumentum in aqua cruda maceratur ad diſſolutionem, & ſic bibitur? Et quomodo zythus ſola frumenti in aqua maceratione paratus, parum concedere potuit vino, tum odore & fragrantia, ſaporisque bonitate, tum facultate; quod de zytho non vice ſimplici affirmat Diodorus Siculus, ut ſupra oſtendimus? Hieronymus certe ad Nepotianum, de vita Clericorum, ubi de ſiceræ, omnisque potionis extra vinum inebriantis confectione agit, ait *coctis frugibus aquam pinguiorem colorari:* ſive ut Iſidorus habet loco adducto, *coctis frugibus aquam pinguiorem quaſi ſuccum colari.* Igitur & coquebatur olim cerviſia. Tandem
18 vero poſt coctionem hanc & colaturam, decoctum ſinebatur fermentari. Hæc fermentatio ut eo promptior fiat, hodie addi conſueverunt, ut ante dixi, fæces cerviſiæ aut fermenti aliquid. Sed nec hoc latuit veteres. De fermento meminit Virgilius lib. IV. Georg. id uſurpatum in confectione potus ex ſorbis.

Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti
Fermento atq́ acidis imitantur vitea ſorbis.

De fæce cerviſiæ aut ſpuma teſtis eſt Plinius lib. XXII cap. VII. *Galliæ*, inquit, *& Hiſpaniæ frumento in potum reſoluto, quibus diximus generibus, ſpuma ita concreta pro fermento utuntur; qua de cauſſa levior illis quam cæteris potus eſt.* Ζυμοῦται nempe hoc modo, καὶ μετεωρίζεται decoctum, ſive fermentatur, elevaturque & levius redditur, ut Hippocrates
19 loquitur in melancholiæ ex acidis fermentatione. Quæ omnia confirmat Anonymus auctor fragmenti περὶ ζύθων ποιήσεως, nondum editus, Chemicorum Græcorum volumini

ſub-

ſubjunctus, cujus ſententiam de zythi veterum paratione
adducit eruditiſſimus Reineſius Var. Lect. lib. III. cap. IX.
Scribit ille, è molito hordeo & addito fermento fieri pa-
nes, eoſque in ahenum conjectos affuſa aqua coqui, tum
colari liquorem, hunc contectum incaleſcere, & ſeparata
fæculentia potabilem reddi. Et hanc *zythi* olim in Ægy-
pto parationem fuiſſe, recte ex eo colligit Reineſius, quod
Chemici illi, licet Græci, quorum codici MS Auctor iam
dictus ſubiungitur, omnes apud Ægyptios vixerint. *Lupu-
lum* quidem quod attinet veteres cerviſiis ſuis incoxiſſe non 20
invenimus, cuius beneficio putredini à madore frumenti
contractæ mederentur, potum ab acore tuerentur, condi-
rent, diu ſervarent, & potantibus amariorem redderent &
facultate calidiorem; qui ſimul aperiret & abſtergeret, ſan-
guinemque defæcaret, & ſal quaſi eſſet potus. Plane enim
incognita illis planta hæc fuit, nulli memorata, niſi forte
uni Plinio, qui lib. XXI. cap. XV. *lupum ſalictarium* appel-
lat, & inter oblectamenta potius, quam alium uſum refert.
Interim habuere alia, quæ vicem lupuli ſupplerent, atque
idem cerviſiis addita præſtarent. Athenæus lib. X. ex Heca 21
tæo nos docuit quoſdam *parabia*, ex milio paratæ, addi-
diſſe *conyzam*. Eſt autem *conyza* calida & ſicca, ut lupu-
lus, amara & ad guſtum acris, nec minus quam iſte aperit,
incidit & abſterget: odore etiam præſtantior eſt & validi-
or, idemque in potibus præſtans, quod lupulus. Arabes,
ut ex Avicenna liquet lib. II tract. II. cap. CCLXXIX. addi- 22
dere *mintham* & *apium*: interdum, ut idem lib. de remov.
nocum. in regim. ſanit. tract. V. cap. XIX. ait, *rutam* & *ori-
ganum*. Hæc vero omnia ſimiliter calida ſunt ſecundo, 23
quædam etiam tertio exceſſu, & vim conſervandi, inci-
dendi, aperiendi, extenuandi, abſtergendi & flatus diſcu-
tiendi obtinent, ut videre eſt apud Galenum lib. VI. & IIX.
de

 Nec nostri hodie semper lupulum, aut hunc solum cerevisiis suis incoquunt; sed interdum *absinthium*, quod Septentrionales facere Olaus Magnus testis est lib. XIII. Hist. Septentr. cap. XXVII. interdum *chamæpeucen Cordi*, quæ *myrica* est, vulgo Post Germanis dicta, indunt; alii *serpilli silvestris speciem*, quam Poloni *szmer* appellant. Alii aliquid *scarleæ* injiciunt, quæ vaporosa admodum est: alii alia addunt, lupuloque substituunt, potusque iis condiunt. Quorundam, inquit Ant. Snecbergerus in Amethysto, flagitiosa temeritas etiam *hyoscyamum* in usum trahit. Ex quibus omnibus liquido apparet, veterum potiones frumentaceas parandi modum vix alium fuisse à nostro, nec quidquam in ipsis conficiendis eos latuisse, quod nos sciamus: quanquam facile concedamus, non ubivis locorum, nec apud omnes æque accurate omnia observata, quum nec apud nos idem ubivis fieri soleat.

CAPUT VICESIMUM SEPTIMUM.

SUMMARIA.

1. *Potuum frumentaceorum nocumenta.* 2. *ad potus illos parandos quæ requirantur.* 3. *aqua salubris.* 4. *frumentum bonum.* 5. *justa eius germinatio & tostio.* 6 *lupuli flores.* 7. *coctura sufficiens.* 8. *frumentatio.* 9. *nihil fit sine fermentatione.* 10. *modus fermentationis in cervisia.* 11. *cervisia mediæ natura inter aquam & vinum.* 12. *caliditas eius unde.* 13. *eius qualitates.* 14. *nocumenta unde.* 15. *vini commoda.* 16. *incommoda.* 17. *cervisia an elephanticos faciat.* 18. *elephantiasis Ægypto familiaris.* 19. *eius rei caussa reddita.* 20. *à Scaligero dissensum.* 21. *in Germania pauci Elephantici.* 22. *cervisia à Simeone Sethi laudata.* 23. *& ab Avicenna.* 24. *Carmen de cervisia Hugonis Grotii.* 25. *& de cervisia Gardelebiensi Henrici Meibomii.*

Vidi-

Vidimus cervisiarum, seu potuum frumentaceorum con- 1
fectionem hodiernam: vidimus & veterum modice ab
ista discrepantem. Videamus nunc porro an à potu, eum
in modum parato, talia nocumenta sanitatisque incom-
moda, quæ Dioscorides, & qui ipsum sequuntur, illi ad-
scripsere, provenire possint. Tria autem maxime in *σκευ-* 2
ασίᾳ horum potuum veniunt consideranda: *materia*, *co-
ctura* & *fermentatio*. Materia est *aqua*; *frumentum*, sive
ex hoc paratum maltum; & *lupulus*, sive hujus flores. *A-
quam* si potus salubris esse debet, optimam oportet eligere, 3
visu nempe, gustu & olfactu puram & sinceram. Nisi e-
nim ea talis sit, cervisia ipsa, quæ nihil aliud est quam aqua,
frumenti & lupuli florum viribus imprægnata, malæ aquæ
malas qualitates plurimas retinebit, nec omnes coctura aut
fermentatio emendabit. *Frumentum* item bonum esse con 4
venit & selectum, sive hordeum sit, aut triticum, sive etiam
frumentaceorum quid aliud. Hoc enim est quod Corn.
Celsus dicebat lib. II. cap. XIIX. *Firmior ex frumento potio,
quo firmius fuit ipsum frumentum.* Multum vero situm et- 5
iam est in ipsa *frumenti* macerati *germinatione* & *tostione*:
Nam si plurimum pro germinaverit, minus qualitatum in
aquam aut virium, dum coquitur, deponet. Si in sole tor-
rebitur, plus humoris excrementitii retinebit: sin ab igne,
cavendum erit, ne nimium torreatur, & usturam recipiat.
Lupuli flores itidem selectos esse, & in quantitate debita ad 6
jici necessum est. Plus justo enim additi, calefacient nimi-
um, & caput fortius petent, potusque amariorés reddent.
Post materiam requiritur *coctura*, quæ sufficiens esse debet; 7
ne si minor sit, quam fas fuerit, cervisia relinquatur crudi-
or: quod sæpe fit illis in locis, ubi ligna cariora sunt, & co-
ctores cervisiarum parcius ea in cocturam adhibent. Tan-
dem requiritur *fermentatio*, qua cervisia ita cocta bene fer- 8

mentetur & defæcetur. Non loquor autem nunc de fer-
mentatione illa, qua frumentum madefactum germinare
9 incipit. Est enim & hæc fermentatio quædam. Nihil siqui-
dem sine fermentatione producitur, nihil nutritur, & quod
cibum concoquimus, quod sanguinem conficimus, quod
simile nobis progeneramus, non fit sine fermentatione, nec
quicquam aliud sine illa in hoc orbe sublunari sub aspe-
ctum prodit; ut pluribus, si instituti ratio id ferret, deduce-
re in proclivi esset. Sed loquor de ea nunc fermentatione,
qua post frumentum, aut ex eo maltum, cum aqua deco-
ctum, cervisia ex se fermentari incipit, eaque fermentatio
ut sufficienter fiat, porro promovetur alterius cervisiæ fer-
mentantis addita fæce, aut floribus, ut vocant, aut modico
10 fermenti. Incipiente enim ex se fermentatione, si fæces
jam dictæ, aut fermenti aliquid decoctioni fuerit additum,
jam coctis id incubat & magno corpori vim suam miscet,
omnesque ejus partes pervadit, unde mox homogenea
congregantur, heterogenea separantur, aliaque ad super-
ficiem propelluntur, & *flores* constituunt (qui deinde a-
liis frumentaceis decoctionibus rursus sint pro fermento)
alia in fundum detruduntur, eoque facto reliquus liquor
11 depuratus cervisiæ essentiam constituit. Hoc autem modo
& ex arte confecta cervisia mediam naturam inter aquam
& vinum indipiscitur, nec tam frigida manet quam illa,
12 nec tam calida evadit, ut hoc. Licet enim & aqua sit frigi-
da, coctione tantum attenuata & levior facta, hordeum
etiam sit frigidum in primo gradu: (triticum enim calorem
quendam obtinet) tamen frumentum omne in prima illa
fermentatione, qua incalescit & germinat, calorem ali-
quem acquirit. Nihil enim hujus sine calore fit, sed pro-
truduntur germina omnia à vivifico calore qui est in gra-
nis, in quibus idem porro tostione quodammodo figitur,
quem

quem deinde maltum in cervisiam dum coquitur, deponit. Accedit deinde malto calor extraneus à tostione ipsa, quæ empyreuma addit. Cumprimis vero ex lupulo (qui calidus est & siccus secundo excessu) calor intenditur, eoque magis, pro majori ipsius quantitate. Nec nihil demum facit fermentatio ultima, qua potio aërescit, ut ita loquar, & *μετεωρίζει*, seu spirituascit. Atque hæc caussa est ob quam 13
cervisia mediam inter aquam & vinum naturam sortitur, atque ita contemperatur ut potus fiat saluberrimus, omni ætati, sexui, regioni & tempori conveniens. Bene etenim nutrit, & corpora reddit pinguiora & robustiora; cutim efficit lævem ac nitidam beneque coloratam, vino melius humectat, paucos facit arthriticos, vitamque longius producit. Quod si interdum nocere videatur, eaque inducere 14
incommoda, quæ Dioscorides cæterique illi tribuunt auctores, accidit id vel ratione quantitatis, si immodice assumatur, vel ratione ætatis, si recentior sit, aut turbidior, ac minus defæcata, aut ob errorem in coctura commissum, aut si acescat, aut ex aquæ vitio, aliaque aliqua ex peculiari caussa. Ita *recens cervisia*, vel turbida, aut malè cocta in ventriculo flatus excitat, & dolores colicos, aut renum cruciatus & stranguriæ molestiam. *Si acescat* ventriculum vellicat, rèfrigerat, tussim concitat, capitis dolores producit. Si plus lupuli receperit, aut vice lupuli calida alia ipsi fuerint incocta, pius caput petet & aggravabit. Hoc vero cervisia commune habet cum vino Etenim & hoc tum ratione loci in quo nascitur, tum ratione caloris quem obtinet, saporis, odoris, substantiæ, maturitatis & ætatis immane quantum variat, & multa sæpe bibentibus creat incommoda. *Optima* quidem sunt *vina*, quæ celeriter nu- 15
triunt & reficiunt, vires corporis instaurant, concoctionem juvant, sudorem & urinam provocant, senectutis frigidi-

tatem contemperant, spiritus & nativum calorem excitant, putredini resistunt, stomachumque debilem emendant.
16 Vicissim vero *vina dulcia & crassa* lienem & hepar in tumorem attollunt, & picrocholis obsunt, apud Galenum comm. in Aph Hipp. lib. III. aph. II. & lib. de vict. rat. in acutis. *Vina minus cocta*, præcipue mustum, inflat, conturbat & in ventre effervescit, teste Hippocrate lib. II. de diæta, & Galeno lib. II. de alim. facult. cap. IIX. *Nova* eidem Galeno lib. v. de sanit. tuenda, cap. v. & lib. de malo bonoque succo, in ventre fluctuantia permanent, & difficilis sunt coctionis. *Vino veteri* nervos lædi scribit iterum Dioscorides lib. dicto, cap. VII. Regionis ratione *vinum Asiaticum* ex monte Tmolo, capitis dolores ciebat: *Coum* & *Clazomenium* facile corrumpebatur, flatus gignebat, alvum turbabat, nervisque oberat, teste eodem Dioscoride cap. x. Et quis omnes differentias, omnia nocumenta re-
17 censeat? Quod vero Dioscorides, & ipsum sequutus Avicenna, cervisiam Ægyptiam, sive zythum, volunt *elephantiasin* progignere, in eo prorsus falsi fuere aut fallunt. Potuit quidem Dioscorides in Ægypto vixisse, atque etiam militasse; quum βίον στρατιωτικὸν egerit, ut in præfat. ipse testatur: potuit etiam multos ibi vidisse elephanticos: at male in zythum ejus rei caussam referre, & non caussam, ut
18 caussam, obtrudere nobis conatus est. Licet enim elephantiasis in Ægypto sit endemia, atque adeo frequens, ut etiam in ipsa sola eam vigere crediderit Lucretius, qui ita de ea scribit lib. VI.

Est elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur AEgypto in media, neq́ praeterea usquam.

19 Caussa tamen non tam zythus est, quam aëris intemperies & ciborum ratio. Audiamus Galenum lib. II. de curat ad Glauc cap. x. Κατὰ γοῦν τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐλεφαντιῶσι πάμ-

πολ-

πλεῖ, διά τε τὴν δίαιταν, καὶ τὴν θερμότητα τοῦ χωρίου. Κατὰ δὲ τῆς Γερμανίας τε καὶ Μυσίας σπανιώτατα τοῦτο τὸ πάθος ἅπαν γινόμενον, καὶ παρὰ τοῖς γαλακτοπόταις Σκύθαις σχεδὸν οὐδέποτε φαίνεται γινόμενον. Ἀλλ' ἐν Ἀλεξανδρείᾳ παμπόλλη ἡ γένεσις αὐτοῦ, διὰ τὴν δίαιταν ὅσην. ἀθάραν γὰρ ἐσθίουσι, καὶ φακῆν, καὶ κοχλίας, καὶ ταρίχη πολλά. τινὲς δὲ καὶ ὄνεια κρέα, καὶ ἄλλα τοιαῦτα, παχὺν καὶ μελαγχολικὸν γεννῶντα χυμόν. ἔτι δὲ θερμοῦ τοῦ περιέχοντος ὄντος, καὶ ἡ ῥοπὴ τῆς φορᾶς αὐτῶν πρὸς τὸ δέρμα γίνεται. *In Alexandria quidem elephanticis morbo plurimi corripiuntur propter victus rationem & regionis fervorem. At in Germania & Mysia rarissima hac passio esse videtur. Et apud Scythas lactis potatores nunquam ferè apparuit. In Alexandria vero plurimum generatur ob victus rationem. Comedunt enim farinam elixatam, & lentem, & cochleas, & plura salita, & nonnulli ex ipsis carnes asininas, & alia quædam, quæ crassum & melancholicum humorem generant, unde quum circumstans aër calidus sit, motus humorum agitur versus cutem.* Etiam Lucretius ipse caussam elephantiasis in Ægypto in aërem retulit, dum versibus adductis mox subjicit:

— — *varius concinnat id aër.*

Cumprimis tamen in victu Ægyptiorum ad elephantiasin multum contulit lentium esus: qui tam familiaris & frequens Ægyptiis fuit, ut lentem propterea Virgilius lib. 1. Georg. vocarit *Pelusiacam*, à Pelusio Nili ostio: Martialis in Xeniis *Niliacam*. Sunt autem lentes cibus admodum noxius, frigidus & siccus, mali, si quisquam alius, crassi & vitiosi succi, & qui in melancholicis morbis generandis & promovendis immane quantum possit. Simeon Sethi de alimentis in v. Φακῆ ita scribit: οἱ δὲ παλαιοὶ [illegible]

πάθη. qui crebrius huic edulio indulgent, incidunt in elephantiasin, quam vocant, carcinomata schirri nervorum dolores
20 *affectusque videlicet melancholicos.* Itaque non opus est cum Scaligero Exercit. LXXXVII. ad excusandum Dioscoridem recurrere ad acorem zythi, cui emendando hodie lupulus cervisiæ addatur. Nescimus enim an non Ægyptii etiam illum conyza, aut re alia emendarint. Hoc enim alibi ab aliis factum jam docuimus, & quidem longè ante
21 Dioscoridis tempora, ejusque opinionis sequacium. Hoc interim hic notandum, quod Galenus ait, elephantiasin raram esse apud Germanos. Et tamen Germani Galeni tempestate vinum fere, nisi ad Rheni forte ripas, prorsus ignorabant, & zytho tantum utebantur, sive, ut ait Tacitus lib. de mor. Germ. cap. XXII. *humore ex hordeo aut frumento in vini similitudinem corrupto.* Certè & hodie in Germania Septemtrionali, ubi non multum vini, à vulgo præsertim bibitur, vix ullos elephantiacos reperire est, quorum tamen plures iis in locis invenias, ubi vino homines abundant, & liberius se eo invitant. Cæterum salubritatem potus frumentacei etiam veterum nonnulli paullatim cœpe-
22 runt advertere & laudare. Testis est Simeon Sethi, qui lib. de cibor. facult. *Recentiorum quidam*, inquit, *priscorum redarguunt rationes, aiuntq́ phucam in multis esse utilem, incolumitatemq́ ac sanitatem efficere. Et revera quidem prodest iis, qui calidiore sunt temperamento, & inprimis ventriculo: quiq́ per excessum caloris æstuosa afficiuntur siti: maximè verò ubi simplex fuerit. Sedat enim & sitim, & appetentiam excitat, & ventrem movet, est & quando lotium.* Etiam ante dixerat: *Utilis est adversus sacrum morbum, & ex vino conceptam crapulam, sanguinisq́ acuitatem sedat.* Per sacrum morbum autem intelligere videtur epilapsiam, quæ ab acri humore aut vapore cerebrum vellicante & ad

capul-

expulſionem ſtimulante originem ducit. Acrimoniam e-
nim cervifia temperat; vinum contra calore ſuo & ſiccita-
te, quæ caloris lima eſt, auget & aſperat. Similiter vero 23
& Avicenna lib II. tract. II. cap. CCLXXIX. non omnem cer-
viſiam, ſive phucam damnat, ſed laudat potius factam *de
pane albavari, cum mentha & apio*, & commendat ad ſto-
machum calidiorem. Et lib. de remov. nocum. in regim.
ſanit. tract. V. cap. XIIX. cæteris potibus præfert eum, qui fit
ex pane cum ruta, origano & cinamomo. Pro modo nempe
præparandi, & materia, variavit & olim cerviſia, & variat
hodie, variantque eius qualitates. In univerſum tamen
verum manet firmumque, cerviſiam omnem, ſi ex conve-
nienti materia, debitoque modo paretur, potionem eſſe ſa-
luberrimam, & humano generi minime omnium noci-
vam. Poëtarum autem in cerviſiam iocis & cavillis repo- 24
nimus viri magni, *Hugonis Grotii, pro Cerviſia Carmen*,
quod in Poëmatiis quidem eius, ut puto, non extat, mihi
vero ab eius olim familiari, nunc mihi amiciſſimo, Chri-
ſtiano Caſſio JCto, & Lubecenſium Epiſcopi & Holſatiæ
Ducis Conſiliario intimo, communicatum eſt. Scripſit id
autem Auctor in Galliis.

Humor dulcis aquæ, ſed igne cocta,
Quam ſucco Ceres imbuit ſalubri,
Qui corpus vegetat, nec impotente
Commotam furiat vapore mentem:
Quo potu fruitur Batava tellus,
Neptuni domus, horreumque mundi:
Et quotquot populos mares ab alto
Cæli culmine conſpicatur Arctos:
Ipſæ te ſitiunt novem Sorores;

Nec Bacchi cyathos amant puellæ;
Sed Rheni Vahalug, temperatos
Almis pastibus hauriunt liquores.
Duræ mentis, iners, merumq, rus est,
Si quem basia non movent Secundi:
Et quæ Dusa canit parente maior
Cælo siderios rotante currus:
Et quæ spicula Baudio vibrante
Non unum sibi destinant Lycamben:
Et quos dat numeros nihil vetustis
Cedens vatibus Heinsii Thalia.
At me, sentio, larga cum sequatur
Vini copia, frigidiq fontes,
Heu! Musæ fugiunt. Venite quondam
Dilecti latices: nec esse crudum,
Nec contra decet ebrium Poëtam.

35 Huic addo aliud parentis mei, *Henrici Meibomii*. Id ut rectius intelligatur, sciendum est, in Serenissimorum Ducum Brunsuicensium, in opido Helmestadiensi, Academia, quam à conditore *Iuliam* dicimus, ab ipsa eius fundatione vix aliam in deliciis fuisse cervisiam, quam quæ in vicino Marchiæ Brandenburgicæ opido *Gardelegia* coquitur. Quum vero aliquando Serenissimus Princeps Fridericus Ulricus, una cum Statibus Provincialibus Academiam suam de more visitatum veniret, reperti fuere, qui Principi suaderent, ut in gratiam & emolumentum opidi Helmestadiensis cervisiam peregrinam venum amplius haberi vetaret. Id quum male haberet Academiæ Professores, conatuique suasorum intercederent; parens meus, quod Principem à poëticis lusibus non abhorrere sciret, Carmen ei quod subiungo, sub prosopopœia ipsius cervisiæ obtulit, versibusque iocosis plus, quam Professores cæteri intercessionibus serus

ſeriis, impetraſſe creditus fuit. Vox autem CLEPIT in carmine, alludit ad nomen cerviſiæ Helmeſtadienſis, quæ tenuior eſt.

SERENISSIMO PRINCIPI,

FRIDERICO VLRICO,

Duci Brunſuicenſium ac Lyneburgenſium,

CERVISIA GARDELEGIENSIS

S. P. D.

ILla ego Garlebiæ ſoboles ſpectabilis urbis,
A dulci nomen cui genitrice datum eſt:
Hei mihi! nunc viridi diſcedere cogor ab Elmo
Exul, & antiquos deſeruiſſe lares:
Principis offenſi iubet hoc ſententia, quamvis
Me ſceleris poſſit dicere nemo ream.
Plus ſatis affligor, dum coctor prodigus undæ
Subtrahit immodice debita farra mihi.
Accedit violens auriga, mala alite mutans
Viles fontis aquas in geniale merum.
Triſtior exilii tantis infamia damnis
Additur, & vulgi fabula fio nocens.
Parce precor miſeræ, Princeps generoſe, nec audi
Illos, invidiam qui mihi forte parant.
Non ſum ignota tibi; memini me ſæpe rigaſſe
Labra tua, & grato rore levaſſe ſitim.
Adde, quod eſt tellus iſthæc mihi patria, cunas
Quæ dedit uxori & grata alimenta tuæ.

Si Bacchum terris negat inclementia cœli,
Esse loco vini testibus hisce queo.
Excitat in Venerem tardos eruca maritos,
Vt medicus pleno prædicat ore chorus:
Est eadem virtus in me quoq; : potaq; largè
Efficio fortes, prolificosq; mares.
Hanc mihi matronæ laudem dant iure, negantq;
Se zytho aut posse aut velle carere meo.
Exule me soboles tota proventus in urbe
Postmodum erit multo, quam fuit ante, minor.
Sentiet id Superum clamosus in æde minister,
Infantes sacro rarius amne levans.
Quid facitis, dicet, cives? ego pignora vestra
Frustra aveo sacri tingere fontis aqua.
Semiviros video & iucundo in munere segnes,
Qualis plebs olim Northusiana fuit.
Sit procul, ô Superi, labes tam tristis ab Elmo,
Nec sterilis dici mœreat iste locus.
Non gravat hæc illos infamia, qui mea largè
Pocula nativo plena calore bibunt.
Noxius est tenuis labens in viscera potus.
Corporis is vires, robur & omne CLEPIT.
Hinc olidi ructus, & flaccescentia membra:
Turgidus hinc hydrops, & luis omne genus.
Consule vernanti, Princeps animose, iuventæ:
Nec patere ut tantis corruat illa malis.
Cedere me hinc iussa multos discedere cernes:
Tantus amor nostri, gratia tanta mihi.
Exule me vates frigentia carmina pangent.
Nequaquam damni res erit ista levis.
Plura loqui vellem: digiti mœrore vacillant,
Hei mihi! si frustra fata inimica querar!

Ordo

Ordo sacer Procerum, tibi qui deservit in aula
Guelfide, me novit non nisi vera loqui.
Vt Gosam laudent & pocula Cervestana,
Non tamen elogio deteriore feror.
In bonitate tua spes una atque unica nobis:
Illam hodie prastes, Dux generose, mihi.
Hinc tibi surget honos, hinc crescet adorea vivax:
Quam nulla ut lædat sors malefida, Vale.

Sed de potibus hæc frumẽtaceis, aliisque extra vinum in usum venientibus, dixisse sufficiat.

F I N I S.

LECTORI S.

POtus ex frugibus, amice Lector, quam male olim audiverint, quàmque insalubres fuerint habiti, quantisque eos nonnulli incesserint conviciis, ex iis, quæ diximus, satis superque, puto, cognoveris. Falsos tamen eos fuisse, & falli etiamnum, quotquot cum istis faciunt, simul à me paucis ostensum fortè non negaveris. Sint sane quidam potuum eorum, qui aliqua noceant, sive aquæ vitio, sive materiæ illi incoquendæ, aut excoquendi modo labem aliquam contraxerint. In genere tamen omnis cervisia omni vino, & deterior quidem deteriori, optima optimo, salubrior est, si continuo sive illa sive istud bibi debeat. Vini enim nocumenta, ubi cum iis conferes, quæ ex cervisia proveniunt, immane quantum & plura & graviora deprehendentur. Huic adsertioni firmandæ adduxi & laudavi viri maximi, *Adriani Turnebi*, libellum, quem *de Vino* inscripsit. Is cum mole parvus sit, eruditione gravis, & elegantis eruditionis plenissimus, ac dignus, qui in plurium manibus versetur, cum huic opusculo nostro, cujus respectu ἀπροσδιόνυσος non erit, subjungere volui. Tu lege illum, Lector, & vera scripsisse ratio tua te convincet, & experientia edocebit. Vale.

V. C.